

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil, Bilişsel ve Kişisel
Sosyal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi: Sosyoekonomik
Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler**

Öykü ÖKTEN

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA

2022

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil ve Bilişsel ve Kişisel
Sosyal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi: Sosyoekonomik
Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler**

Öykü ÖKTEN

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Figen TURAN

ANKARA

2022

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil, Bilişsel ve Kişisel Sosyal Gelişimine
Etkisinin İncelenmesi: Sosyoekonomik Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan
Bebekler**

Öğrenci: Öykü ÖKTEN

Danışman: Prof. Dr. Figen TURAN

Bu tez çalışması 15.09.2022 tarihinde jürimiz tarafından “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı” nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: *Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI*
Ankara Üniversitesi

Tez Danışmanı: *Prof. Dr. Figen TURAN*
Hacettepe Üniversitesi

Üye: *Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU*
Hacettepe Üniversitesi

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

13 Ekim 2022

Prof. Dr. Müge YEMİŞCİ ÖZKAN
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü/Dekanlık tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Öykü ÖKTEN

i

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Figen TURAN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

(İmza)

Öykü ÖKTEN

TEŞEKKÜR

Zorlu pandemi sürecinde akademik hayatımda başladığım bu yolda bana olabilecek en güzel şekilde yol gösteren, paylaşımlı kitap okuma gibi değerli bir konudaki sınırlı bilgi birikimimi her geçen gün daha çok arttıran, yeri geldiğinde manevi desteğiyle yanımda olan, akademik donanımıyla mesleki hayatımı çok farklı bir noktaya taşıyan ve ufkumu açan çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Figen TURAN’a,

Kariyerime yön vermemde çok büyük etkileri olan gerek akademik gerek saha bilgisiyle alana bakış açımı değiştiren ve geliştiren, bana inancını hiç yitirmeyen sevgili Dr. Yasemin YILMAZER’e,

Uygulamamı gerçekleştirdiğim Kaletepe Sağlıklı Yaşam Merkezinde çalışan ve bu süreçte bana desteklerini hiç esirgemeyen sağlık çalışanlarına ve uygulamaya büyük bir istekle katılım sağlayan annelere,

Bu süreçte hem maddi hem manevi her daim yanımda olan sevgili anneme, babama ve kardeşime,

Yurtdışında olmam sebebiyle bir kısmını uzaktan yürüttüğüm tez sürecimde Ankara’da elim ayağım olan, bu yolda hep yanımda hissettiğim sevgili Ayşe AKIN’a,

Akademik bilgisiyle her daim bana destek olan sevgili dostum Arş. Gör. Mehmet Said KAYA’ya,

İçten teşekkürlerimi sunarım...

ÖZET

ÖKTEN, Ö. Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil, Bilişsel ve Kişisel Sosyal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi: Sosyoekonomik Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2022. Bu araştırmada erken dönemde paylaşımlı kitap okumanın, sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan çocukların dil, bilişsel ve kişisel-sosyal gelişimine olumlu yönde etki etmesi amaçlanmıştır. Ek olarak anne-bebek erken paylaşımlı kitap okuma destek programına dâhil olan annelerin program uygulamasının sonrasında kitap okuma becerilerine yönelik farkındalık düzeyinde artış sağlaması amaçlanmıştır. Çalışma grubu Sağlık Bakanlığına bağlı Kaitepe Sağlıklı Yaşam Merkezinde kayıtlı 6-24 ay arasındaki bebekler ve onların annelerinden oluşmaktadır. Çalışma grubu 10 kişilik deney ve 10 kişilik kontrol grubundan oluşmaktadır. Araştırma, ön test son test gruplu deneysel desen kullanılarak test edilmiştir. Araştırmacı katılımcılara TİGE I-II, EGE ve Bebeklik Dönemi (8-24 Ay) Paylaşımlı Kitap Okuma Değerlendirme Ölçeklerini ön test ve son test olmak üzere uygulamıştır. Buna ek olarak annelere destek programı ile ilgili anket soruları verilmiştir ve cevapları da kaydedilmiştir. Araştırmada 10 kişilik deney grubuna Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı uygulanmıştır. 10 kişilik kontrol grubuna ise herhangi bir destek programı uygulanmamıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında EGE (Erken Gelişim Envanteri), TİGE (Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri) I-II, Bebeklik Dönemi (8-24 Ay) Paylaşımlı Kitap Okuma Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre uygulanan paylaşımlı kitap okuma destek programının bebeklerin dil, bilişsel ve kişisel sosyal gelişimine olumlu ve anlamlı etkisi bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Paylaşımlı Kitap Okuma, Erken Dönem, Dil Gelişimi, Bilişsel Gelişim, Kişisel Sosyal Gelişim, Sosyoekonomik Düzey, Anne-Bebek Destek Programı

ABSTRACT

ÖKTEN, Ö., Investigating Early Shared Book Reading Impacts on Infant's Language, Cognitive and Personal Social Development: Babies at Risk Due to Socioeconomic Conditions, Hacettepe University Graduate School of Health Sciences, Child Development and Education Program Master Thesis, Ankara 2022. This study aimed that early shared book reading has a positive effect on the language, cognitive and personal-social development of children who are at risk in terms of socioeconomic conditions. In addition, it aimed to increase the book reading skills and shared book reading awareness of the mothers who participated at the mother-infant early book sharing support program. The working group includes babies between 6-24 months and their mothers registered in Kaletpe Healthy Living Center affiliated to the Ministry of Health. The study group includes an experimental group of 10 people and a control group of 10 people. The research was tested using an experimental design with pre-test and post-test groups. The researcher applied the TİGE I-II, ASQ and Babyhood (8-24 Months) Shared Book Reading Skill Development Evaluation Form to the participants as pre-test and post-test. In addition, survey questions about the support program were given to mothers and their answers were recorded. In the study, the Early Shared Book Reading Support Program was applied to the experimental group of 10 people and no support program was applied to the control group of 10 people. ASQ (Ages and Stages: Questionnaire), TİGE (Turkish Communication Behavior Development Inventory) I, II, Babyhood (8-24 Months) Shared Book Reading Skill Development Evaluation Form were used to collect the research data. According to the findings obtained as a result of the research, the shared book reading support program has a positive and significant effect on the language, cognitive and personal social development of infants.

Keywords: Shared Book Reading, Early Period, Language Development, Cognitive Development, Personal-Social Development, Socioeconomic Level, Mother-Infant Support Program

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER	xiii
TABLolar	xiv
GRAFİKLER	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi ve Amaçları	3
1.2. Araştırmanın Problemleri	6
1.3. Araştırmanın Varsayımları	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
2. GENEL BİLGİLER	9
2.1. Dil Gelişiminde Kuramlar	9
2.1.1. Davranışçı Kuram	9
2.1.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	10
2.1.3. Ekolojik Kuram	10
2.1.4. Bilişsel Kuram (Etkileşimci Görüş)	11
2.1.5. Psikolinguistik Kuram	12
2.1.6 Biyolojik Olgunlaşma Kuramı	13

2.2. Bilişsel Gelişimde Kuramlar	13
2.2.1. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı	13
2.2.2. Bilgiyi İşleme Kuramı	14
2.2.3. Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	14
2.3. Sosyal Gelişimde Kuramlar	15
2.3.1. Psikanalitik Kuram	15
2.3.2. Psikososyal Gelişim Kuramı	16
2.4. Bebeklerde Gelişim Alanları	18
2.4.1. Bebeklerde Dil Gelişimi	18
2.4.2. Bebeklerde Bilişsel Gelişim	25
2.4.3. Bebeklerde Sosyal Gelişim	27
2.5. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma	29
2.6. Sosyoekonomik Açıdan Yetersiz Ailelerde Risk Faktörleri	35
2.7. Sosyoekonomik Açıdan Yetersiz Ailelere Kitap Hediyesi Yöntemi	37
3. GEREÇ VE YÖNTEM	39
3.1. Araştırma Modeli	39
3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemenin Oluşturulması	39
3.3. Verilerin Toplanması	42
3.4. Veri Toplama Araçları	43
3.4.1. TİGE (Türkçe İletişim Davranışları Gelişim Envanteri) I-II	43
3.4.2. EGE (Erken Gelişim Evreleri Envanteri)	44
3.4.3. Bebeklik Dönemi (8-24 Ay) Paylaşımlı Kitap Okuma Değerlendirme Ölçeği	45
3.5. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı (EPKODEP)	46
3.5.1. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı İçeriği	46

3.5.2. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı Uygulanması	47
3.6. Verilerin Analizi	50
4. BULGULAR	51
5. TARTIŞMA	72
5.1. Erken Paylaşımlı Destek Programının Dil Gelişimi Üzerine Etkisi	72
5.2. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Programının Çocukların Bilişsel Gelişimi Üzerine Etkisi	76
5.3. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Programının Çocukların Kişisel-Sosyal Gelişimi Üzerine Etkisi	77
5.4 Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Programının Annelerin Kitap Okuma Becerileri Farkındalığı Üzerine Etkisi	77
5.5. Erken Paylaşımlı Kitap Programının İnce Motor ve Kaba Motor Gelişimlerine Etkisi	78
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	80
7. KAYNAKÇA	84
8. EKLER	89
EK-1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	
EK-2: Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri	
EK-3: Erken Gelişim Evreleri Envanteri	
EK-4: Paylaşımlı Kitap Okuma Becerileri Değerlendirme Aracı	
EK-5: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu Etik Kurul İzni	
EK-6: Tez Çalışması Orijinallik Raporu	
EK-7: Dijital Makbuz	
9. ÖZGEÇMİŞ	100

SİMGELER VE KISALTMALAR

EPKODEP:	Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı
EGE:	Erken Gelişim Evreleri
TİGE:	Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri

ŞEKİLLER

Şekiller	Sayfa
2.1. Bloom ve Lahey’e (1978) göre Dilin Bileşenleri	19
3.2. Örneklem Belirleme Süreci	40
3.3. Verilerin Toplanması ve Destek Programının Uygulanması	49

TABLOLAR

Tablolar	Sayfa
2.1. Konuşma dilinde gelişim evreleri (Bleile 2004 akt. Topbaş, 2005b)	19
2.2. Sesbilgisel Gelişim Evreleri	20
2.3. Kullanım Bilgisi Aşamaları	21
2.4. Erken ve Geç Bebeklikte Tipik Uyumsal Davranışlar ve Bazı Bilişsel Kazanımlar	26
2.5. Paylaşımlı Kitap Okumaya Yönelik Yaklaşımlar	33
3.6. Demografik Özelliklerin Dağılımı	40
3.7. Deney ve Kontrol Gruplarının Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımları	42
4.1: Deney ve Kontrol Gruplarının Demografik Özelliklerin Dağılımı	51
4.2: Deney ve Kontrol Gruplarının Demografik Özelliklerin Yüzdelik Olarak Dağılımı	52
4.3: Deney Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Yaşlarına göre Karşılaştırılması	53
4.4: Kontrol Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Yaşlarına göre Karşılaştırılması	53
4.5: Deney Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetine göre Karşılaştırılması	54
4.6: Kontrol Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetine göre Karşılaştırılması	55
4.7: EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplara göre Karşılaştırılması	56
4.8: EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarına göre Karşılaştırılması	56

4.9: Deney ve Kontrol Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin İncelenmesi	57
4.10: Deney Grubu TİGE I Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler Alan Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin İncelenmesi	63
4.11: Kontrol Grubu TİGE I Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler Alan Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin İncelenmesi	64
4.12: Deney ve Kontrol Gruplarının TİGE I Erken Sözcükler, Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması	65
4.13: Deney Grubunda Ön Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi	67
4.14: Kontrol Grubunda Ön Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi	68
4.15: Deney Grubunda Son Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi	69
4.16: Kontrol Grubunda Son Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi	70

GRAFİKLER

Grafik	Sayfa
4.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin Kişisel Sosyal Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması	59
4.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin İletişim Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması	59
4.3. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin Kaba Motor Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması	60
4.4. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin İnce Motor Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması	61
4.5. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin Problem Çözme Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması	61
4.6. Deney ve Kontrol Gruplarının TİGE Envanterinin Sözcük Dağarcığı Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması	62

1. GİRİŞ

Erken yıllarda, çocuklar kişisel-sosyal, fiziksel, bilişsel ve dil gelişim açısından en hızlı performansı göstermektedirler. Çocuğun performansının en yüksek olduğu bu kritik yıllarda her gelişim alanının özellikle de dil gelişiminin desteklenmesi oldukça önemlidir. Çocuğun dil ediniminin sağlanması için bu yıllarda nitelikli dil çıktısına maruz kalması gerekir. Bu konuda erken çocukluk döneminde destek gören ve müdahale edilen bebeklerin ileri dönemde yaşayabileceği sorunların önüne geçileceği gibi çocuğun birçok beceriyi erken yıllarda kazanması sağlanmaktadır.

Bebegin gelişim alanlarını desteklemek için öncelikle *gelişim* kavramının anlaşılması gerekmektedir. Gelişim kavramı; olgunlaşma, edinilen deneyimler ve öğrenme sonucunda bireyde gözlemlenen, döllemeden başlayarak ölüme kadar uzanan, bedensel, zihinsel, dil, duygusal ve sosyal yönde meydana gelen düzenli ve sürekli değişimlerdir. (Senemoğlu, 2005, s. 3). Gelişim önceki dönemlerde döllemeden fetüse, bebeklik, çocukluk ve son olarak ergenliğe kadar sınırlandırılmıştır fakat artık eski yaklaşım yerine gelişim, yaşam boyu devam eden bir süreç olarak anlamlandırılmaktadır (Perlmutter, 1992, s. 6). Gelişme, büyümedeki farklılıkların sadece niceliğini değil aynı zamanda niteliği de kapsamaktadır. Gelişme; büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin birbirine etkisi ile düzenli, uyumlu ve sürekliliği olan bir ilerleme olarak açıklanabilmektedir. Ürün olarak ele alındığında ise, gelişime de bu ürünün süreci denebilir (Koç, Yavuzer, Demir, & Çalışkan, 2001, s. 7). İnsan gelişimi kalıtım ve çevre ile etkileşimiyle belirlenir. Doğuştan gelen biyolojik faktörler ve büyüme esnasında maruz kalınanlar, deneyimler ile bireysel gelişim gerçekleşir. Gelişimin bilişsel, dil, kişisel-sosyal gibi alanları bulunmaktadır. “*Bilişsel gelişim*” bireyin çevresindeki dünyayı anlaması ve öğrenmesini sağlayan, aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişime denmektedir. “*Dil gelişimi*” seslerin, kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasını içeren öğrenme ile arasında önemli bir ilişki olan sürece denir. Çocuğun kendini ifade edebilmesi, duygularını kontrol edebilmesi, kendisiyle ve çevresiyle uyum içinde olabilmesi sürecine ise “*kışisel sosyal gelişim*” süreci denmektedir. Tüm gelişim alanları birbiri ile ilişkilidir ve erken yıllarda bebeğin deneyimlerinin niteliği ne kadar arttırılırsa bahsettiğimiz gelişim alanları da o kadar desteklenmiş olur.

Bu gelişim alanlarının erken yıllarda desteklenmesi çocuklar için koruyucu bir etki sağlamaktadır. Örneğin; bebeğin beyninin en hızlı geliştiği erken yıllarda *dil gelişim* alanını desteklemek için çocukları nitelikli, anlaşılır ve etkileşimli bir dil çıktısına maruz bırakmak faydalı olmaktadır. Kitap paylaşımı sırasında erken okuryazarlık adına çok önemli olan alıcı ve ifade edici dilin geliştiği, okuma tekniğine göre de fonolojik farkındalık ve yazı farkındalığı becerilerinin geliştiği alanyazında da desteklenmiştir (Turan & Topçu, İletişim ve Dil Gelişimi, 2018, s. 16). Dil gelişiminin yanı sıra *bilişsel gelişim* de erken yıllarda çok hızlı ivmelenmektedir. “Nasıl çocuğumuzun daha zeki olmasını sağlarız?” konulu araştırmanın sonuçlarına göre erken eğitim müdahaleleri yapıldığı süre zarfında çocukların IQ puanı artmaktadır. Yine bu çalışma kapsamında etkileşimli kitap okumanın da IQ puanı ile bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. Ekonomik açıdan dezavantajlı ailelerin çocuklarının varlıklı ailelerin çocuklarına göre daha düşük IQlu olduğu görülmüştür. Bu farkın açıklaması ise bilişsel uyaranlardaki farklılıktır. Anne veya babası ile kitap okuma etkileşimlerinin sayısının veya çocuğun büyüdüğü evdeki kitap sayısının bu farklılıkta belirgin olduğu belirtilmiştir. Çocuğun büyüdüğü yerde kitap bulunması yeterli değildir. Aynı zamanda çocuklara açık uçlu sorular sorarak, onları cesaretlendirerek, onların ilgisini izleyerek etkileşimli bir biçimde kitap okuması gerekmektedir. Araştırmalara göre, 42 aylıktan daha küçükken çocuk ile etkileşimli okuma yapılıyorsa çocuğun zeka puanı 6 puanın üzerinde artış gösterir. Bu sebeple paylaşımlı kitap okumak, çocuğun ekonomik dezavantajının zekâsı üzerine etkisini ortadan kaldırmak için oldukça önemlidir (John Protzko, Aronson, & Blair, 2013). Bununla beraber bebeklerin bilişsel, dil ve kişisel sosyal gelişim alanlarını desteklemede ve erken öğrenmeyi sağlamada, gelişimde ve sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveyn ve çocuğun yakın ilişki kurmasının birincil önem taşıdığı yapılan çalışmalar yoluyla kanıtlanmıştır. Bahsedilen sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisi kurulması ve geliştirilmesi konusunda ise paylaşımlı okuma yöntemi kullanılmaktadır. *Paylaşımlı kitap okuma* ebeveyn çocuk okuma partnerliği doğrultusunda gelişim alanlarını desteklemeyi amaçlayan bir okuma tekniğidir. Paylaşımlı okuma çocuk ve bakım veren kişi arasındaki etkileşimi ve yetişkinin çocuğa hikâye anlatması durumunu vurgular (Ganotice & Downing, 2016, s. 9). Paylaşımlı kitap okuma, bireysel veya grup ile yapılabilir. Yetişkinin kitabı okuduğu esnada tekniğine göre çocuktan farklı oranda

katılımın beklendiği etkileşim odaklı, sosyal bir etkinlik olarak tanımlanır. Bunlara dayanarak ebeveyn-çocuk etkileşimi açısından zengin bir ortam sağlayan paylaşımlı kitap okuma aktivitesi *kişisel-sosyal gelişimi* desteklemek açısından oldukça önem taşıdığı söylenebilir.

Tüm bu bahsedilenler doğrultusunda bu araştırmada sosyoekonomik yetersizlikler sebebiyle gelişimi ve sağlığı risk altında olan 6-24 ay arasındaki bebekler ve anneleri için Erken Kitap Paylaşımı Destek Programı'nın oluşturulmuştur ve uygulanmıştır. Bu araştırma sosyoekonomik yetersizliklerin sebep olduğu uyaran eksikliğine erken dönemde, paylaşımlı kitap okuma yöntemi ile müdahale etmek ve erken dönemde desteklenildiğinde bebeklerin bilişsel, kişisel-sosyal ve dil gelişiminde ne gibi değişiklikler olduğunu saptamayı hedeflemiştir. Aynı zamanda annelere uzmanların onayladığı kitaplar eğitim esnasında sağlanmıştır ve her kitabın bebek ile nasıl okunması gerektiği gösterilmiştir. Programın anne ve bebek üzerindeki etkileri birçok açıdan incelenmiştir. Çoğu araştırma bebeğin gelişimine en iyi müdahale yönteminin aile eğitimi olduğunu kanıtlamıştır. Bu sebeple müdahale yöntemi olarak anne eğitimi verilmesi uygun görülmüştür.

1.1. Araştırmanın Önemi ve Amaçları

Alan yazında çocukların gelişimini destekleyen etkililiği kanıtlanmış pek çok yöntem ve müdahale programı geliştirilmiştir ve halen daha geliştirilmektedir. Bu çalışmalardan birisi de *paylaşımlı kitap okumadır*. Çocukların birçok gelişim alanını destekleyen çeşitli yöntem ve teknikleri içine alan ve bireysel veya grup olarak çocukların yetişkinle kitap okumasıdır. Bu uygulama ile küçük çocukların dil, bilişsel, kişisel-sosyal gelişim alanlarını geliştirmek hedeflenmiştir.

Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı 6-24 ay arasındaki bebekleri olan düşük gelirli annelere uygulanmaktadır. Programın erken dönemde uygulanması ve paylaşımlı kitap okuma tekniğinin kullanılması oldukça önemlidir. Erken yıllarda gelişimin hızı ve paylaşımlı kitap okumanın bebeğin gelişimindeki yararı birçok bilim insanı tarafından çeşitli araştırmalarla kanıtlanmıştır. Paylaşımlı kitap okuma etkinliklerinin çocukların dil gelişimi üzerinde oldukça etkili olduğu görülmüştür. Bulgular çocuğun etkinliğe aktif katılımının ve süreçte artan yetişkin çocuk

etkileşiminin, çocuğun öğrenmesi üzerinde olumlu etki bıraktığını göstermektedir (Ergül, Sarıca, & Akoğlu, 2016). Bu sebeple bu araştırmadaki anne destek programı, yetişkinin bebeğin gelişimine aktif katılımını sağlamak açısından kritiktir.

Yöntem olarak paylaşımlı kitap okumanın öneminin yanı sıra, destek programının bebeklik döneminde yapılması da oldukça önemlidir. Bu yıllarda çocuğun öğrenme, keşfetme ve gelişme süreci oldukça hızlıdır. 8 – 12 aylık bebeklerle yapılmış olan bir çalışmada bebeği olan kişilerin bebekle olan etkileşimsel süreçlerinin, bebeklerin kitaplara bakma sürecini etkilediği görülmüştür. Annelerin bebeğiyle konuşması, oyun oynaması, bebeklerin dikkatlerini kitaplara çekmesi gibi durumlar arttıkça bebeklerin kitapları görünce daha fazla heyecanlandıkları ve kitaplarla olan süreçlerinin daha uzun olduğu sonucuna varılmıştır (Makin, 2006, s. 267). Ebeveynle paylaşımlı kitap okuma gibi tekrarlı etkileşimler sayesinde çocuk ebeveynini modellemektedir. Bağlanma teorisine göre ise bu yolla çocuğun beklentileri, cevapları ve ebeveyniyle gelecekteki etkileşimi olumlu yönde etkilenir. Bağlanma teorisine göre aktif ve etkili bağ, erken yıllarda bebek ve ebeveyni arasındaki sosyal etkileşimi geliştirir (Kassow, 2006, s. 3). Anne veya babaya ait konuşmanın tümü çocuğun ilk sözcük öğrenimi sırasındaki farklılıkları da etkiler. Anne ve baba ne kadar çok sözcük kullanırsa emekleme çağındaki çocuk da o kadar çok sözcük öğrenir. Anne babanın kullandığı sözcükler ilk önce öğrenilmeye uygundur. Ebeveyn-çocuk arasındaki sağlıklı bağ sayesinde çocuk sağlıklı iletişim kurmayı öğrenir. Çocuğun iletişim ve etkileşiminde artış oldukça da öğrendiği sözcük sayısı daha fazla artar (Bayhan & Artan, 2004).

Erken okuma aynı zamanda bebeklikte beyin gelişiminin hassas dönemlerine fayda sağlar. Bu yaklaşım gelişimsel olarak uygulanabilir. Doğumdan itibaren bebekler, hamilelik boyunca onlara tanıdık gelen kişi tarafından sesli olarak okunan çocuk şarkılarını tercih ederler. Nörobiyolojik olarak ise bebekler bu gibi sesler için nöral hafızaya sahiptirler ve hikâye anlatımı boyunca bu anlatımı algılamakta ve işlemekte şaşırtıcı bir yeteneğe sahiptirler. 4 aylıktan itibaren görsel dikkati pekiştirmeye bağlantılı olarak bebekler uyanıklık dönemlerinde nesne algısını ve mekânsal yönelmeyi tecrübe ederler. Paylaşımlı kitap okumada ilk 6 ayda bebeklerin kitapları fiziksel olarak elle kullandığını (örn: yırtmak, buruşturmak, vb.) ve

ebeveynlerinin işaretlerini takip ederek kitaplara dikkatlerini verdikleri görülmektedir. 6-18 aylık bebeklerde yapılan çalışmalar sonucu okuma esnasında işaret etme ve göstermenin çocukların dil ve bilişsel gelişimi için destekleyici olduğu saptanmıştır. Bebeklerin ebeveyn ile etkileşim kurması ve gelişim alanlarının desteklenmesi için paylaşımlı kitap okuma yöntemi oldukça etkilidir (O'Farrelly, Doyle, Gerard , & Palamaro Munsell, 2018, s. 2).

Araştırmanın bir diğer önemli noktası ise örneklemin sosyoekonomik yetersizlikleri olan annelerden oluşmasıdır. Sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının özellikle dil, bilişsel, davranışsal ve kişisel sosyal gelişimleri açısından risk altındadırlar. Bilişsel uyaran eksikliği, yanlış ebeveyn uygulamaları vb. faktörler problemleri doğurmaktadır. Bu çocukların problemleri genellikle yaygın bir yoksulluğun olduğu ortamlarda büyümeleri sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Yurtdışında yapılan bir çalışmaya göre 200 milyon çocuk yoksulluk sebebiyle gelişim potansiyellerine ulaşamamaktadır (Dowdall & Cooper, 2017, s. 2). Kitap okuma ve okuryazarlıkla ilişkili aktiviteler özellikle akademik başarı açısından risk grubunda bulunan düşük gelirli ailelerin çocuklarına dil deneyimi sağlaması için oldukça destekleyicidir. Bu sebeple paylaşımlı kitap okuma yöntemini risk altındaki bebekler ve aileleriyle tanıştırmak pek çok açıdan oldukça yararlıdır (Raikes, Pan, Luze, Tamis-LeMonda, & Brooks-Gunn, 2006, s. 4). Bu sebeple destek programına katılım sağlayan anneler ekonomik açıdan nitelikli bebek kitaplarına erişim konusunda sorun yaşayabilecekleri için annelere eğitim süresinde “kitap hediyesi” yöntemi uygulanmıştır ve sosyoekonomik yetersizliğin gelecekte sebep olabileceği dezavantajların ortadan kalkması yönünde bir araştırma yapılmıştır.

Bu çalışmada sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk grubundaki çocuklarla erken dönemde paylaşımlı kitap okumanın bebeklerin dil gelişim becerilerine, bilişsel gelişim becerilerine, kişisel-sosyal gelişim becerilerine olumlu yönde etki etmesi amaçlanmıştır. Ek olarak anne- bebek erken kitap paylaşımı destek programına dâhil olan annelerin program uygulamasının sonrasında kitap okuma becerilerindeki farkındalık düzeyinde artış sağlaması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Anne- bebek paylaşımlı kitap okuma grubuna alınan sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin aile destek programı sonrasındaki dil gelişim becerilerinde olumlu yönde değişim var mı?
2. Anne- bebek paylaşımlı kitap okuma grubuna alınan sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin aile destek programı sonrasındaki bilişsel gelişim becerilerinde olumlu yönde değişim var mı?
3. Anne- bebek paylaşımlı kitap okuma grubuna alınan sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin aile destek programı sonrasında kişisel sosyal gelişim becerilerinde olumlu yönde değişim var mı?
4. Anne- bebek erken paylaşımlı kitap okuma destek programına dâhil olan sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin annelerinin program uygulamasının sonrasında kitap okuma becerilerindeki farkındalık düzeyinde artış var mı?

1.2 Araştırmanın Problemleri

Temel problem: Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı 6-24 ay arasındaki bebeklerin dil, bilişsel, kişisel sosyal gelişimi üzerinde etkili midir?

Alt Problemler:

- Erken Kitap Paylaşımlı Destek Programı 6-24 ay arasındaki sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin dil gelişimi üzerinde etkili midir?
- Erken Kitap Paylaşımlı Destek Programı 6-24 ay arasındaki sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin bilişsel gelişimi üzerinde etkili midir?
- Erken Kitap Paylaşımlı Destek Programı 6-24 ay arasındaki sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin kişisel-sosyal gelişimi üzerinde etkili midir?

- Erken Kitap Paylaşımli Destek Programı 6-24 ay arasındaki sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebeklerin annelerinin kitap okuma becerilerindeki farkındalığı üzerinde etkili midir?

1.3 Araştırmanın Varsayımları

Araştırma süresince;

- Destek programına katılım sağlayan annelerin, Erken Gelişim Evreleri Envanterini (EGE) detaylıca anlayıp doğru bir şekilde cevapladıklarını,
- Destek programına katılım sağlayan annelerin, Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri (TİGE) detaylıca anlayıp doğru bir şekilde cevapladıkları,
- Destek programına katılım sağlayan annelerin, Bebeklik Dönemi (8-24 Ay) Paylaşımli Kitap Okuma Becerileri Değerlendirme aracı detaylıca anlayıp doğru bir şekilde cevapladıkları,
- EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi (8-24 Ay) Paylaşımli Kitap Okuma Becerileri Değerlendirme aracının değerlendirme süreci için yeterli olduğu,
- Deney ve kontrol grubundaki annelerin aynı sosyoekonomik düzeyde olduğu,
- Ön test ve son test süreçlerinde annelerin ve bebeklerin benzer sosyal ve çevresel etkenlere maruz kaldıkları,
- COVID-19 pandemisi sebebiyle online yapılan destek programına annelerin ilgiyle ve dikkatle katılım sağladığı varsayılmıştır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarından biri, deney ve kontrol grubunun Ankara ilinde Yenimahalle ilçesinde yer alan Kaletepe Sağlıklı Yaşam Merkezinde sağlık hizmeti alan anneler ve bebekleri ile sınırlı olmasıdır. Deney grubunda 10 anne, kontrol grubunda ise yine 10 anne ile çalışılmıştır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise annelere uygulanan destek programı 8 hafta, 8 oturum, bireysel görüşmeler ile sınırlı

olmasıdır. Aynı zamanda Covid-19 pandemisi sebebiyle eğitimler çevrimiçi ortamda düzenlenmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

Gelişim, organizmanın döllenmeden itibaren olan fiziksel, zihinsel, dil, duygusal, sosyal yönden en son aşamaya ulaşmaya kadar sürekli ilerleyen değişimi olarak tanımlanır. Gelişim, tüm yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Çocuğun gelişimi doğası gereği evrensel ve bireysel bir özelliktir. Tarih boyunca bilim insanları tarafından araştırılmıştır ve çeşitli kuramlar ortaya konmuştur. Kuram, bir olayı veya durumu açıklamaya ve yordamalar yapmaya yardımcı olan birbirleriyle uyumlu ve bağlantılı fikirler topluluğu olarak tanımlanır. Bu bölümde, dil gelişimini, bilişsel ve kişisel-sosyal gelişimi açıklayan kuramlar ele alınacaktır. Her bir kuram farklı bir bakış açısı sunsa da temelde birbirleri ile uyumlu ve tamamlayıcı özellik taşımaktadır.

2.1. Dil Gelişiminde Kuramlar

2.1.1. Davranışçı Kuram

Davranışçılık, doğrudan gözlemleyip ölçebildiğimiz durumları bilimsel olarak araştırmanın uygun olduğunu savunmaktadır. Gelişimin çevresel deneyimler yoluyla öğrenebilen, gözlenebilir bir davranış olduğu düşüncesi, bu kuramın öncüsü B. F. Skinner tarafından ortaya atılmıştır. B. F. Skinner'a göre, operant şartlanmayla, davranışın sonuçları, o davranışın yeniden ortaya çıkma olasılığındaki farklılığı yaratmaktadır. Davranış sonrasında ödüllendirici uyarı ile desteklenirse davranışın tekrarlanma ihtimali artmakla birlikte ceza uyarı geldiğinde de davranış daha az tekrarlanır (Santrock, 2017, s. 26).

Davranışçı görüşe göre dil zihinsel süreçlerle açıklanamayan bir insan davranışdır. Dil gelişimi süreci basit bir uyarıcı-tepki-pekiştireç ilişkisine dayanmaktadır. Dil, belirli uyarıcıların sonucunda verilen tepkidir. Çocuklar etraflarında maruz kaldıkları dile tepkide bulunurlar ve buna karşılık olarak yine bir tepkiyle pekiştirilirse, bunun bir davranış haline gelme olasılığı artmaktadır. Çocuklar çevreleri dolayısıyla maruz kaldıkları durumları taklit ederler, herhangi bir pekiştirilme durumunda da dili öğrenirler. Bebeklerin çıkardıkları seslere tepkiler vererek dil gelişimini yapılandıranlar bebeğin çevresindeki yetişkinlerden oluşmaktadır (Sargın, Avşaroğlu, & Ünal, 2016, s. 128). Örneğin, çocuk bir dil çıktısı verdikten sonra erişkin ona gülümserse çocuk o dil çıktısını tekrar verme eğiliminde

olur. Ancak B. F. Skinner’ın dil gelişimine yönelik yaptığı gözlemlerin davranışçı kuram ile açıklayamadığı bazı noktalar vardır. Gözlemlerde çocuk herhangi bir koşullanmaya maruz kalmadan belli bir olgunluğa geldiğinde dil kazanımı gerçekleşebilmektedir.

2.1.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcıları, çocuğun gözlem ve modelleme yoluyla dil kazanımını gerçekleştirdiklerini desteklerler ve bu sürecin sosyalleşme zamanında geliştiğini savunurlar. Sosyal öğrenme kuramına göre çocuk çevresindekileri önce gözlemler, ardından model alır. Vygotsky; Pavlov ve Skinner gibi davranışçı kuramcıların aksine dil gelişiminin bir koşullandırma sonucu oluşmadığını iddia etmiştir. Vygotsky’ye göre dilin içselleştirilmesi çocuğun kültürel gelişim sürecinde gerçekleşmektedir. Dil, bilişsel süreçlere de bağlıdır ancak zihnin şekillendirilmesi, çocuğun içinde bulunduğu sosyal ve kültürel süreçlerle gerçekten gelişmektedir. 2 yaşına kadar çocuğun bilişsel gelişiminde “doğal çizgi” hakimdir, ama daha sonra doğal çizgi yerini “kültürel çizgi” ye bırakır. Çocuk zihni sadece kendi keşiflerinin sonucu değildir, çevreden edindiği bilgi ve kavramsal âletler zihinsel gelişmesine büyük kolaylıklar sağlar. Bu görüş de dilin evrenselden özele gittiğini gösterir. Vygotsky, dil kazanımının tek başına yapılmadığını, bunun aksine çevre etkileşiminin çok önemli rol oynadığını savunur. Çevrenin önemine vurgu yapan kuramlardan biridir (Sargın, Avşaroğlu, & Ünal , 2016, s. 129).

2.1.3. Ekolojik Kuram

Ekolojik kuram çevresel faktörleri vurgular. Yaşam boyu gelişimi anlamada önemli doğurguları olan bir ekolojik kuram, Uri Bronfenbrenner tarafından geliştirilmiştir. Bronfenbrenner’in ekolojik kuramı, gelişimin, birden fazla çevresel sistemin etkisini yansıttığını savunmaktadır. Bunlar, mikrosistem, mezosistem, egzosistem, makrosistem ve kronosistem olarak adlandırılan beş çevresel sistemdir (Santrock, 2017, s. 28).

Kısaca tanımlamak gerekirse, mikrosistem kavramı; bireyin içinde yaşadığı ortam olarak adlandırılır. Ebeveynleri, okulu, arkadaşları, komşuları gibi bağamları

içerir. Mezosistem, mikrosistemler arasındaki ilişkileri veya bağlamlar arasındaki bağlantıları içerir. Örneğin, ebeveynlerince reddedilmiş bir çocuğun öğretmenleriyle olumlu ilişki geliştirmede güçlük yaşaması söylenebilir. Ekosistem, kişinin aktif rolünün olmadığı bir sosyal ortamla kişinin yakın bağlamı arasındaki bağlantılardan oluşur. Örneğin, evde eşi ve çocuğu ile geçirdiği zaman, annenin iş hayatını iyi ya da kötü yönde etkileyebilir. Makrosistem ise, kişilerin içinde yaşadıkları kültürdür. Kronsistem, sosyal-tarihsel koşulların, yaşam boyu geçişlerin ve çevresel olayların nasıl bir örüntü içinde gerçekleştiğidir. Örneğin, boşanma bir geçiştir. Araştırmacılar, boşanmadan sonraki iki yıl içinde boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkisinin zirve yaptığını saptamıştır (Santrock, 2017, s. 28-29). Bu kurama göre dil, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel ortamdan etkilenir. Çocuk dil edinimini mikrosistemde gerçekleştirir.

2.1.4. Bilişsel Kuram

Piaget'in bilişsel gelişim kuramında çocuklar içinde bulundukları dünyayı algılamaya ve anlamlandırmaya çalışırken bazı bilişsel gelişim dönemlerinden geçmektedirler. Bu kuram tek bir etmenin öneminden bahsetmemekte, çocukların dil edinim sürecinde kalıtım, olgunlaşma ve çevrenin birbiriyle etkileşim içinde olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda “bebekler konuşma öğrenmeye hazır doğarlar ve çevre onlara konuşmayı öğretir.” olarak da yorumlanabilir. Bu yaklaşımda dil öğrenmenin bilişsel gelişime dayandığı görüşü vardır. Bu kuramın savunucusu Piaget'dir. Bu görüşte dil, derinlemesine incelenir. Derinlemesine inceleme, dilin ve zihnin hem bilişsel hem de duyuşsal açılardan incelenmesini içerir.

Piaget'e göre dil gelişimi evreleri:

- Agulama
- Ağlama (0-2 ay)
- Babıldama (2-5 ay)
- Çağıldama-heceleme (6-12 ay)
- Tek sözcük (12-18 ay)
- Telgrafik konuşma (18-24 ay)
- İlk Gramer süreci (24-60 ay) (Sargın, Avşaroğlu, & Ünal , 2016, s. 130-131).

2.1.5. Psikolinguistik Kuram

Noam Chomsky, dilin edinilmesi ve gelişimi konusunda hem kalıtsal hem de psikolojik temellerin etkili olduğunu savunmaktadır. Bu yüzden bu kuram psikolinguistik dil kuramı olarak adlandırılmıştır. Bu kurama göre “Dil özünde yalnızca insanlara ait, ciddi patolojik durumlar dışında tüm insanlar arasında neredeyse hiç farklılık göstermeyen ve doğuştan var olan biyolojik ortaklığımızın genel bir parçasıdır.” Chomsky’ye göre doğuştan gelen bu kapasite, küçük bir çeşit “kara kutuda” LAD (Language Acquisition Device) adı verilen dil kazanım mekanizmasında bulunmaktadır (Sargın, Avşaroğlu, & Ünal , 2016, s. 128). Bu dil mekanizması ile çocuklar çevreden duydukları dili algılamakta, yorumlamakta, içselleştirmektedir ve konuşmaları için fizyolojik ve biyolojik olarak yeterli olgunluğa erişmeleri gerekmektedir. “Çocuklarda gözlemlenen dil gelişimine bakıldığında; yaş gereği öğrenilmesi mümkün olmayan karmaşık süreçlerin çok kısa bir zaman diliminde edinilmesi ve bunların büyük bir benzerlik göstermesi, bu görüşü doğrular niteliktedir.” (Çelik, 2017, s. 8)

Chomsky dil edinimi ile ilgili bu yorumları yapmıştır: “Dilin en temel gerçeği, konuşmacıların daha önceki dilsel deneyimlerinde rastlamadıkları ifadelerle karşı karşıya gelmeleri ve bu ifadeleri hiçbir güçlük çekmeden üretip anlayabiliyor olmalarıdır. Gerçekte normal dil kapasitesi sınırsızdır; her konuşmacı normal dil kullanımında sınırsız sayıda dilsel ifadeyi üretip anlayabilir.” (akt. Çelik, 2017, s. 8).

Bu gelişim sürecinin tüm çocuklarda aynı özellik ve hızda gerçekleştiği söylenmektedir. Dil edinim süreci şematik olarak şu şekilde gösterilebilir:

Veri → Dil Yetisi → Dil → Yapısı Olan Anlatımlar

Dil yetisinin insanın biyolojik bir özelliğinin bir parçası olduğu söylenmektedir. Verilerle desteklendiği zaman ise zaman dil yetisi, dili oluşturmaktadır. Psikolinguistik kuram, çevresel faktörlerin öneminden önce biyolojik faktörlerin önemine vurgu yapmıştır (Çelik, 2017, s. 8).

2.1.6 Biyolojik Olgunlaşma Kuramı

Beynin mekanizmasının ile işleyişinin dil gelişimi açısından kritik olduğunu savunan bu görüşün en önemli liderlerinden biri Lenneberg'dir. Biyolojik olgunlaşma kuramcılarına göre, beynin kazanılacak her bir beceri için bir olgunlaşma süreci ve bu becerilere özel bir yapıları bulunmaktadır. Dil konusunda olgunlaşmaya yönelik belirli zamanların yani kritik dönemlerin varlığı belirli çalışmalarla desteklenmiştir. Literatürde, yabani çocukların (feral children) yani medeniyetten bir sebep dolayısıyla kopmuş ve çevresinden herhangi bir dil uyarından eksik kalmış çocukların, medeniyetle yeniden karşılaşsalar ve dil eğitime tabi tutulsalar bile, belirli bir yaştan sonra dili öğrenemediklerinin yer aldığı kayıtları bulunmaktadır. Bu durum, dil doğuştan getirdiğimiz bir özellik olsa bile, dilin çevre tarafından uyarılıp geliştirilmesi için ideal ve zorunlu zaman dilimlerinin olduğu, yani bir biyolojik saatin işlediğini göstermektedir (Turan & Topçu, 2016, s. 126).

2.2. Bilişsel Gelişimde Kuramlar

2.2.1. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişime yönelik önemli çalışmalar yapan kuramcıların başında Piaget gelmektedir. Piaget'e göre bilişsel gelişim, dört dönemden oluşmaktadır ve bu dönemler birbirini kronolojik sıra ile takip etmektedir. Çocuğun yaşı büyüdükçe bir dönemden diğerine geçer ve bu sürede kavrama, problem çözme gibi becerilerinde gelişmeler gözlemlenir (Kol, 2011, s. 3). Çocuklar aktif olarak dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırlar. Çevrenin bilişsel olarak yapılandırılmasında önemli iki süreç olduğu görülür: Örgütlenme ve uyum sağlama (adaptasyon). Çocuklar çevreyi anlamlandırmaya çalışırken deneyimlerini organize ederler. Piaget, çevreyi anlarken dört ayrı dönemden geçildiğini söylemektedir. Her bir dönem yaş ile ilişkilidir ve bu süreç çevreyi başka şekillerde anlamayı ve düşünce biçimlerini içermektedir. Bu sebeple, Piaget'e göre, çocukların farklı dönemlerdeki bilişsel durumu birbirinden niteliksel olarak ayrılmaktadır (Santrock, 2017, s. 24). Bahsedilen dört dönem aşağıdaki gibidir;

Duyu Motor Dönem: Çocuğu doğumundan itibaren 2 yaşa kadar olan dönemdir. Bebek, duyuusal deneyimleriyle motor eylemlerini birleştirerek çevresini anlamlandırır.

İşlem Öncesi Dönem: 2-7 yaş arasındaki dönemi kapsar. Çocuk dünyayı sözcükler ve imgelerle temsil etmeye başlar. Bu sözcükler ve imgeler sembolik düşünceyi oluşturur.

Somut İşlemler Dönemi: 7-11 yaş arasındaki dönemi kapsar. Çocuk artık somut olayları algılayabilir ve bu durumlar hakkında fikir yürütebilir.

Soyut İşlemler Dönemi: 11 yaştan sonraki dönemi kapsar. Ergenlik döneminde daha soyut, idealist ve mantıksal şekilde akıl yürütebilir (Santrock, 2017, s. 25).

2.2.2. Bilgiyi İşleme Kuramı

Çocukların bilgiyi işleme süreçleri konusunda önde gelen uzmanlardan biri olan Robert Siegler’a göre düşünme, bilginin işlenmesidir. Diğer bir deyişle bireyler, bilgiyi algıladığında, kodladığında, temsil ettiğinde, depoladığında ve geri çağırdığında aslında düşünmektedirler (Santrock, 2017, s. 26). Konu bilişsel süreçler olduğunda akla, algılama, bellek, düşünme gibi zihinsel bilgi işlem süreçleri gibi kavramlar düşünülmektedir. Birey bu kavramlar aracılığıyla, geçmiş olayları anımsamakta, problem çözmekte, kendisi ve çevresi ile ilgili yeni bilgiler edinmekte ve edindiği bilgiler ile gelecek yaşantısı ile ilgili planlar yapabilmektedir. Öğrenirken ve düşünürken kullandığımız duyuusal bilgiyi birey iki düzeyde işler. Bunlar duyu organlarında meydana gelen “duyum” ve “algı”dır (Deniz, 2018, s. 18). Buna ek olarak, bilgi işleme kuramı Piaget’in Bilişsel Kuramından farklı olarak gelişimi dönemlere ayırmaz.

2.2.3. Vygotsky’nin Sosyokültürel Bilişsel Gelişim Kuramı

Rus gelişimci Lev Vygotsky, çocukların aktif bir şekilde kendi bilgilerini yapılandırdıklarını savunmuştur. Aynı zamanda, diğerlerinden farklı olarak sosyal etkileşimlere ve kültüre çok daha fazla önem vermiştir. Bu kuram, kültürün ve sosyal etkileşimlerin bilişsel gelişime nasıl yön verdiğini vurgulayan bir gelişim kuramı

olarak ortaya çıkmıştır. Ona göre bilişsel gelişim, dil, matematik sistemler ve bellek stratejileri gibi toplumun icatlarını kullanmayı öğrenmektedir. Bu nedenle çocuk sayı saymayı, bir kültürde bilgisayar yardımıyla, bir diğerinde ise boncukları kullanarak öğrenebilmektedir (Santrock, 2017, s. 26).

Vygotsky, çocuğun ve bakım vereninin kültürel ilişkilere bağlılığının sosyal çevrenin birey üzerindeki etkisinin ne kadar yoğun olduğunu gösterdiğini ele almıştır. Ona göre kültür, gelişimin ana kaynağıdır. Örneğin, bir çocuğa toplum içindeki etkileşimler kapsamındaki uygun kültürel uygulamaların öğretilmesi oldukça gereklidir (Daneshfar & Moharami, 2018, s. 1).

Bu kurama göre, bilişsel gelişim sürecinde zihinde gerçekleşen bilgi inşasının kökeni zihin değil sosyal etkileşimler oluşturur. Buna göre, bilginin inşası fiziksel ve psikolojik araçlar tarafından etkilenilen sosyokültürel bir süreçtir. Çocuğun bilişsel gelişim sürecinde çevreyle etkileşimi, maruz kaldığı kültürel aktiviteler beyin gelişimini etkilemektedir. Aşağıda Vygotsky'nin sosyokültürel kuramının temel ilkeleri belirtilmiştir;

- Öğrenme, gelişimden önce gelmektedir.
- Dil, düşüncenin ana aracıdır.
- Aracılık, öğrenmenin merkezindedir.
- Sosyal etkileşimler öğrenme ve gelişimin temelidir (Shabani, 2016, s. 2).

2.3. Sosyal Gelişimde Kuramlar

2.3.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın çıkış noktası, Spinoza tarafından ortaya atılan “nedensellik” kavramına dayanmaktadır. Nedensellik kavramı, sergilenen davranışların rastgele ortaya çıkmadığı, her davranışın altında yatan bir sebep olduğu görüşünü nitelemektedir (Sağlık, 2021, s. 4). Psikanalitik kuram, gelişimi esas olarak bilinçdışı (farkındalık ötesi) ve büyük ölçüde duygu ağırlıklı bir şekilde tanımlamaktadır. Aynı zamanda, bu kuram erken dönemde ebeveyn çocuk etkileşiminin gelişimi yoğun biçimde şekillendirdiğini savunur. Bu kuramın savunucularından Freud, hastalarını dinledikçe, sorguladıkça ve analiz ettikçe onların

sorunlarının hayatlarının ilk yıllarındaki deneyimlerin sonucu olduğuna inanmaktadır. Çocuklar büyüdükçe haz odakları ve cinsel dürtüleri ağızdan anüse ve en sonunda da genital organlara kaydığını düşünmektedir. Freud bu süreçte psikanalitik gelişimin beş evresinden geçtiğimizi savunmaktadır. Bu dönemler oral, anal, fallik, latent(gizil) ve genital dönemdir (Santrock, 2017, s. 22).

Oral Dönem (0-1,5 Yaş): Bebeğin haz odağı ağızdır.

Anal Dönem (1,5-3 Yaş): Çocuğun haz odağı anüstür.

Fallik Dönem (3-6 Yaş): Çocuğun haz odağı cinsel organlarıdır.

Latent Dönem (6 Yaş-Yetişkinlik): Çocuk, cinsel ilgilerini bastırır ve sosyal ve zihinsel beceriler geliştirir.

Genital Dönem (Yetişkinlik ve sonrası): Cinselliğin yeniden uyandığı zamandır, cinsel hazzın kaynağı aile dışından biri olur (Santrock, 2017, s. 23).

2.3.2. Psikososyal Gelişim Kuramı

Bu kuramın savunucusu Erik Erikson, Freud'un katkılarını kabul etmiş fakat insan gelişiminin bazı önemli boyutlarının yanlış değerlendirildiği düşünmektedir. Öncelikle Erikson, Freud'un savunduğu gibi psikoseksüel dönemler yerine psikososyal dönemler içinde geliştiğimizi öne sürmektedir. Erikson, Freud'un aksine gelişimde sosyal olayların ve bunların ortaya çıkardığı çatışmaların öneminden bahsetmiştir. Erikson, gelişimin yaşam boyu devam ettiğini savunmaktadır. Gelişimde erken yılların önemi çok fazladır fakat Erikson kuramında gelişim dönemlerini sadece erken yıllar üzerinden açıklamamıştır ve yetişkinlik dönemlerini de detaylıca ele almıştır. Gelişimin hayat döngüsü içerisinde devam ettiğinin üzerini çizmiştir (Shute & Slee, 2015). Yaşam boyu gelişimi savunan kuramlarda, yaş ile ilişkili çalışmalar farklı boyutlar (örn. biyolojik, bilişsel) bağlamında değerlendirilir. Erikson'un psikososyal gelişim kuramının Freud'un psikoseksüel gelişim kuramından farkının bir diğer önemli özelliği ise Erikson'un bir insanın kimliğinin gelişiminin içsel çatışmadan bağımsız olduğunu ve Freud'un kuramında savunduğu gibi içsel psikoseksüel çatışmadansa psikososyal çatışmaya yatkın olduğunu varsaymasıdır. Erikson,

çatışmanın kişinin içsel etkilerinden değil de çevreyle etkileşiminden ortaya çıktığını savunmuştur. Aynı zamanda kültürün de insanın gelişimi üzerindeki önemini vurgulamıştır (Cross, 2001, s. 54).

Erikson da gelişimi dönemlere ayırmıştır. Bunlar; güvene karşı güvensizlik, özerkliğe karşı utanç ve kuşku, girişimciliğe karşı suçluluk, çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, yakınlığa karşı yalıtılmışlık, üreticiliğe karşı verimsizlik ve benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk olmak üzere 8 dönemden oluşur (Santrock, 2017, s. 23,24). Her bir dönem belirli bir kriz içermektedir. Bu kriz durumu bireyin yeni ve gelişimine uygun düzeyde sosyal kaynaklarla etkileşime girerek psikolojik olarak daha güçlü bir seviyeye ulaşmasını sağlamaktadır. Krizin temelinde benliğin olumlu ve olumsuz öğelerini dengede tutabilecek bir yapı oluşturma çabası yatmaktadır (Özgüngör & Acun Kapıkıran, 2011, s. 4).

Güvene Karşı Güvensizlik: Yaşamın ilk yıllarını kapsamaktadır. Bebeklikte güven, dünyanın iyi ve güven veren bir yer olduğu şeklinde yaşam boyu sürecek olan bir beklentiye yol açmaktadır.

Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku: 1 ve 3 Yaş arasındaki dönemdir. Bebekler bakım verenlerine karşı güven kazandıklarında kendi davranışlarının kendilerine ait olduğunu keşfetmeye başlamaktadırlar. Bağımsızlaşarak kendi iradelerini ortaya koymaktadırlar. Bu dönemde çocuklar cezalandırılır ya da engellenirlerse büyük ihtimalle kuşku ve utanç geliştirebilmektedirler.

Girişimciliğe Karşı Suçluluk: Okul öncesi yıllarda ortaya çıkmaktadır. Çocuklar sosyal dünyaları genişledikçe aktif, sorumlu, amaca yönelik davranmayı gerektiren yeni güçlüklerle yüz yüze gelmektedirler.

Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu: İlkokul yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde, bilgilerini, enerjilerini ve zihinsel becerilerini geliştirmeye yönlendirilmelidir. Olumsuz sonuçlar çocukta aşağılık duygusu oluşturabilir. Bu dönemde, çocuklar vaktinin önemli bir zamanını okulda geçirdiği için öğretmenlerin, danışmanların ve her alanda olduğu gibi anne babanın tutumu çocuğun gelişiminde kritiktir (Cross, 2001, s. 55).

Yakınlığa Karşı Yahtılmışlık: İlk yetişkinlik yıllarını kapsamaktadır. Bireyin gelişimsel görevi yakın ilişkiler kurmaktır.

Üreticiliğe Karşı Verimsizlik: Orta yaşları kapsamaktadır. Üretkenlik, sonraki kuşağın yararlı bir yaşam geliştirme ve sürdürmesine yardımcı olma, bu konuya ilgi göstermedir. Bir sonraki kuşağa yardım için yapılan hiçbir şey olmadığını hissetme de verimsizliktir.

Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk: İleri yetişkinlik dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde daha çok geçmiş düşünülür. Eğer birey hayatını gözden geçirdiğinde güzel bir hayat olduğunu düşünüyorsa benlik bütünlüğü başarılı olacaktır; eğer güzel bir hayat olduğunu düşünmüyorsa geriye göz atmalar umutsuzluğa yol açmaktadır (Santrock, 2017, s. 23, 24).

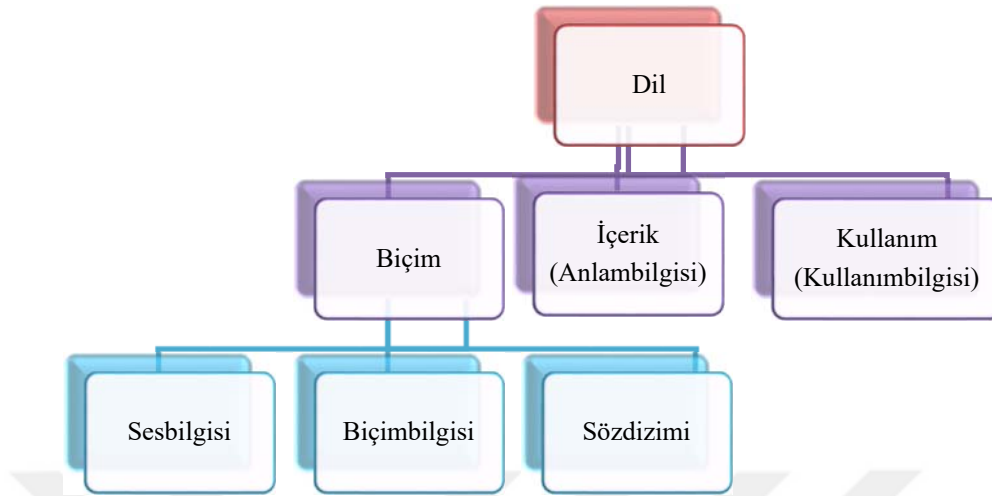
2.4. BEBEKLERDE GELİŞİM ALANLARI

2.4.1. Bebeklerde Dil Gelişimi

Dilin insan hayatında çok önemli bir yeri vardır, insan ihtiyaçlarını, isteklerini, duygularını vb. konuşma yoluyla ifade edebilir. Konuşmaya anlam eklenmediği takdirde konuşma sesleri duyulduğunda bu mırıltı, hırıltı ve gürültü olarak algılanırdı fakat dil, sosyal olarak paylaşılan sembollerin kurala dayalı bir birleşiminin kullanılarak belirli kavramların sunumunu sağlayan konvansiyonel bir sistemdir (Çevik, 2019, s. 12). İnsan için çok önemli bir yeri olan dil kavramı bebeklik döneminde algısal ve bilişsel ilerlemelerle yetişkinliğe doğru gelişme gösterir. Dilin değişmesinde ve şekillenmesinde içerisinde yaşanılan kültürün büyük bir etkisi vardır (Turan & Topçu, 2018, s. 12).

Aşağıda yer alan tabloda ise dilin bileşenlerini görebiliriz;

Şekil 2.1. Bloom ve Lahey’e (1978) göre Dilin Bileşenleri

Kaynak: (Turan & Topçu, İletişim ve Dil Gelişimi, 2018).

Dil, bebek dünyaya geldiği andan itibaren gelişmeye başlar ve buna dil gelişimi denir. Doğumla birlikte başlayan dil edinim süreci farklı aşamalardan geçerek yetişkinlik süresince de devam eder. Hangi yaşta hangi dil gelişimi aşamalarından geçildiğine ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Tablo 4’te konu ile ilgili olarak Bleile’in (2004) sınıflandırmasına yer verilmiştir. Bebeklik döneminde ne gibi dil yapılarının kazanıldığını dilin farklı bileşenleri bakımından incelendiği görülmektedir (Turan & Topçu, 2018, s. 14).

Tablo 2.1. Konuşma dilinde gelişim evreleri (Bleile 2004 akt. Topbaş, 2005b)

Evreler	Normal gelişim	Tanım
1. Evre	0-12 ay	Söz öncesi iletişim
2. Evre	12-24 ay	Sözcük öğrenme
3. Evre	24 ay- 5 yaş	Kural öğrenme
4. Evre	5 yaş- ergenlik	Sesbilgisel Farkındalık ve Okur-Yazarlık

Kaynak: (Turan & Topçu, İletişim ve Dil Gelişimi, 2018).

Bebekler doğdukları andan itibaren etraflarındaki konuşma seslerini dinlemeyi tercih ederler. “Yapılan araştırmalar yaşamın ilk 6 ayında bebeklerin ses

repertuvarlarının her dilden sesi içerdiğini, 6. aydan sonra ise gelişen işitsel algı becerileri ve çeşitlenen dil deneyimleri sayesinde bebeklerin kendi ana dillerinde yer alan seslere karşı duyarlılıklarının keskinleştiğini ortaya koymuştur. Bebeklerin refleksif ağlamaları ile başlayan ses üretimleri motor kontrolün artması ile yerini konuşma seslerinin aşamalı olarak çıkarılmasına ve sonrasında 12-18 ay civarında kademeli olarak ilk sözcüklerin üretilmesine bırakır (Turan & Topçu, 2018, s. 17).”

Sesbilgisel gelişimin ve üretimin aşamaları Tablo 5’te detaylı olarak incelenmiştir.

Tablo 2.2. Sesbilgisel Gelişim Evreleri (Vihman, 1998, akt: Justice 2006)

Dönem	Özellikler
Sesleme (Fonasyon) Evresi (0-1 Ay)	Yetişkinler bebeklerin çıkardığı çeşitli refleksif sesleri bebeğin iletişim çabası olarak görürler ve buna karşılık vermeye çabalarlar.
Gıgıldama evresi (2-3 ay)	Bebeklerin özellikle çeşitli duyguları dışa vururken kullandıkları ünsüz benzeri sesler (örneğin “gaaaa”) gıgıldamanın başlangıcıdır. Bu ilk sesler genelde /g/ ve /k/ seslerine benzerlik gösterir.
Genişletme Aşaması (4-6 Ay)	Bebekler konuşma organları üzerinde daha fazla kontrol kazandıkça ses repertuvarları genişler (bağırma, homurdanma, cırlama benzeri sesler vb.).
Düzenli Mırıldanma Evresi (6-8 Ay):	Bebekler bu aşamada gerçek bir ünsüz ses ile ünlü sesi birleştirir (ba-ba, de-de vb.). Bu sesler anlamlı kelimelere benzetilebilir. Zaman içerisinde bu ünsüz-ünlü ses birleşimlerinin aynı sıralama içinde tekrar edilmesine ise (da-da-da vb.) mırıldanmanın tekrarı adı verilir.
Çeşitlenmiş Mırıldanma (8-10 Ay):	Bu aşama mırıldanmanın tekrarı süresince çeşitli sesleri kullanmaya ve farklı ünsüz dizileri ile ünlü dizilerini birleştirmeye başlar (da-bi, da-ma). Bu aşamada tüm dillerde, bebeklerin genizsil ünsüzleri (/m/, /n/) ve patlamalı ünsüzleri (/p/, /b/, /t/, /d/) tercih ettikleri görülür (Locke, 1983). Bu çeşitlendirilmiş mırıldanmalar bebeklerin ilk sözcüklerinin temelini oluşturur.
Sözcük Çeşitlendirme-Jargon (9-18 Ay)	Bu aşamada bebekler ana dillerinde yer alan ritim, vurgu ve tonlama örüntülerini kullanarak soru soru yorma, yorum yapma gibi ses üretimlerinde bulunurlar. Ancak çoğunlukla bu aşamada çıkarılan sözcük benzeri üretimlerin çocuğun ana dilinde bir anlamı yoktur.

Kaynak: (Turan & Topçu, İletişim ve Dil Gelişimi, 2018).

Kullanım bilgisi gelişimi ise 6-24 ay bebeklerde Lanza ve Flahive tarafından oluşturulan aşağıdaki tablo ile açıklanmıştır:

Tablo 2.3. Kullanım Bilgisi Aşamaları (Lanza ve Flahive, 2012)

Yaş	Beceri
Doğum 6 Ay	Ses duyduğunda irkilir. Sese ve konuşmaya tepki verir. Sesin kaynağına doğru başını çevirir. Konuşan kişinin yüzüne bakar. Tanıdığı insanlarla yabancıları birbirinden ayırt eder. Kendisiyle konuşulduğunda ağlamayı bırakır. Farklı aile bireylerine verdiği tepkiler değişir. Kendisiyle konuşulduğunda güler. Sosyal gülümseme görülür. Dikkat çekmek ve isteklerini yerine getirmek için gııldanmayı kullanır. Göz kontağı kurar.
6-12 Ay	“Hayır” sözcüğüne tepki verir. İsmine tepki verir ve aynadaki yansımasına eliyle dokunur. Yeni bir sözcüğü öğrenmek için işaret eder. Kendisiyle konuşan kişiye karşı cevap vermeyi dener. Dikkat çekmek için cıvılda ve ciyaklar. Nesnelerle oynarken güler. Hareket, jest ve mimikleri ile iletişim kurmaya çabalar. Aynadaki yansımasına güler. Cee-ee tarzı oyunları oynamaya isteklidir. Diğer insanlarda gördüğü basit hareketleri modeller. Dikkatleri üzerine çekmek için bağırır.
1-2 Yaş	Basit yönergeleri jest ipuçlarıyla takip eder. “Bay, bay” demek için el sallar. Altının ıslak olduğunu belli eder. Bir başkasını güldüren hareketi tekrar eder. Paralel oyuna katılır. Jest ve sözcükleri birleştirir (örneğin: “çok” ve “yukarı”). Oyun oynarken yetişkin hareketlerini ve davranışlarını tekrar eder. Kendisine ismiyle hitap eder. Sözel sıra alma davranışı gösterir. “Hayır” sözcüğünü kullanarak karşı çıkar. Telefonda konuşmak gibi basit “-mış gibi” yapma oyunlarına katılır. “Bay bay”, “Merhaba”, “Teşekkürler” ve “Lütfen” gibi sosyal sözcükleri kullanır. Oyun sırasında kendi kendine konuşur. Tonlama üzerine çalışır ve bazen yetişkinin ses tonlamasını taklit eder.

Kaynak: (Turan & Gündüz, 2019, s. 68, 69).

Konuşmayı öğrenmek ve dili anlamak erken çocukluk döneminin en önemli ve dikkat çekici başarılarından biridir. Çoğu çevrede yetişen bebekler, genellikle 3 yaşına

kadar konuşurlar. Konuşma başlamadan önceki dönemde de çocuklar dili kullanırlar (Topping, Dekhinet, & Zeedyk, 2012, s. 2).

Beyinle ilgili yapılan çalışmalarda da dil alanlarıyla ilgili oldukça önemli bilgiler bulunmaktadır. Bunlara bakacak olursak; çoğu birey için beyindeki dil merkezinin serebral korteksin sol yarım küresinde yer aldığı söylenmektedir. Bunun içinde, dille ilgili olan iki önemli yapı vardır. Bunların işlevlerini açıklamak için araştırmacılar, uzun yıllar bu bölgeleri zedelenen ya da afazi (konuşma kaybı) ve iletişim bozuklukları gösteren yetişkinlerle çalışmışlardır. Sol frontal lobda yer alan Broca alanı, dil bilgisi sürecini ve dil üretimini destekler; sol temporal lobda yer alan Wernicke alanı kelime anlamlarını kavramada rol oynar. Fakat, son dönemdeki beyin görüntüleme araştırmaları, dil işlevleri ve beyin yapıları arasında daha karmaşık ilişkiler olduğunu öne sürmüştür. Uzun süren inanışa ters olarak, Broca ve Wernicke alanları, özgün dil işlevlerinden tek başlarına ya da esas olarak sorumlu değildir. Frontal lob alanlarındaki herhangi bir zarar veya zedelenmeler kavrama sorunlarına yol açmaktadır. Serebral kortekste dil alanları, çocuklar dil kazandıkça gelişmektedir (Berk, 2018, s. 234).

Beyin gelişimi, dil gelişimi ile oldukça ilişkilidir. Yenidoğan beyni inanılmaz derecede hızlı, karmaşık ve anlaşılması güç bir büyümenin eşiğinde olan bir çekirdekten oluşmaktadır. Doğumdan sonra geçen birkaç yıl içinde, oldukça hassas olan ve tüm yaşam boyunca hayatımızı etkileyen bir beyin devresi yaratılır. Beynin fiziksel olarak büyümesi büyük ölçüde dört yaşımıza kadar tamamlanır. Bir yetişkin olarak, daha kolay öğrenmemiz ve tüm yaşamımızın tasarımı çoğunlukla ilk yıllardaki yaşantımızla ilişkilidir. Bebeklerin beynini erken dönemlerde beslemenin en önemli yollarında biri ise dil ile yapılan beslemedir. Bebek ile konuştuğunda bebeğin beynindeki milyarlarca nöron bağ kurar. Bu esnada kullanılan dil, nöronları birbirlerine bağlayan katalizör görevi görür. Bu dil, mırıldanmalar, gülümsemelerle birlikte güven verici ve huzurlu bir ortamda gerçekleştiği zaman beyin oldukça hızlı gelişir (Suskind, 2018, s. 63,66).

2.4.1.1. Bebeklik Döneminde Dil Gelişimini Destekleme

Dil gelişiminin çok büyük kısmı yaşantının erken dönemlerinde; beynin dil uyarımına özellikle duyarlı olduğu bir yaş aralığında gerçekleşir. Dil kazanım süreciyle ilgili her ne kadar Chomsky'nin Doğacı yaklaşımı bebeklerin dili doğuştan kazandığını savunsa da etkileşimci yaklaşım etkileşimlerin (düşünceler, içsel kapasiteler, çevresel etkiler, vs.) dil gelişimi üzerinde oldukça önemli olduğunu savunmuştur. Çocukların bilişsel kapasitelerini kullanarak karmaşık dil çıktılarını anlamlandırdıklarını savunan etkileşimci kuram sosyal becerilerin ve dille ilgili deneyimlerin de dil gelişimini doğrudan etkilediğini söyler. Araştırma sonuçlarına bakıldığında pasif cümle gibi bazı dil bilgisi formlarının tam anlamıyla kazanılması orta çocukluk dönemine kadar başarılammamaktadır. Bu ise, Chomsky'nin savunduğu dil bilgisinin doğuştan kazanıldığı görüşünün çok güvenilir olmadığını gösterir. Sonuç olarak deneyim ve öğrenmenin dil gelişimde rolü oldukça büyüktür ve bu sebeple dil kazanımı için oldukça duyarlı bir dönem olarak nitelendirilen bebeklik döneminde bebeğin gelişimini desteklemek oldukça kritiktir.

Hart ve Risley'in yaptığı çalışmaya göre; daha az konuşulan, konuşulanlara daha az tepki verilen, kullanılan kelime dağarcıklarının daha az değiştiği evlerde, çocukların dil gelişimi yönünden geride kaldığı görülmüştür. Bu sebeple, bebeklere nitelikli ve sevgi dolu bir konuşma ortamı sağlamak, dil gelişimleri için çok faydalıdır. Zengin bir dil çevresi bebeğin dil gelişimine ivme kazandırmaktadır. Buna ek olarak paylaşımlı kitap okumak da çocuğun dil kazanımında kritik rol oynamaktadır. Erken öğrenmede, gelişimde ve sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveyn ve çocuğun yakın ilişki kurmasının birincil önem taşıdığı kanıtlanmıştır. Sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisi kurulması ve geliştirilmesi konusunda ise paylaşımlı okuma yöntemi kullanılmaktadır. Kitaptaki resimlerin gösterilip, resimlerin isimleri söylenildiğinde bebek kitaptaki resimler ile söylenilen kelimeler arasında bağlantı kurmaya başlayacaktır. Kitap okuma sürecinde bebekler kelimelerin anlamlarını öğrenmeye başlarlar. Dolayısıyla bebeklerle bol bol konuşmak, etkileşimli oyun oynamak, ona doğru uyaranlardan oluşan bir çevre sağlamak sağlıklı dil gelişimi için gereklidir (Suskind, 30 Milyon Kelime, 2018). Aynı zamanda, Betty Hart ve Todd Risley, 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde "yoksulluk döngüsünü" kırmak üzere Kansas

Üniversitesi'ndeki bazı araştırmacılarla birlikte düşük gelirli ailelerin çocuklarının akademik becerilerini geliştirmeye yönelik dil temelli bir müdahale programı uygulamıştır. Müdahale programının kısa vadede; çocukların yeni sözcük dağarcığı ve kümülatif sözcük dağarcığında hızlı bir artış yaşamasına yarar sağladığı ancak uzun vadede söz konusu etkinin kalıcı olmadığı belirtilmiştir. İlgili müdahalenin uzun vadedeki başarısızlığı; genetik veya değiştirilmesi güç etmenlere atfedilmek yerine, problemin çözümüne yönelik çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu çerçevede mevcut çalışmanın odağı, erken dönemde dile maruz kalınan “ev ortamı” olarak değiştirilmiştir. Yapılan müdahalenin ev ortamına entegre edilmesi, müdahalenin sürdürülebilir olmasını sağlamıştır. Çalışmanın bazı çarpıcı bulguları aşağıdaki gibidir;

- Farklı sosyoekonomik düzeylerden gelen ebeveynlerin konuştukları sözcük sayıları arasında da farklılıklar göze çarpmaktadır. Bir saat içerisinde devlet desteği alan ailelerin çocukları (n=6) yaklaşık 600 sözcük iştirken, düşük-orta sosyoekonomik düzeyde olan ailelerin çocukları (n=26) yaklaşık 1200 sözcük, yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin çocukları (n=13) ortalama 2000 sözcük iştirmektedir.
- Çalışmanın boylamsal sonuçlarının belirlenmesi amacıyla çocuklar üçüncü sınıfa geçtiğinde 42 aileden 29'u ile yeniden değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan değerlendirme neticesinde düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin çocukların, dil gelişimi, okuduğunu anlama ve sözcük dağarcığı gibi alanlarda düşük performans sergilediği belirlenmiştir (Turan & Yüksel, 2021, s. 21).

Bahsedilen araştırma ve sonuçları da dikkate alındığında sosyoekonomik durumun yetersizliği çocukların gelişimsel potansiyellerini gerçekleştirmesi noktasında onların önlerinde büyük bir engel olarak durmaktadır. Gelire dayalı olmak üzere yaşanan bu eşitsizlik çocukların gelişiminde bir risk faktörü yaratmaktadır. Bu sebeple sosyoekonomik yetersizliklerin çocuk üzerinde yarattığı olumsuz etkinin ortadan kaldırılması için bakım verenin aktif bir şekilde dahil edildiği, ev ortamının düzenlendiği gelişimsel müdahale/destek programları oldukça önemlidir.

2.4.2. Bebeklerde Bilişsel Gelişim

Bilişin genellikle zihinsel olduğu düşünülmektedir çünkü biliş zihnin yansımasıdır. Biliş aynı zamanda bilgiyi ve o bilgiyle kişinin ne yaptığını yansıtır. Dolayısıyla dinamikdir ve gelişmeye devam eder. Farklı değişkenler, biyoloji, çevre vb. gibi, bilişsel gelişim sürecini oluşturur. Piaget ve arkadaşları, çocuğun doğumdan ergenliğe kadar olan bilişsel gelişimini ayrıntılı araştırmalarla incelemişlerdir. Bu görüşün temel ilgisi, doğumdan itibaren insan bilişinin-bireyin dünyayı öğrendiği ve anladığı düşünce süreçlerinin-gelişimidir. Çocuk, kendi dünyasını anlamlandırabilmek için çevresi ile ilişki kurar. Biliş sözcüğü, dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelir ve şu süreçleri kapsar;

Algılama: İç ve dış dünyadan elde edilen bilgilerin yorumlanması, organize edilmesi ve yeniden bulunmasıdır.

Bellek: Algılanan bilginin çıkarılması ve depolanmasıdır.

Muhakeme: Bilgiyi, belirli bir anlam çıkarma ve sonuca varma amacıyla kullanmaktır.

Kavrama: Bilginin iki ya da daha fazla kısmı arasındaki yeni ilişkilerin tanınabilmesidir (Yavuzer, 2017, s. 56).

Piaget, bilişsel gelişimi dönemlere ayırır ve ilk iki yıllık dönemi duyu-motor dönem olarak adlandırır. Bebekler bu dönemde gözleri, kulakları, elleri ile yani duyularıyla düşünürler. Erken dönemde duyular oldukça önemlidir. Erken ve geç bebeklikteki kazanımlar ise aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2.4. Erken ve Geç Bebeklikte Tipik Uyumsal Davranışlar ve Bazı Bilişsel Kazanımlar

Yaş	Tipik Uyumsal Davranışlar	Bilişsel Kazanım
Doğum 1 Ay	Yeni doğan refleksleri.	İkincil döngüsel tepkilerde, meme emerek ilginç görüntüler ve sesler elde edebilmek için sınırlı motor becerilerin kullanılması
1-4 Ay	Bebek'in kendi vücudu etrafında merkezlenen basit motor hareketler; olayların beklentisinde sınırlılık.	Beklenti ihlali bulgularının ortaya koyduğu gibi; nesne sürekliliği farkındalığı, nesne devamlılığı ve yer çekimi; kısa bir gecikmeden sonra (bir gün) bir yetişkinin yüz ifadesinin ertelenmiş taklidi.
4-8 Ay	Yakın çevredeki etkileri tekrar etmeye yönelik hareketler; tanıdık davranışların tekrar edilmesi.	Beklenti ihlali bulgularının ortaya koyduğu gibi, kısa bir gecikmeden sonra (bir-üç güne kadar) nesne özellikleri hakkında gelişmiş bilgi ve temel sayısal bilgi.
8-12 Ay	Amaca yönelik davranış, nesneyi sakladığı ilk yerde bulma yeteneği; olayların beklentisinde gelişme, bebeklerin genellikle ortaya koyduğu davranışlardan biraz daha farklı davranışların taklit edilmesi.	Bir örtü ile örtülen saklı bir nesneyi arama yeteneği; önceki bir probleme dayanarak basit problemleri çözme becerisi.
12-18 Ay	Yeni yollar deneyerek nesnelerin özelliklerini keşfetme; saklanan bir nesneyi pek çok yerde arama becerisi.	Bir elin giysi içine gizlediği ya da bir yerdeyken başka bir yere hareket ettirilen nesneyi aramak gibi; bir nesneyi çoklu yerlerde arama yeteneği, uzun bir gecikmeden sonra bir yetişkinin bir nesne aracılığıyla yaptığı yeni hareketlerin ertelenmiş taklidi ve değişik yerler arası taklit (kreşten eve); modelin amaçlarını yordayarak mantıklı taklit, kelimelerin yer değiştirmiş referansı.
18 Ay-2 Yıl	Problemlerin bir anda çözülmesi ile kendini gösteren, nesne ve olayların içsel tasvirleri, görüş dışındayken yeri değiştirilen bir nesneyi bulma yeteneği, ertelenmiş taklit, -miş gibi oyun.	Diğerlerinin niyetlerini yordama kapasitesinin bir göstergesi olarak; bir yetişkinin üretmeye çalıştığı hareketlerin, bu hareketler tam olarak hatırlanmasa bile ertelenmiş taklidi; gerçekliğin sembolleri olarak resim ve video farkındalığı.

Kaynak: (Berk, 2018, s. 205, 212).

2.4.2.1. Bebeklerde Bilişsel Gelişimi Destekleme

İlk yıllar, çocuğun beyin gelişimindeki hızlı büyüme ve gelişim göz önüne alındığında çocuğun hayat boyu gelişimi açısından oldukça kritiktir. Hayatın bu döneminde, sosyoekonomik, çevresel ve genetik faktörler çocuğun bilişsel gelişimine oldukça etki eder. Örneğin; bebeklik döneminde annesiyle daha çok etkileşime giren bebeklerin büyüdülerinde daha yüksek seviye bir bilişe sahip oldukları görülmüştür. Etkileşimin bir türü olan akran etkileşiminin de aynı şekilde 14-18 aylık bebeklerde bilişsel gelişimine faydalı olduğu görülmüştür (Yue, ve diğerleri, 2017, s. 2).

Bilişsel gelişimi desteklemenin bir yolunun da bebeklerle “konuşmak” olduğu belirtilmiştir. Bebeklerle konuşmak bebeğin beyninin büyümesine yardımcı olur. Erken çocukluk dönemi üzerine çalışan organizasyonlar tarafından ortaya konulan “Talk With me Baby” adlı projede language nutrition (dil beslenmesi) terimi ortaya atılmıştır. *Dil beslenmesi*, nasıl sağlıklı yemekler bebeğin vücudunu besliyorsa o şekilde bebeğin beynini zengin dil çıktısı ile beslemek demektir. Beslenen dilin niteliği ve niceliğinin, sağlıklı yemek gibi, beyin gelişimi için oldukça kritik olduğu söylenmektedir. Doğumdan başlayarak katılımlı, nitelikli, nicelikli dilin kullanılması ve bebeği sosyal, nörolojik ve dilsel açıdan besleyecek bir içeriğin benimsenmesi çocuğun öğrenme kapasitesini geliştirir. Buna ek olarak, paylaşımlı kitap okumanın da bebeklerin bilişsel gelişimine etkisi birçok araştırma ile kanıtlanmıştır. Amerikan Pediatri Akademisi, paylaşımlı kitap okumanın bebeklerle de uygulanması konusunun altını çizmiştir. Araştırmalar ilk yıllarda kendilerine kitap okunan bebeklerin anaokuluna başladıklarında daha geniş kelime dağarcığı ve daha iyi matematik becerileri olduğunu kanıtlamıştır (Suskind, 2018b, ss. 166, 169).

2.4.3. Bebeklerde Kişisel Sosyal Gelişim

Sosyalleşme bebeğin 3 ay dolaylarında insanla objeler arasındaki farkı görerek, değişik tepkiler göstermesiyle başlar. Göz kasları insan ve objeleri izleyebilecek kadar, işitme sesi ise sesleri ayırt edebilecek kadar gelişmiş durumdadır (Yavuzer, 2017b, ss. 69, 78). Bunun yanı sıra duygular hem biyolojik hem de kişinin deneyimlerinden etkilenir. Yaşamın erken dönemlerinde gelişen beynin bazı bölgeleri sıkıntı, heyecan ve hiddet üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Duygular, anne, baba ve bebeklerin

kurduğu ilk dil olarak kabul edilebilir. Buna bağlı olarak sosyal ilişkilerin duyguların gelişimi ve çeşitliliği için ortam sağladığı söylenebilir (Santrock, 2017, s. 179, 180).

Temel duygular (mutluluk, ilgi, şaşırma, korku, öfke, üzüntü ve tiksime) evrenselidir. Bebeklerin en erken duygusal yaşamı iki evrensel uyarılma durumundan ibarettir. Bunlar; hoş giden uyarıcıya yaklaşma ve hoş gitmeyen uyarıcıdan kaçma olarak belirtilebilir. Duygusal gelişim, bebek büyüdükçe daha kompleks bir hal almaktadır. Bebekler, 3 ile 4 ay arasında yüz yüze iletişime daha duyarlı hale gelmektedirler. Bu karşılıklı duygu alışverişi sırasında, bebeklerin farklı duygusal ifadeler ile ilgili farkındalıkları artar. Dördüncü ve beşinci aylarda ise olumlu duyguları olumsuzlardan ayırt ederler ve altıncı ayda ise aynısını kendi yüz ifadeleri ile yaparlar. Yedinci ayda duygu ile ses eşlemesi yapabilirler. 7-12 ay arası bebekler yüz ifadelerine yöneldiğinde kaydedilen ERP'ler, yetişkinlerinkine benzeyen beyin dalgası örüntüleri çıkarmıştır; bu da bebeğin duygusal ipuçlarını algılama sürecinin geliştiğine işaret eder. Ortak dikkat becerisi gelişmeye başladıkça da bebekler, belirsiz durumlarda aktif bir şekilde güvenilir bir kişiden duygusal bilgi aramaya başlar. Hatırlama belleği ve dil becerileri de geliştikçe bebekler, bu duygusal işaretlere daha uzun zaman aralıklarından sonra dönebilirler. 14 aylıkken artık bir saat ya da daha uzun bir gecikmeden sonra uygun tepki verebilirler. Bebekler yürüme çağına gelince, yani ikinci yılın ortalarında, öz-bilinçli duygular geliştirirler (Berk, 2018, s. 250-253).

2.4.3.1. Kişisel-Sosyal Gelişimi Destekleme

Doğum anından itibaren bebeklerin kişisel-sosyal gelişiminin desteklenmesi oldukça önemlidir. Bebeklikte duyarlı bakım benimsenerek bakım verilen çocuklar daha güvenli bir bebeklik geçirirler. Bakım verenler bu noktada çok önemli bir role sahiptirler. Duyarlı bakım verirken dikkat edilmesi gerekenler bebeğinizi gözlemlemek ve bu gözlemlere yönelik hassas bir biçimde bebeğinize karşılık vermektir. Bebeğin her hareketinde ne anlatmak istediği, neye ihtiyacı olduğunu anlamaya dayanan bu tutum onun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Araştırmalar sonucunda bebeklik döneminde ağladığında bakım vereni tarafından duyarlı biçimde sakinleştirilen bebeklerin çocukluk döneminde daha az ağladıkları gözlemlenmiştir. Duyarlı bakım gören bebeklerin ileriki dönemlerde aileleriyle aralarında güçlü bir bağlarının olduğu ve

bağımsız bir birey olmaya daha yatkın oldukları gözlemlenmiştir. Böylece bu çocuklar güvenli bağlanmayı gerçekleştirebilecek ve yetişkin hayatlarında akıllı, düşünceli, kibar, duygularının farkında olan ve regüle edebilen bireyler olabileceklerdir (Landry, ve diğerleri, 2012).

Duyguların farkında olunması ve baş etme stratejilerinin çocuğa gösterilmesi, çocuğun öz-regülasyon yapabilmesi için oldukça önemlidir. Bebeklerin devam eden beyin gelişimleri ile duygusal zekalarını da beslemek gereklidir. Beraber oyun oynamak, gülmek, fiziksel temas kurmak duygusal zekayı beslemenin yollarından birkaçıdır. Çocukların beyin gelişimi devam ettiği için duygusal dünyaları da oldukça karmaşık ve zengindir. Bu karmaşıklığı yönetebilmek için çocuklara yol gösterilmesi gerekmektedir. Bebek ağladığında veya huzursuzlandığında ona sarılıp sinir sistemini rahatlatmak, kişisel sosyal gelişimi ve güvenli bağlanması için kritik önem taşımaktadır (Filliozat, Limousin, & Veille, 2018, s. 2, 4).

2.5. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma

Erken yılların nitelikli geçirilmesi, hayata iyi bir başlangıç yapmak ve gelecekte yaşanabilecek problemlerin önlenmesi açısından önemlidir. Erken çocukluk döneminde, çocuklar *kişisel-sosyal, fiziksel, bilişsel ve dil gelişim* açısından en hızlı performansı göstermektedirler. Özellikle bu dönemde çocukların dil edinimi, gelişimin en önemli göstergeleri arasında bulunmaktadır. Dil gelişiminin yanı sıra, bilişsel ve kişisel-sosyal gelişim de erken yıllarda oldukça önem taşımaktadır. Çocuklar kitaplardaki dünyalar sayesinde farklı insanların, farklı hayatların ve farklı duyguların olduğunu fark etmekte ve öğrenmektedirler. Özellikle de *COVID-19 pandemisi* sürecinde karantinada kalan bebek ve çocukların, çevreyi keşfetme konusunda sınırlılık yaşadığı gözlemlenmiştir. COVID-19 pandemisinin sebep olduğu bu sınırlılığı bebek ve çocuklarla paylaşımlı kitap okuyarak gidermek oldukça iyi bir yöntemdir. Karantinada dışarı çıkamayan bebek ve çocuklar paylaşımlı kitap okuma sayesinde farklı durum ve olaylarla ilgili deneyim elde edebilirler. Paylaşımlı kitap okuma teknikleri kullanılarak, çocuk ve bebeklerin de aktif rol oynadığı, yetişkin rehberliğinde paylaşımlı okunan bir kitap çocuklara uyaran bakımından zengin bir deneyim sağlar.

Tüm gelişim alanları birbirine bağlıdır ve erken dönemde paylaşımlı kitap okumanın, gelişimin hızını önemli oranda arttırdığı çeşitli araştırmalarca ortaya konmuştur. Örneğin; 2005 yılında yapılan bir boylamsal çalışmanın sonuçları; 4-8 aylık bebeklerle yapılan paylaşımlı kitap okuma çalışmasının, bebekler 12-16 aylık olduklarında onların özellikle ifade edici dil gelişiminde olumlu yönde etkisi bulunduğunu göstermektedir (Karrass & Braungart-Rieker, 2005, s. 139). Buna ek olarak erken öğrenmede, gelişimde ve sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveyn ve çocuğun yakın ilişki kurmasının çok önem taşıdığı kanıtlanmıştır. Duyarlı ebeveynlik çocuğun gelişiminde davranışları belirlemek açısından oldukça önemlidir. Bu yaklaşım, çocuklarının kendine has özellikleri olan birer birey olduğunu kabullenerek onlara tutarlı bir biçimde sıcaklık, destek ve etkileşim sağlamayı ve çocuklarının yolladığı sinyalleri gözlemleyerek anlamayı, onların ihtiyaçlarına zengin bir dil çıktısı ile çocuğun ilgisi yönünde yanıt vermeyi içermektedir. Örneğin; çocuk bir ihtiyacını ya da ilgisinin sinyalini verir, bakım veren ise bu sinyale zamanında ve hassasiyetle cevap verir. Bu sayede çocuk ilgi ve ihtiyacına yanıt bulduğu için sinyalleri vermeye ve öğrenmeye bağlı etkileşimlere devam etmeye istekli olur. (Landry, ve diğerleri, 2012, s. 969). Paylaşımlı kitap okurken çocuğun sinyallerinin takip edilmesi, ilgisinin izlenmesi gerekmektedir. Duyarlı ebeveyn yaklaşımı kullanılarak kitap okunması, sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisi kurulması ve geliştirilmesi konusunda oldukça önemlidir. Erken dönemde çocuğa sağlanan sağlıklı ebeveyn yaklaşımı ile gerçekleşen güvenli bağlanma, tüm yaşamı boyunca çocuğun duygularını düzenleme becerisini kazanmasına ve öz benliği gelişmiş, bağımsız bir birey olabilmesine katkı sağlar. Bu sebeple bu dönemde bağlanmaya katkı sağlayacak paylaşımlı kitap okuma zamanları oldukça önemlidir.

Triviette ve Dunst (2007) okuryazarlık öncesi dönem çocuklarına erken okuryazarlık becerilerini kazandırma adına üç farklı yöntem öne sürmektedir; diyaloga dayalı kitap okuma (etkileşimli kitap okuma), interaktif paylaşımlı kitap okuma paylaşımlı kitap okumadır. Bu teknikler çocukların katılım şekline göre farklılık göstermektedir (Turan & Topçu, 2018, s. 13). Bu yöntemlerin açıklandığı tablo aşağıdaki gibidir;

Tablo 2.5. Paylaşımlı Kitap Okumaya Yönelik Yaklaşımlar

What Works Clearinghouse (2006a, 2006b, 2007) Justice ve Pullen (2003)
Akt: Triviette ve Dunst (2007)

1-Diyaloğa Dayalı Kitap Okuma/Etkileşimli Kitap Okuma (Dialogic Reading): Kitap paylaşımı etkinliği esnasında, yetişkin ve çocuğun rol değişimine gitmesiyle, yetişkin yardımıyla çocuğun “öyküyü anlatıcı” da olabildiği, çocuğun aktif dinleyici ve sorgulayıcı olabilmesini sağlayan okuma tekniğidir.	2.1.-Diyaloğa Dayalı Kitap Okuma/Etkileşimli Kitap Okuma (Dialogic Reading) (Whitehurst et al, 1998) Kapalı uçlu soruların sınırlandırma ve açık uçlu sorular sorma Çocuğun cevaplarını sorularla izleme Çocuğun söylediklerinin tekrarlama ve genişletme Çocuğa övgü, cesaret ve geri bildirim verme. Çocuğun ilgilerini izleme. Eğlenceli olma
2-İnteraktif Paylaşımlı Kitap Okuma (Interactive Shared Book Reading): İnteraktif paylaşımlı kitap okuma, bir yetişkinin bir çocuğa ya da küçük bir çocuk grubuna kitap okumasını ve farklı teknikler kullanarak çocukları metinle ilgilenmeye çağırmasını kapsamaktadır.	2.2-Yazıyı Refere Etme (Print Referencing) (Ezell ve Justice, 2000) “Yazı” hakkında sorular sorma “Yazı” hakkında yorumlar yapma “Yazı” hakkında sorular yöneltme Öykü hakkında konuşulurken yazıyı işaret etme Okuma esnasında yazıyı takip etme.
3-Paylaşımlı Kitap Okuma (Shared Book Reading): Paylaşımlı kitap okuma, bir yetişkinin bir çocuğa ya da çocuk grubuna, çocuklarla birlikte kitap okumasını içermektedir.	

Kaynak: (Turan & Topçu, 2018, s. 13).

Paylaşımlı kitap okuma fikri 1990larda Grover Whitehurst ve Stony Brook tarafından “Reading and Language” projesinin çalışmaları sırasında ortaya çıkmıştır. Paylaşımlı kitap okuma ebeveyn çocuk okuma partnerliği doğrultusunda gelişim alanlarını desteklemeyi amaçlayan bir tekniktir. Paylaşımlı okuma çocuk ve bakım vereni arasındaki etkileşimi ve bakım verenin çocuğa hikâye anlatması durumunu vurgulamaktadır (Lee, Chan , Mak, Downing, & Fraide , s. 4-5). Paylaşımlı kitap okuma çocuklara sesli bir biçimde kitap okunmasının etkileşimli biçimde

gerçekleştirilmesidir. Bu yöntem çocuklara okuma seanslarında aktif birer katılımcı olmaları açısından fırsat tanır ve böylelikle öğrenmeyi tetiklemek için anlamlı bir deneyim yaşanmış olunur. Kitaptaki resimlerin gösterilip, resimlerin isimleri söylenildiğinde bebek kitaptaki resimler ile söylenilen kelimeler arasında bağlantı kurmaya başlar. Kitap okuma sürecinde bebekler kelimelerin anlamlarını öğrenmeye başlarlar. Annelerin bebeğiyle konuşması, oyun oynaması, bebeklerin dikkatlerini kitaplara çekmesi gibi durumlar arttıkça bebeklerin kitapları görünce daha fazla heyecanlandıkları ve kitapla geçirdikleri sürenin arttığı gözlemlenmiştir (Doyle & Bramwell, 2006, s. 1, 2). Paylaşımlı kitap okuma, uygulamaları göz önünde bulduğunda, etkin etkileşim içeren sosyal bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Erken yıllarda gerçek hayatla bağlantı kurabilmelerini sağlayan, ilgi çekici ve motive edici, karşılıklı paylaşımı temel alan bir yöntemdir. Tekrarlı bir şekilde gerçekleştirilmesinin, mevcut bilginin çocuğa öğretilmesinin kolay bir biçimi olduğu savunulmaktadır. Kitap paylaşımına yönelik son dönem görüşlerine göre “çocuklara kitap okumak” fikrinden çok, “çocuklarla kitap okuma” anlayışı tartışılmaktadır. Ebeveynin kitapta yer alan içeriği okuduğu değil, çocuk ile etkileşim içerisinde yürütülen bir süreç olması gerektiği söylenir. Bu uygulama neticesinde, çocukta öz kontrol ve özgüven bakımından olumlu gelişmelerin görüleceği savunulmaktadır (Turan & Topçu, 2018, s. 13).

Erken okuma aynı zamanda bebeklikte beyin gelişiminin hassas dönemlerine fayda sağlamaktadır. Doğumdan itibaren bebekler, hamilelik boyunca onlara tanıdık gelen kişi tarafından sesli olarak okunan çocuk şarkılarını veya kitapları tercih ederler. Nörobiyolojik olarak ise bebekler bu gibi sesler için nöral hafızaya sahiptirler ve hikâye anlatımı boyunca bu anlatımı algılamakta ve işlemekte şaşırtıcı bir yeteneğe sahiptirler. 4 aylıktan itibaren görsel dikkati pekiştirmeye bağlantılı olarak bebekler uyanıklık dönemlerinde nesne algısını ve mekânsal yönelmeyi tecrübe ederler. 6-18 aylık bebeklerde yapılan çalışmalar sonucu okuma esnasında işaret etme ve göstermenin çocukların dil ve bilişsel gelişimi için destekleyici olduğu saptanmıştır. Bebeklerin ebeveyn ile etkileşim kurması ve gelişim alanlarının desteklenmesi için paylaşımlı kitap okuma yöntemi oldukça etkilidir (O'Farrelly, Doyle, Gerard , & Palamaro Munsell, 2018).

Okunacak *kitabın nasıl seçileceği* de üzerinde durulması gereken bir konudur. Erken dönemdeki çocukların kitabı daha rahat keşfedebilmesi için kitap materyalinin kartondan olması önem taşımaktadır. Özellikle oral dönemdeki bebekler nesneleri ağızıyla tanımaktadır, kitabı keşfetmesi için ağızına almak isteyebilir. Karton materyaldeki kitaplar diğer kitaplara göre daha az yırtılır ve zarar görür. Böylece bebekler/çocuklar daha özgürce kitapları tanıyıp keşfedebilirler. Yapılan araştırmalara göre kitapta bulunan resimler, çocukların dikkatini çekmesi ve kitabı keşfetmesine olanak tanımasına yardım etmektedir. Kapağında ve sayfalarında birer tane parlak, büyük görseller bulunduran ve etkileşimli unsurlarla (örn. dokunsal bölmeler, kaldırılabilen kapakçıklar gibi) çeşitlendirilen kitaplar çocukların/bebeklerin dikkatini çekmektedir.

Paylaşımlı kitap okumanın erken dil ve erken okuryazarlık becerilerinin kazanımı üzerine de etkisi oldukça fazladır. Çocuklar ve bebekler, kelimeleri kitaptaki görsellerin etiketlenmesi esnasında öğrenebilmektedirler. Erken yıllarda, kitap yoluyla, günlük dilde kullanılan kelime sayısından daha fazla kelimeye maruz kalındığı için çocuğun/bebeğin kelime dağarcığının arttığı gözlemlenmiştir. Paylaşımlı kitap okuyan çocuklar, daha karmaşık konuşmaları ve kitapları anlayabilmeye başlamaktadırlar. Aynı zamanda çocuklar kitapları tanırlar, nasıl kullanacaklarını ve kitabın onlara yararlarını öğrenirler. Soldan sağa doğru okumayı, kitabın kapağının ne yöne çevrilmesi gerektiğini, kitabın adının nerede yazdığını öğrenirler. Çocuklar, ses ve harfler arasındaki ilişkiyi paylaşımlı kitap okuma yoluyla öğrenebilmektedirler (Neuman & Wright, 2007, s. 5).

Paylaşımlı kitap okumanın akademik becerilere yani okuldaki başarısı üzerinde de etkisi olduğu saptanmıştır. Yapılan araştırmalarda erken dönemde paylaşımlı kitap okuyan çocukların okulda daha başarılı olduğu görülmüştür. Çocuğun yaşına, gelişim düzeyine ve ilgilerine göre kitabın ne şekilde okunacağı değişebilmektedir. Paylaşımlı kitap okuma esnasında bazı *yöntemler* kullanılmaktadır;

- Kitap okumaya başlamadan önce kitabın ön kapağını incelenebilir. Bu esnada kitabın başlığı, yayın evi, yazar, çizer hakkında çocuğa kısaca bilgiler verilebilir.

- Çocukların verdiği cevapları tekrarlayarak ve yeni sorular yönelterek genişletme tekniğini kullanılabilir. Kitaptaki herhangi bir görselin birden fazla özelliği çocuğa söylenebilir.
- Kitap okuma esnasında çocuğun ilgisinin ve liderliğinin izlenmesi de oldukça önemli bir noktadır. Çocuk merkezli bir yol izlenirken aynı zamanda sınırlar da çocuğa anlatılmadır.
- Çocukların paylaşımlı kitap okuma deneyimine katılımlarını arttırmak için 5n1k soruları sorularak onların daha çok konuşması desteklenebilir. Çocuklara öykünün bağlamı, karakterleri, olayları hakkında açık uçlu sorular sorulabilir ve onların cevapları tekrarlanarak daha anlaşılır hale getirilebilir.
- Kitapta olan olaylar ve durumlarla ilgili çocuğun günlük yaşantısı ile ilişkilendirme yöntemi kullanılabilir. Böylece çocuk kitapta olan olayları ve durumları kendi hayatı ile ilişkilendirebilir.
- Çocuğun dikkatini yazılara ve resimlere çekme yöntemleri kullanılabilir Yazının yönü belirtilir, yazılar hakkında konuşulur, sesleri çıkartılabilir. Öykü anlatılırken/okunurken yazının üzerinden parmakla geçilebilir. Yazının büyük veya küçük harfle yazıldığı gösterilebilir. Daha kısa ve daha uzun kelimeler de aynı şekilde çocuğa gösterilerek anlatılabilir. Böylece çocuğun yazı farkındalığı oluşmaya başlayacaktır.

Paylaşımlı kitap okumanın erken dönemde uygulanmasının erken müdahale bağlamında değerlendirildiği birçok araştırmada görülmektedir. Erken paylaşımlı kitap okuma etrafında gerçekleşen müdahalelerin gelişim geriliği görülen çocukların yanı sıra normal gelişim gösteren çocukların iletişim ve dil alanlarına katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Müdahaleler ebeveyn odaklı olabilmektedir ve sürece çocuk ile yapılacak uygulamalar da dahil edilebilmektedir. Paylaşımlı kitap okumada genellikle çocuk merkezlilik, çocukların sözel ifadesine dikkat gösterme, bekleme zamanı, aktif cevaplandırma ve çocuğun cevabına özen gösterme gibi bazı stratejiler kullanılarak çocuklar sürece dahil edilir (Akemoglu, Meadan, & Towson, 2020, s. 2).

Sonuç olarak, erken çocukluk gelişiminde çoğu sosyal etmenin ve çevresel uyarının etkisi vardır. Bebeklerle ve çocuklarla erken dönemde paylaşımlı kitap okunmasının, onların bilişsel, kişisel-sosyal ve dil gelişimleri üzerinde koruyucu etkisi

bulunmaktadır. Erken dönemde paylaşımlı kitap okuma, araştırmalarda bir müdahale yöntemi olarak kullanılmaktadır ve bebeklerin/çocukların gelişiminde etkili olduğu da birçok araştırmayla kanıtlanmıştır. UNICEF erken kitap okumayı ve hikâye anlatmayı çocuk bakım göstergeleri arasına almıştır. Buna ek olarak, bakım veren ve çocuğun resimli kitaplara olan ortak dikkat ve ilgisi çocukluk dönemi boyunca kişisel-sosyal gelişime temel sağlar. Çocuklarla paylaşımlı kitap okumak onların dil, bilişsel ve kişisel-sosyal gelişimlerini, erken okuryazarlık becerilerini destekler. Paylaşımlı kitap okuma ne kadar erken dönemde başlarsa, çocuğun gelişimi üzerinde o kadar uzun vadeli ve istikrarlı etkileri gözlemlenir. Bu konuda, örneğin, Senechal ve LeFevre bakım verenlerin bebeklerine 4 aylıktan itibaren kitap okumaya başlarsa okul çağında daha iyi okuryazarlık becerileri olacağını savunmuştur (Sajedi, Habibi, Hatamizadeh, Shahshahanipour, & Afzali, 2018, s. 3).

2.6. Sosyoekonomik Açıdan Yetersiz Ailelerde Risk Faktörleri

Piaget, Montessori, Dewey ve Malaguzzi gibi birçok bilim insanı çevrenin çocukların davranışlarını etkilediği üzerinde hemfikir olmuşlardır. Çevre gelişimde ve öğrenmede temel bir rol oynamaktadır. Çevrenin özellikleri, aksesuarlar ve materyaller çocuklar için etkinliğin çeşidini niteliğini ve karmaşıklığını etkiler. Dezavantajlı bölgelerde büyüyen çocuklar, çevre yoksunluğuna bağlı engellenebilmektedir. Sosyoekonomik düzeyi düşük topluluklarda yaşayan ve sosyoekonomik düzeyi düşük okullara devam eden çocuklarda akademik başarının daha düşük olduğu saptanmış, okuma konusunda güçlükler yaşadıkları gözlemlenmiştir. Temel ihtiyaçları giderilemeyen çocukların eğitim ihtiyaçlarına daha az odaklandıkları görülmektedir. Önceki araştırmalar, daha dezavantajlı bölgelerde yaşayan okul öncesi dönemdeki çocukların avantajlı bölgelerde yaşayan akranlarına göre daha yetersiz okuryazarlık ve alıcı dil becerilerine sahip oldukları gözlemlenmiştir (Brown, Westerveld, & Gillon, 2017, s. 70). Özellikle erken yıllarda, ev ve erken eğitim ortamındaki kaynakların yetersizliği, bebeklerin gelişimsel olarak gecikme yaşama, başarısızlığa uğrama risklerini arttırabilmektedir (Neuman & Dickinson, 2018, s. 324).

Yoksul bölgede büyümenin, çocuğun fizyolojik sağlığı ve gelişimi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocukları

özellikle bilişsel, davranışsal ve kişisel-sosyal gelişimleri açısından risk altındadırlar. Bilişsel uyaran eksikliği, yanlış ebeveyn uygulamaları gibi faktörler bu problemleri doğurmaktadır. Yaygın yoksulluğun olduğu bölgede ailelerin ve çocukların çeşitli hizmetlere erişimi de sınırlı olmaktadır. Çevresel yoksunluğa bağlı uyaran eksikliğine maruz kalan çocuklarda gelişimsel gerilikler görülebilmektedir. Sahra altı Afrika’da ve Asya’da yapılan bir çalışmaya göre 200 milyon çocuk yoksulluk sebebiyle gelişim potansiyellerine ulaşamamaktadırlar (Dowdall & Cooper, 2017, s. 4). Kitap okuma ve okuryazarlıkla ilişkili aktiviteler, özellikle akademik ve okuma başarısı açısından risk grubunda bulunan sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının dil deneyimini sağlaması açısından oldukça destekleyicidir. 2012 yılında yayınlanan UNICEF raporuna göre düşük gelirli ailelerin çocuklarının evde daha az kitabı bulunmaktadır (Sajedi, Habibi, Hatamizadeh, Shahshahanipour, & Afzali, 2018, s. 6). Bu sebeple düşük gelirli ailelere, “*kitap hediyesi*” yapılması da kritik önem taşımaktadır. Bu sebeple paylaşımlı kitap okuma yöntemini ve gelişimlerine uygun kitapları risk altındaki bebekler ve bakım verenleriyle tanıştırmak pek çok açıdan oldukça yararlı olacaktır (Raikes, Pan, Luze, Tamis-LeMonda, & Brooks-Gunn, 2006, s. 6). Kitap okuma ve okuryazarlıkla ilişkili aktiviteler özellikle akademik ve okuma başarısı açısından risk grubunda bulunan sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının dil deneyimini sağlaması açısından oldukça destekleyicidir. Bu sebeple paylaşımlı kitap okuma yöntemini risk altındaki bebekler ve aileleriyle tanıştırmak pek çok açıdan oldukça yararlı olacaktır (Raikes, Pan, Luze, Tamis-LeMonda, & Brooks-Gunn, 2006, s. 9).

Ailelerin çocukları ile ilgilenme ve bakım verme şeklinin gelir durumu ile doğrudan bir ilişkisi vardır. Düşük gelirli ailelerin (%26) çocuklarının okul öncesi kuruma yüksek gelirli (%35) ailelerden daha az oranda devam etmektedirler. Amerika Birleşik Devletleri’nde, düşük gelirli çocuklara bakım hizmeti sağlayan Head Start adlı program çocukların akademik ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulmuştur. Düşük gelirli ailelerin çocuklarının imkanlara erişimi oldukça sınırlı olduğu için Head Start gibi programlar bu açığı kapatma konusunda etkili girişimlerdir (Neuman & Dickinson, 2018, s. 263). Çocukların akademik ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra çocukların ev ortamının düzenlenmesi ve bakım veren tutumunun şekillendirilmesi de oldukça önemlidir. Özellikle erken yıllarda gelişim ve öğrenme evde, en temelde ise

aile ile devam etmektedir. Bu sebeple, bakım verenin çocuğun gelişimi ile ilgili bilgilendirildiği kapsamlı destek programları kritik önem taşımaktadır.

2.7. Sosyoekonomik Açıdan Yetersiz Ailelere Kitap Hediyesi Yöntemi

Düşük sosyoekonomik bölgelerde büyüyen çocukların paylaşımlı okumaya erken dönemde maruz kalması dil gelişimleri ve ileri dönemdeki akademik becerileri için oldukça kritiktir. Aileler kendi imkanlarıyla kitap alamayabilirler. Düşük gelirli ailelerin çocuklarının sosyoekonomik olarak orta ve yüksek kesimde yer alan akranlarına göre kitaplara sahip olmaları daha zordur. National Literacy Trust(2019) akranlarının %6sı ile karşılaştırıldığında dezavantajlı çocukların %9.3ünün hiç kitabı olmadığını belirtmektedir. Araştırmalar aynı zamanda kitaba sahip olmanın okuma becerileriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, sosyoekonomik açıdan yetersiz ailelerin çocuklarının ev ortamlarında daha kısıtlı dile maruz kaldıkları da kanıtlanmıştır. Sosyoekonomik açıdan yetersiz aileler ile yürütülen çalışmalarda çözümlenmesi gereken bir problem durum ise kitaplara erişimin nasıl sağlanacağıdır. Çocukların dil ve okuryazarlık ile tanışması amacıyla kitap hediyesi yapılması genellikle bağış odaklı organizasyonlar tarafından yapılmaktadır. Önemli örneklerden birisi İngiltere’de yürütülen BookTrust’ın Bookstart Programı ve Dolly Parton Imagination Kütüphanesidir (Tura, Wood, Thompson , & Lushey, 2021, s. 2).

Letterbox Club ismiyle ortaya çıkan müdahale programında da kitap hediyesi yöntemi kullanılmıştır. Bu müdahale bakım evinde kalan çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Kitap hediyesini temel alan programlardaki hedef, çocuğun okumaya olan bağlılığını ve erken okuryazarlık becerilerini ücretsiz kitap vererek arttırmaktır. Bu yöntemde kitabın nasıl verildiği, kimin tarafından verildiği, kaç kitap verildiği de önemlidir. Örneğin kitap hediyesinin yanında bakım verene çocuğuyla bu kitabı nasıl okuyacağını anlatmak sadece kitap hediyesi yapmaktan daha etkili olabilmektedir. Aynı zamanda hediye edilen kitap sayısı da aynı şekilde önemlidir. Çocuklar bir kitabı birden fazla kez okuduklarında o kitaba farklı açılardan bakabilirler. Bu sebeple verilen kitapların niceliğinden niteliği daha önemlidir. Letterbox Club programı Danimarka’da mülteci çocuklar ile uygulanmıştır ve araştırma sonuçlarına göre kitap hediyesi yönteminin çocuğun gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür (Mooney, Winter, & Connolly, 2016, s. 2).

Araştırmalarda yapılan kitap hediyesi yöntemi sayesinde çocuk kendi kitabına sahip olmuş olmaktadır ve kitap ile birden fazla kez istediği ortamda ilgilenebilmektedir. Ev ortamı dışında da kitabı ile vakit geçirebilmektedir. Bu paylaşımlı kitap okuma deneyimleri sayesinde bebek ve çocukların gelişimi hızlanmaktadır. Kitap okuma becerileri gelişmekte ve ileri dönemdeki akademik becerilerine katkı sağlanmaktadır. Bununla birlikte, tek başına kitap hediyesi yönteminin yeterli olmadığı, bir destek programı ile desteklendiğinde etkisinin artacağı yorumu yapılabilmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

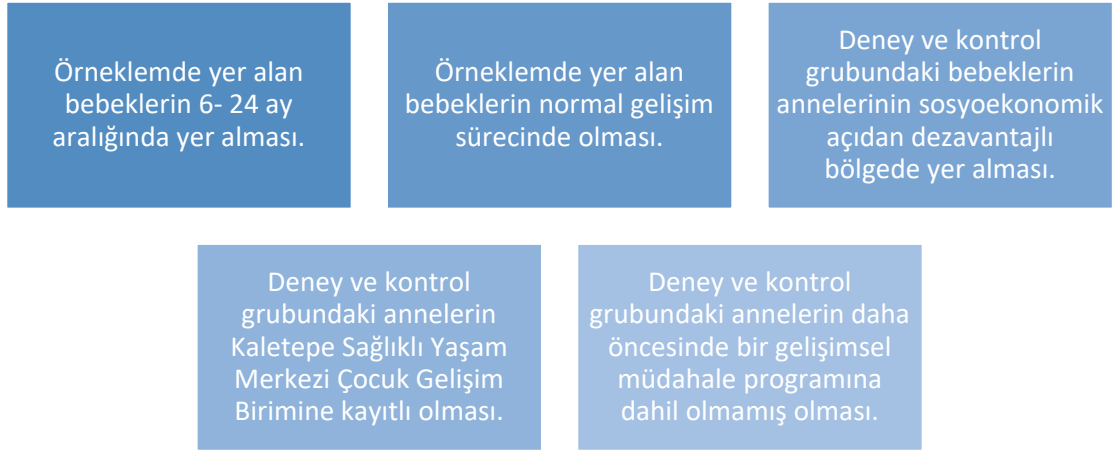
3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma “Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı (EPKODEP)” ın annelerin paylaşımlı kitap okuma uygulamaları ve bebeklerin dil, bilişsel, kişisel-sosyal gelişimi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi için ön test son test ve kontrol grubu olmak üzere deneysel desen kullanılarak yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemine Oluşturulması

Araştırmanın evreni Sağlık Bakanlığına bağlı Sağlıklı Yaşam Merkezlerine kayıtlı olan 6-24 ay arasındaki bebekler ve onların annelerinden oluşmaktadır. Sağlıklı Hayat Merkezleri (SHM); sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumu korumak, sağlıklı hayat tarzını teşvik etmek, birinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmek ve bu hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla kurulan çok amaçlı yapılardır. Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın ilk aşamasında birinci basamak sağlık hizmetlerinin sunumu için Aile Hekimliği Türkiye Modeli geliştirilerek 81 ilin tamamında hayata geçirilmiştir. Yeni dönemde ise aile sağlığı merkezleri ve toplum sağlığı merkezlerinin sunmuş olduğu birinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmek, bu hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak, sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumu korumak ve sağlıklı hayat tarzını teşvik etmek amacıyla Sağlıklı Hayat Merkezleri faaliyete geçirilmiştir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, erken müdahalenin kolaylıkla uygulanabileceği ortamı oluşturduğu söylenebilir. Araştırmanın temel hedefinin erken dönemde paylaşımlı kitap okumanın etkilerini görmek olduğu düşünüldüğünde evren ve örneklemin Sağlıklı Hayat Merkezinden seçilmesi araştırma için oldukça faydalı olmuştur. Araştırmanın örneklemini belirlerken düşük gelirli ailelere ulaşabilmek için Sağlıklı Yaşam Merkezinin sosyoekonomik olarak dezavantajlı bir bölgede yer alması üzerine araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda örneklemin Kaletpe Sağlıklı Yaşam Merkezinde 6-24 ay arasındaki bebekler ve onların annelerinden oluşması kararlaştırılmıştır. Kolay örneklem olarak Ankara ili belirlenmiştir ve amaçlı örneklem ise Kaletpe Sağlıklı Hayat Merkezi olarak kararlaştırılmıştır. Örneklemin seçilmesinde rastgele örneklem seçim yöntemi kullanılmıştır. Örneklem 10 kişilik deney ve 10 kişilik kontrol grubundan oluşmaktadır. Deney ve kontrol gruplarının belirlenmesinde izlenen süreç aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Şekil 3.2. Örneklem Belirleme Süreci

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan deney ve kontrol grubunun demografik bilgilerini içeren tablo yer almaktadır.

Tablo 3.6. Demografik Özelliklerin Dağılımı

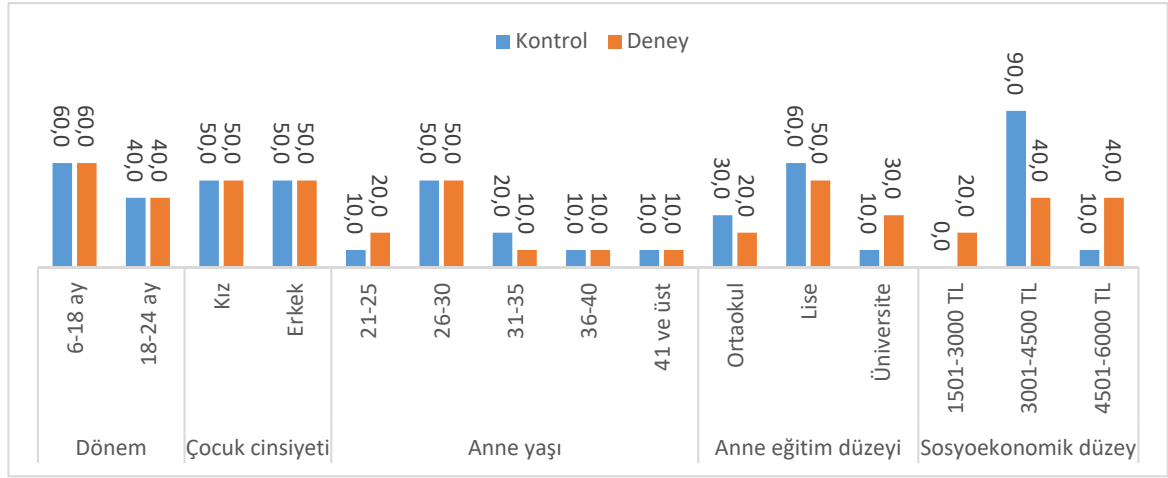
		Kontrol		Deney		Toplam	
		N	%	N	%	n	%
Dönem	6-18 ay	6	60,0	6	60,0	12	60,0
	18-24 ay	4	40,0	4	40,0	8	40,0
Çocuk cinsiyeti	Kız	5	50,0	5	50,0	10	50,0
	Erkek	5	50,0	5	50,0	10	50,0
Anne yaşı	21-25	1	10,0	2	20,0	3	15,0
	26-30	5	50,0	5	50,0	10	50,0
	31-35	2	20,0	1	10,0	3	15,0
	36-40	1	10,0	1	10,0	2	10,0
	41 ve üst	1	10,0	1	10,0	2	10,0
Anne düzeyi	Ortaokul	3	30,0	2	20,0	5	25,0
	Lise	6	60,0	5	50,0	11	55,0
	Üniversite	1	10,0	3	30,0	4	20,0
Sosyoekonomik düzey	1501-3000 TL	0	0,0	2	20,0	2	10,0
	3001-4500 TL	9	90,0	4	40,0	13	65,0
	4501-6000 TL	1	10,0	4	40,0	5	25,0

Tablodaki deney grubu oranları incelendiğinde %60 ının 6-18 ay dönemindeki bebeklerden, %40 ının ise 18-24 ay arasındaki bebeklerden oluştuğu görülmüştür. Erken dönemdeki bebek sayısı daha fazladır. Bunun sebebi Sağlıklı Yaşam

Merkezlerinin Aile Sağlığı Merkezi ile koordineli çalışması sonucu erken dönemdeki bebeklerin Çocuk Gelişim Birimine yönlendirilmesinin daha kolaylaşmış olması olabileceği düşünülmektedir. Aile Sağlığı Merkezine aşılama sürecinde gelen bebekler aynı zamanda Çocuk Gelişim Birimine de yönlendirilebilmektedir. Anne yaş oranlarının %10 u 31-35, 36-40 ve 41 ve üstü, %20 si 21-25 yaş grubundan ve %50 si ise 26-30 aralığındaki yaş gruplarından oluşmaktadır. Anne eğitim düzeyinde ise %20 si ortaokul mezunlarından oluşurken %50 si lise mezunlarından ve %30 u üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Son olarak sosyoekonomik düzey incelendiğinde %20 si 1501-3000 TL, %40 ı 3001-4500 TL ve %40 ı ise 4501-6000 TL aylık geliri olan ailelerden oluşmaktadır.

Tablodaki kontrol grubu incelendiğinde 6-18 ay dönemindeki bebeklerin %60 oranında olduğu geri kalan %40 oranının ise 18-24 aylık bebeklerden oluştuğu görülmektedir. Anne yaşının %10unu 21-25, 36-40 ve 41 ve üstü yaş aralığındaki anneler oluştururken %50 sini ise 26-30 yaş aralığındaki anneler, %20 sini ise 31-35 yaş aralığındaki anneler oluşturmaktadır. Annenin eğitim düzeyini ise %30 u ortaokul, %60 ı lise mezunu, %10 unu ise üniversite mezunu anneler oluşturmaktadır. Sosyoekonomik düzey incelendiğinde ise grubun %90 ı 3001-4500 TL aralığında geliri olan aileler, %10 unu ise 4501 –6000 TL aralığında geliri olan aileler oluşturmaktadır.

Deney ve kontrol gruplarının demografik özelliklerine ilişkin dağılımları ise aşağıdaki Tabloda verilmiştir.

Tablo 3.7. Deney ve Kontrol Gruplarının Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımları

3.3. Verilerin Toplanması

Öncelikle yapılması planlanan çalışmanın deneysel bir çalışma olması sebebiyle Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan izin alınmak üzere gerekli belgeler hazırlanılmıştır. Buna ek olarak araştırmanın *Sağlıklı Hayat Merkezlerinde* yapılması planlandığı için Ankara İlçe Sağlık Müdürlüğünden gerekli izinler alınması üzere gerekli dokümanlar hazırlanmış ve başvuru yapılmıştır. Etik kurul ve Sağlık Bakanlığı izinleri alındıktan sonra veri toplama için gerekli süreçler başlatılmıştır. Veri toplama süreci 2020 yılı Mart ayında yüz yüze olacak şekilde planlanmıştır. Fakat *COVID 19 pandemisi* sebebiyle yüz yüze yapılamamıştır. Bu sebeple Etik Kurul onayında değişiklik yapmak gerekmiştir. Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna önemli değişiklik için gerekli başvuru yapılmıştır. KA-19109 numaralı karar ile etik kurul sürecimdeki değişiklik önerisi kurulca onaylanmıştır.

Verilerin toplanması sürecinde; Öncelikle Sağlıklı Hayat Merkezi Çocuk Gelişim Birimine başvuran annelere destek programı anlatılmıştır ve katılıp katılmak istemedikleri sorulmuştur. Ardından onam formu merkezde katılımcılar tarafından doldurulmuştur, fakat yüz yüze teması azaltmak adına ölçekler (EGE, TİGE I-II ve Paylaşımlı Kitap Okuma Değerlendirme Aracı) evde yanıtlamaları için annelere verilmiştir. Doldurduktan sonra ise Kaletepe Sağlıklı Hayat merkezine bırakmaları rica edilmiştir. Aileler ön testleri doldurmuştur ve ardından Sağlıklı Hayat Merkezine

bırakmıştır. Bu sayede COVID virüs pandemisinin başladığı zamanlarda temas en az düzeye düşürülmüştür.

Son testler ise, pandemi sebebiyle yüz yüze teması en az düzeye indirme amacıyla telefon üzerinden yapılmıştır. Araştırmacı her bir katılımcı ile görüşme planlamıştır ve telefon üzerinden TİGE I-II, EGE ve Bebeklik Dönemi (8-24 Ay) Paylaşımlı Kitap Okuma Değerlendirme Ölçeklerinin cevapları annelerden alınmıştır. Buna ek olarak annelere destek programı ile ilgili anket soruları verilmiştir ve cevapları da kaydedilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Bu araştırmada TİGE I (Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri I) ve TİGE II (Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri) envanterleri kullanılmıştır. Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri (TİGE): Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri, Fenson ve diğerleri tarafından geliştirilen, Mac Arthur-Bates Communicative Development Inventory/MB-CDI aracından Türkçeye uyarlanmıştır. MB-CDI 8-30 ay arasındaki çocukların dil gelişimlerinin, değerlendirilmesini hedefleyen bir ölçektir. Standardize olan MB-CDI öncelikle İngilizce olarak geliştirilmiş, daha sonra aracın birçok dilde adaptasyon çalışması yapılmıştır. TİGE, Türkçe'nin özgün yapısına uygun olarak hazırlanarak, Türkçe'ye uyarlama geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu ölçek İngilizce için geliştirilmiş ve 39 dile uyarlanmış olan MacArthur-Bates İletişim Gelişimi Envanteri (Fenson, Dale, Reznick, Thal, Bates, Hartung, Pethick & Reilly, 1993) üzerine modellenmiştir. Aksu-Koç ve arkadaşlarının (108,109) yapmış olduğu uyarlama çalışmasının birinci aşamasında ölçek Türkçe'nin özgün yapısına uygun olarak hazırlanan iki kısımdan oluşmuştur: Kısım-I, 8-16 aylık bebeklerin iletişim davranışları (jestler) ve sözcük bilgisini, Kısım-II ise 16-30 aylık çocukların sözcük bilgisi ve dilbilgisi yetisini ölçmeyi hedeflemiştir. Envanter oluşturma ve standardizasyon çalışması için 8-30 ay arasındaki her aylık yaş dilimindeki 160 çocuğun annesi (toplam 3,520 anne) ile bir kez görüşülerek kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Aksu-Koç ve arkadaşlarının (109) yapmış olduğu standardizasyon çalışmasında, dört farklı şehirden (Ankara, İstanbul, Eskişehir ve Adana) 3538 anne ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, ölçeğin alt ölçeklerinden biri olan sözcük dağarcığı alt ölçeğinde 21 kategoride (Çeşitli Hayvan Sesleri, Hayvanlar,

Taşıtlar, Oyuncaklar, Yiyecek ve İçecekler, Giysiler, Vücut Bölümleri, Küçük Ev Eşyaları, Mobilyalar ve Odalar, Evin Dışı, Gidilecek Yerler, İnsanlar, Oyunlar ve Rutinler, Eylem Sözcükleri, Tanımlamaya Yardımcı Sözcükler, Zamanla İlgili Sözcükler, Zamirler, Soru Sözcükleri, Yer Bildiren Sözcükler, Belirleyici Sözcükler, Bağlaçlar) toplam 711 sözcüğün bulunduğu ve kullanılan alt ölçeklerin güvenirlik değerleri .824 ile .999 arasında olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin görünüm geçerliğini sağlama hedefiyle, ölçek annenin ve çocuğun iletişim davranışlarını doğru bir şekilde değerlendirdiğini düşünmesini sağlayacak biçimde tasarlanmıştır. Ölçeğin amaca uygun olup olmadığı dil konuşma terapistleri tarafından değerlendirilmiştir. Ölçeğin içerik kapsamı için Türkçe'nin edinimine yönelik yapılmış çalışmalardan bu yaş dönemi özelliklerine uygun veri tabanlarından 57 yararlanılmıştır. Ölçeğin eş zamanlı geçerlik çalışmaları devam etmektedir. TİGE II'nin güvenirlik çalışmasında, Cronbach Alfa değerleri hesaplanmıştır. Çalışmamızda yalnızca Sözcük dağarcığı alt ölçekleri kullanıldığından "Sözcük Dağarcığı" na ilişkin bulgular sunulacaktır. Sözcük dağarcığı alt ölçeklerde yer alan 21 kategorinin her birinin .824 ile .999 arasında yüksek güvenirlik değerlere ulaştığı görülmüştür. Bu bulgulara dayanarak kullanılan alt ölçeklerin ve toplam sözcük dağarcığının puanının güvenilir olduğu görülmektedir (Aksu-Koç, ve diğerleri, 2019)

3.4.2. Bu araştırmada EGE (Erken Gelişim Evreleri) envanteri kullanılmıştır. Erken Gelişim Evreleri Envanteri (EGE), 3-72 aylık çocukların gelişimini değerlendirmeye yönelik, anneler, babalar, çocuğa bakım veren diğer kişiler ve çocuğu tanıyan öğretmenler tarafından doldurulan gelişim tarama envanteridir. EGE, 19 farklı yaş aralığı için soru formlarını içermektedir. Bu yaş aralıkları sırasıyla 4, 6, 8, 19, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 27, 30, 33, 36, 42, 48, 54 ve 60 aylardır. EGE yaş formları iletişim, ince motor, kaba motor, problem çözme ve kişisel sosyal gelişim alanlarını değerlendirmektedir (Kapçı, Küçüker, & Uslu, Erken Gelişim Evreleri Envanteri El Kitabı, 2015).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olarak kullanılan envanter; 3-72 ay arası çocukların iletişim, ince motor, kaba motor, problem çözme ve kişisel-sosyal gelişimlerini değerlendirmeye yönelik bir tarama aracıdır. EGE'nin ilk formu, Bricker vd. (1988) tarafından yayınlanmıştır. Çalışmalardan elde edilen sonuçlarda, EGE'nin geçerli ve güvenilir bir gelişim tarama aracı olduğu saptanmıştır. Envanterin

Türkiye’de geçerlik güvenirlik çalışması ile duyarlılığı %94, özgüllüğü %85,5 bulunmuştur. Erken Gelişim Envanteri, toplam 19 farklı yaş aralığı için soru formları içermektedir. Her bir gelişim alanına ilişkin alınabilecek en yüksek puan 60 iken, en düşük puan sıfırdır. Ancak iletişim alanında 16.ay formundan itibaren alınabilecek en yüksek puan 70’e çıkmaktadır. Çocuğun her bir gelişim alanında aldığı toplam puanlar, ilgili gelişim alanı için belirlenmiş olan kesim puanı ile karşılaştırılır. Tüm gelişim alanlarında kesim puanının üstünde puan alan çocuklar “normal” kabul edilir. Tek bir gelişim alanında kesim puanının altında kalan çocukların da gelişimleri normal kabul edilir ancak bir sonraki aylar izlenmesi önerilmektedir. İki ya da daha fazla alanda kesim puanının altında puan çocuklar ise gelişimsel açıdan “riskli” olarak kabul edilir. EGE, 3-72 aylık çocukların gelişimini değerlendirmeye yönelik, ebeveynler, çocuğa bakım verenler ve çocuğu tanıyan eğitimciler tarafından doldurulan bir gelişim tarama envanteridir (Kapçı, 0-6 Yaş Türk Çocuklarında “Erken Gelişim Evreleri Ölçeği” Ve “Erken Gelişim Evreleri: Sosyal- Duygusal Gelişim Ölçeği”nin Uyarlanması , 2007).

3.4.3. Bu araştırmada Bebeklik Dönemi (8-24 Ay) Paylaşımlı Kitap Okuma Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, 8-24 aylar arasında bebeği olan ebeveynlerin paylaşımlı kitap okumaya yönelik görüşlerin, belirlemek amacı ile ilgili öğretim üyesi danışmanlığında, araştırmacı tarafından doktora tezi araştırması kapsamında geliştirilmiştir. Bu ölçek anne veya babaya yönelik olarak planlanan ölçek gönüllülük ilkesi kapsamında bireysel olacak şekilde doldurulmaktadır.

Bu ölçeklerin yanı sıra Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı sonrasında annelere süreç ile ilgili soruların yer aldığı nitel bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşme içeriğinde annelere bazı sorular sorulmuştur ve cevapları kaydedilmiştir.

- Bebeğinizin en çok ilgisini çeken kitap hangisi oldu?
- Destek Programı beklentinizi karşıladı mı?
- Sizce Destek Programı size ve bebeğinize faydalı oldu mu?
- Bebeğinizde gözlemlediğiniz değişimler nelerdir?

Bu sorular telefon görüşmesi ile annelere yönlendirilmiştir ve annelerin cevapları alınmıştır.

3.5. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı (EPKODEP)

Deney grubunda yer alan annelere 8 hafta boyunca Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı uygulanmıştır. EPKODEP, paylaşımlı kitap okuma teknikleri, kitap seçimi gibi konuların yer aldığı gelişim destek odaklı bir programdır. Programın oluşturulmasında alanyazında bulunan paylaşımlı kitap okumayla ilgili çalışmalar temel alınmıştır ve Prof. Dr. Figen Turan danışmanlığında program genişletilmiştir ve son haline getirilmiştir. Program 8 haftalık bir programdır ve online olarak uygulanmıştır.

3.5.1. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı İçeriği

Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programının (EPKODEP) 8 hafta sürmesi planlanmıştır ve toplamda 8 oturumdan oluşmaktadır. Her oturum annelerin uygulamalarına yönelik teorik ve pratik bilgiler içermektedir. Oturumların içeriği aşağıda yer almaktadır.

ERKEN PAYLAŞIMLI KİTAP OKUMA DESTEK PROGRAMI İÇERİĞİ
1. Oturum: Programın birinci oturumunda programın tanıtımı yapılmış ve paylaşımlı kitap okumanın ne demek olduğundan ve neden erken dönemde yapılmasının önemli olduğundan bahsedilmiştir. Ardından programa dahil olan bebeklerin bulundukları aya göre gelişimsel özellikleri ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Her oturum sonrasında olacağı gibi bu oturum sonrasında da annelere ödevler verilmiştir.
2. Oturum: Bu oturumda paylaşımlı kitap okumaya dair daha detaylı bilgiler verilmeye başlanmıştır. Annelerin bebekleriyle ne zaman paylaşımlı kitap okuyabileceklerinden bahsedilmiştir. Buna ek olarak paylaşımlı kitap okumanın tekniklerine giriş yapılmıştır. Söz öncesi becerilere yönelik ortak dikkat başlığı da bu oturumda ele alınmıştır ve birçok örnekle desteklenerek açıklanmıştır. 1. Kitabın (50 İlk Sözcük) nasıl okunacağı model olunarak anlatılmıştır.
3. Oturum: Paylaşımlı kitap okuma tekniklerinin anlatımı detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Teknikler ile ilgili teorik bilgiler verilirken aynı zamanda pratik uygulama örnekleri ile de süreç desteklenmiştir. Buna ek olarak önemli bir konu olan erken okuryazarlık ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır ve bebeklerin erken okuryazarlık becerilerinin nasıl destekleneceğine dair örnekler verilmiştir. 2. Kitabın (Bir Fil Nasıl Uyum?) nasıl okunacağı anlatılmıştır.

4. Oturum: Bu oturumda bebekler ile kitap okunurken onların bu süreç esnasında neler öğrendiklerinden, hangi gelişim alanlarında gelişmeler yaşandığından bahsedilmiştir. Aynı zamanda çocuğun maruz kaldığı dilin niteliğinin ve niceliğinin gelişiminde ne kadar önemli olduğu da aktarılmıştır. Çocuğa yöneltilen dilin/ebeveyn dilinin özellikleri ve nasıl olması hakkında annelere bilgiler verilmiştir. Bebekler için zengin dil çıktısının olduğu bir çevre nasıl oluşturulabileceğine yönelik detaylı örnekler verilmiştir ve bu örneklerin evde uygulanması istenmiştir. 3. Kitabın (Aç Tırtıl) nasıl okunacağı anlatılmıştır.
5. Oturum: Kitabın çocuklarıyla nasıl okunacağına yönelik ailelere örnek bir metin sunumu yapılmıştır ve kitabı bir çocuk ile paylaşımlı okuma yaptığım bir örnek video annelerle paylaşılmıştır. 4. Kitabın (Gece Hayvanları) nasıl okunacağı anlatılmıştır.
6. Oturum: Paylaşımlı kitap okumada önemli süreçlerin neler olduğu aktarılmıştır. Erken okuryazarlık neden önemlidir ve erken okuryazarlığın gelişimsel özellikleri destek programına katılan bebeklerin yaşına göre açıklanmıştır.
7. Oturum: Bu oturumda bebeğin bilişsel gelişimini nasıl desteklememiz gerektiğinden bahsedilmiştir. Buna ek olarak 6 aydan itibaren bebeklerin deney grubunda yer aldığı göz önünde bulundurularak söz öncesi dönemde jest ve mimiklerin öneminden söz edilmiştir.
8. Oturum: Bu oturumda paylaşımlı kitap okuma kapsamında çevreyi nasıl düzenlememiz gerektiği ve kitap seçimini nasıl yapmamız gerektiğinden bahsedilmiştir. Uyarıcı bakımından zengin bir çevre oluşturmak için ev ortamında ve dış ortamda ne gibi değişiklikler yapılabileceğine yönelik örnekler verilmiştir.

3.5.2. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma (EPKODEP) Destek Programının Uygulanması

Müdahale programının anneler için planlanması sebebiyle katılımcı olarak belirlenen annelere Kaletepe Sağlıklı Yaşam Merkezinde yüz yüze olacak şekilde programla ilgili genel bir bilgi verilmiştir. COVID-19 pandemisi sebebiyle de katılımın online olacağı belirtilmiştir. Annelerin sosyoekonomik olarak dezavantajlı bölgede yer alması ve teknolojik araç gereçlerin ve internet erişiminin sınırlı olması sebebiyle Zoom veya Teams gibi uygulamalar aracılığıyla gerçekleştirilemeyeceği annelerle yapılan ilk görüşme esnasında saptanmıştır. Bu sebeple araştırmacı destek programını video kaydı olarak hazırlanmış ve katılımcılar için oluşturulan Whatsapp grubuna yollanmıştır. Buna ek olarak 8 oturumluk destek programı el kitapçığı şeklinde bastırılmıştır ve ilk 4 oturumun el kitapçığı destek programının başında, geri kalan 4 kitapçığın ise eğitimin sonunda olmak üzere annelere verilmiştir. Yollanan videoda kaç kişinin izlediği görülmektedir bu şekilde katılım takip edilmiştir. Buna ek

olarak her oturumdan sonra anneler aranmış, geri dönüşleri alınmış ve soruları yanıtlanmıştır. Telefon görüşmeleri aracılığıyla her oturum sonrası verilen ödevler hatırlatılmış ve bir sonraki görüşmede ise ödevler ile ilgili geri dönüşler ve yorumlar kaydedilmiştir. COVID-19 pandemisinin etkileşimi sınırlaması sebebiyle oluşan dezavantajlı durum birebir görüşmelerle giderilmiştir.

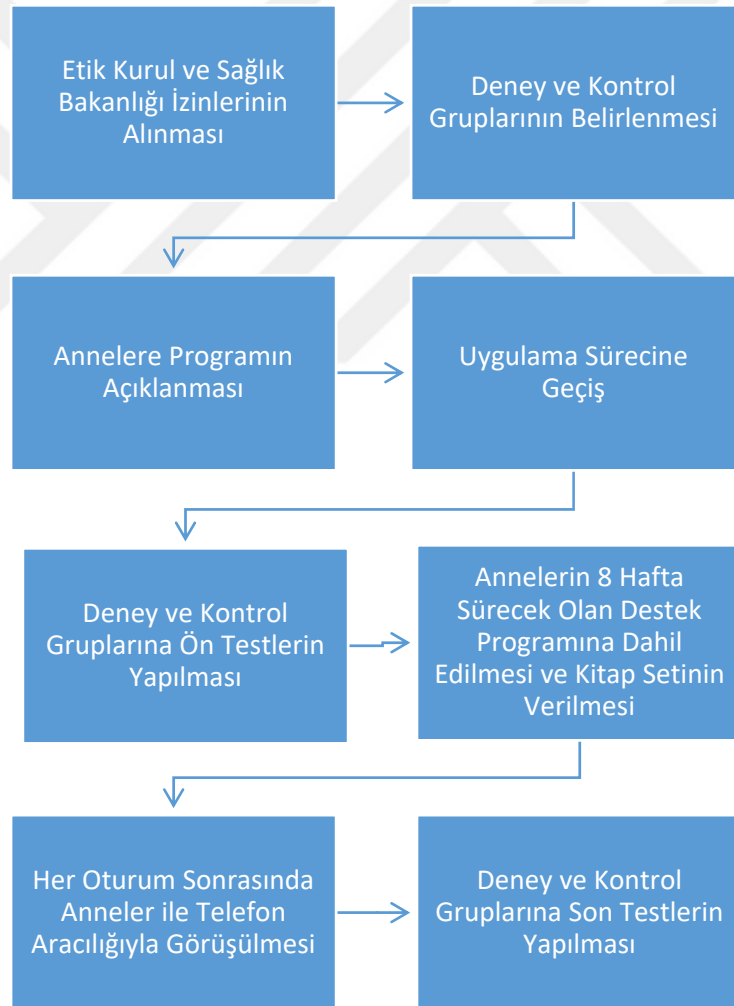
Oturumlar 30-60 dakika arasında değişmektedir. Oturum esnasında anlatılan tekniklerin uygulanma süreci telefon görüşmeleri ile desteklenmiştir. Örneğin; genişletme tekniğinin uygulanmasına yönelik destek programı videosunda yer alan örnekleri evde bebekleriyle nasıl yapabilecekleri ek olarak açıklanmıştır. Genişletme tekniğini etkili bir biçimde kullanabilecekleri söylenmiştir. Genişletme tekniğinin yanı sıra soru sorma tekniği de annelere model olarak açıklanmıştır. Paylaşımlı kitap okuma sürecinde çocukla etkileşimi artırıcı sohbet niteliğinde, sıra almasına fırsat verici sorular yöneltilebilmektedir. Bu süreçte bebek ya da çocuktan sadece sözel olarak cevap vermesi beklenmez, çocuğun bir bakışı, verdiği herhangi bir tepki de cevap olarak kabul edilir. Bu sayede çocuk ile kitap okuma esnasında etkileşim kurulmuş olur. Karşılıklı iletişim bu süreçte çok kritiktir. Çocuğa sadece soru sorulmaz, cevap da beklenir ve çocuğun soru sorması için aynı şekilde teşvik edilir.

Program süresince, annelere verilen kitap setinde yer alan bir kitap ile belirli aralıklarla olmak üzere paylaşımlı okuma yapmaları istenmiştir. İkinci hafta erken dönemdeki bebekler için bir sözlük niteliğinde olan Remzi Kitabevi Yayınlarının İlk 50 Kelime adlı kitabını okumaları istenmiştir. 3. Haftada ise Eric Carle’ın “Aç Tırtıl” adlı kitabını okumaları istenmiştir. 4. Haftada ise uyku rutinine eklenmesi planlanan Salim Keskingöz adlı yazarın “Bir Fil Nasıl Uyur?” Kitabının okunması istenmiştir. 5. Haftada ise İş Bankası Yayınlarının Hareketli Kitaplar serisinde yer alan “Gece Hayvanları” adlı kitabının okunması belirtilmiştir. Her kitabın nasıl okunacağına dair annelerle bazı ipuçları paylaşılmıştır. Örneğin; “Bir Fil Nasıl Uyur?” Kitabında filin nasıl uyuyabileceğine yönelik örnekler yer almaktadır, bunları bebeğinizle birlikte denemeye çalışabilirsiniz.” Bu kitaplar seçilirken bazı *kriterler* dikkate alınmıştır. Bunlar aşağıdaki gibidir;

- Kitapların bebeklerin tutabileceği boyutta olması.
- Çizimlerin basit, ilgi çekici olması.
- Etkileşimi artırma açısından dokunsal kısımlar, kapakçıklar içermesi.
- Yırtılması zor materyalden oluşması.
- Yazılı içeriğin basit ve yalın olması.

Kontrol grubundaki annelere herhangi bir destek programı uygulanmamıştır, yalnızca ön test ve son testler uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda araştırmanın süreci gösterilmiştir.

Şekil 3.3. Verilerin Toplanması ve Destek Programının Uygulanması

3.6. Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 26.0 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışılmıştır. Kategorik (nitel) değişkenler için frekans (n) ve yüzde (%), sayısal (nicel) değişkenler için medyan, ortalama (Ort.), standart sapma (ss.) istatistikleri verilmiştir.

Çalışmada normal dağılım varsayımının sınanması için yeterli örneklem sayısı bulunmamaktadır ($n < 30$; Merkezi limit teoremi). Bu nedenle parametrik olmayan test teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada test tekniklerinden Mann Whitney, Wilcoxon testi kullanılmıştır. Mann Whitney; iki gruplu kategorik değişken gruplarının sayısal değişken bakımından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir. Wilcoxon; bağımlı (zamana göre) iki nicel değişkenin karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir. Çalışmada ölçek puanlarının gruba, cinsiyete, yaşa göre karşılaştırılmasında Mann Whitney, zamana göre ölçek puanlarının değişiminde Wilcoxon testi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Bulgular bölümünde destek programına dahil olan annelerin demografik özellikleri ve bebeklerin dil, bilişsel ve kişisel-sosyal gelişimleri ile ölçme puanlarından aldıkları puanlara ait bulgulara yer verilmiştir.

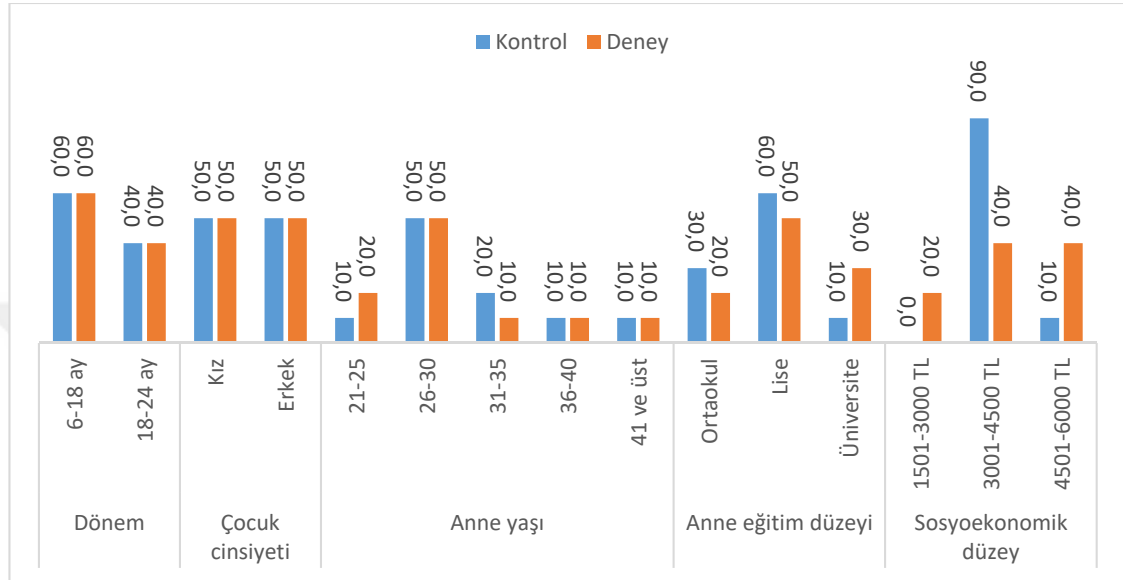
Tablo 4.1: Deney ve Kontrol Gruplarının Demografik Özelliklerin Dağılımı

		Kontrol		Deney		Toplam	
		n	%	n	%	N	%
Dönem	6-18 ay	6	60,0	6	60,0	12	60,0
	18-24 ay	4	40,0	4	40,0	8	40,0
Çocuk cinsiyeti	Kız	5	50,0	5	50,0	10	50,0
	Erkek	5	50,0	5	50,0	10	50,0
Anne yaşı	21-25	1	10,0	2	20,0	3	15,0
	26-30	5	50,0	5	50,0	10	50,0
	31-35	2	20,0	1	10,0	3	15,0
	36-40	1	10,0	1	10,0	2	10,0
	41 ve üst	1	10,0	1	10,0	2	10,0
Anne eğitim düzeyi	Ortaokul	3	30,0	2	20,0	5	25,0
	Lise	6	60,0	5	50,0	11	55,0
	Üniversite	1	10,0	3	30,0	4	20,0
Sosyoekonomik düzey	1501-3000 TL	0	0,0	2	20,0	2	10,0
	3001-4500 TL	9	90,0	4	40,0	13	65,0
	4501-6000 TL	1	10,0	4	40,0	5	25,0

Yukarıdaki tabloda bebeklerin ve bebeklerin annelerinin demografik özellikleri verilmiştir. 6-18 ay aralığındaki bebekler hem kontrol hem de deney grubunda daha yüksek oranda yer almaktadır. Cinsiyet dağılımı eşit seyretmiştir. 26-30 yaş aralığındaki anneler deney grubunda ve kontrol grubunda oranca daha fazladırlar. Anne eğitim düzeyi iki grupta da lise olarak ortaya konulmuştur. Sosyoekonomik düzey ise kontrol grubunun %90'ı 3001-4500 TL aralığında iken deney grubundaki gelir seviyesi %40 3001-4500 TL, %40 İSE 4501-6000 TL aralığındadır. Son yıllarda Türkiye'deki

yoksulluk sınırı göz önünde bulundurulduğunda alınan verilerde belirtilen aile başına düşen gelirin düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 4.2: Deney ve Kontrol Gruplarının Demografik Özelliklerin Yüzdelik Olarak Dağılımı

Tablo 4.3. Deney Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Yaşlarına göre Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması

Deney	Zaman	Dönem						Dönem karşılaştırmaları	
		6-18 ay			18-24 ay			U	P
		M	Ort.	ss.	M	Ort.	ss.		
Ege_Kişiselsosyal	Öntest	33	36,67	15,38	53	50,00	10,80	5,5	0,162
	Sontest	60	55,00	8,37	60	60,00	0,00	8,0	0,224
Ege_İletişim	Öntest	48	46,67	6,06	63	62,50	6,45	0,5	0,013*
	Sontest	60	58,33	5,16	68	66,25	4,79	3,0	0,046*
Ege_Kaba Motor	Öntest	33	36,67	17,51	58	55,00	7,07	4,5	0,104
	Sontest	60	59,17	2,04	60	58,75	2,50	11,0	0,759
Ege_İnce Motor	Öntest	53	51,67	6,83	55	52,50	9,57	10,5	0,741
	Sontest	60	58,33	4,08	60	58,75	2,50	11,5	0,879
Problem Çözme	Öntest	40	36,67	12,11	43	45,00	7,07	8,0	0,386
	Sontest	58	55,83	5,85	58	57,50	2,89	11,0	0,814

Tablo 4.3. Deney Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Yaşlarına göre Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması (Devamı)

Bebeklik Dönemi	Öntest	20	34,33	22,92	45	46,50	26,59	7,0	0,255
	Paylaş. Kitap Sontest	80	80,00	0,00	80	80,00	0,00	12,0	0,999
Okuma	Tige_ Sözcük Öntest	162	201,83	192,87	195	189,50	135,69	11,0	0,831
	Dağarcığı Sontest	373	359,83	139,37	320	313,25	158,65	10,0	0,670

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Mann Whitney U testi

Deney grubunda yaşı farklı bebekler arasında ön test ve son test Ege İletişim bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0,05$). 18-24 ay olan bebeklerde ön test (62,5) ve son test (66,25) Ege İletişim puanı daha yüksektir. 6-18 ay olan puanlar bebeğin yaşına göre anlamlı fark göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.4. Kontrol Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Yaşlarına göre Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması

Kontrol	Zaman	Dönem						Dönem karşılaştırma	
		6-18 ay			18-24 ay			U	P
		M	Ort.	ss.	M	Ort.	ss.		
Ege_Kişiselsosyal	Öntest	43	45,00	10,49	45	46,25	11,09	11,0	0,828
	Sontest	45	46,67	9,83	50	48,75	11,09	10,5	0,746
Ege_İletişim	Öntest	43	44,17	8,61	48	50,00	7,07	5,5	0,150
	Sontest	45	45,83	7,36	53	52,50	6,45	5,0	0,121
Ege_Kaba Motor	Öntest	50	50,83	3,76	48	47,50	6,45	8,0	0,371
	Sontest	53	52,50	2,74	50	50,00	4,08	7,5	0,289
Ege_İnce Motor	Öntest	53	53,33	4,08	48	50,00	7,07	7,0	0,267
	Sontest	53	52,50	2,74	50	51,25	6,29	9,0	0,489
Problem Çözme	Öntest	40	40,83	6,65	43	43,75	8,54	10,0	0,659
	Sontest	45	42,50	6,89	48	47,50	6,45	7,5	0,319
	Sontest	40	47,50	27,16	45	42,50	5,00	10,0	0,665
Bebeklik Dönemi Paylaş. Kitap Okuma	Öntest	20	30,50	24,28	20	30,00	20,00	11,0	0,793
	Sontest	20	30,50	24,28	20	30,00	20,00	11,0	0,793
Tige_Dağarcığı	Sözcük Öntest	155	187,67	175,76	105	145,25	128,99	11,0	0,831
	Sontest	164	194,33	179,78	107	152,00	132,04	11,0	0,831
	Sontest	32	35,00	19,79	6	7,38	4,07	0,0	0,010*

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Mann Whitney U testi

Puanlar bebeğin yaşına göre anlamlı fark göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 4.5. Deney Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetine göre Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması

Deney	Zaman	Çocuk cinsiyeti						Dönem karşılaştırma	
		Kız			Erkek			U	P
		M	Ort.	ss.	M	Ort.	ss.		
Ege Kişisel sosyal	Öntest	35	35,00	15,41	50	49,00	11,40	6,5	0,206
	Sontest	60	58,00	4,47	60	56,00	8,94	12,0	0,881
Ege İletişim	Öntest	50	53,00	10,95	55	53,00	10,37	12,0	0,916
	Sontest	60	60,00	7,07	65	63,00	5,70	9,0	0,448
Ege_Kaba Motor	Öntest	45	43,00	15,25	55	45,00	19,69	10,5	0,671
	Sontest	60	59,00	2,24	60	59,00	2,24	12,5	0,999
Ege İnce Motor	Öntest	55	52,00	7,58	50	52,00	8,37	12,5	0,999
	Sontest	60	58,00	4,47	60	59,00	2,24	12,0	0,881
Problem Çözme	Öntest	45	40,00	11,73	40	40,00	11,18	11,5	0,832
	Sontest	60	59,00	2,24	55	54,00	5,48	4,5	0,065
	Sontest	25	21,00	8,22	25	27,00	9,08	8,0	0,329
Bebeklik Dönemi Paylaş. Kitap Okuma	Öntest	54	45,20	23,90	20	33,20	24,79	10,0	0,577
	Sontest	80	80,00	0,00	80	80,00	0,00	12,5	0,999
Tige_ Sözcük Dağarcığı	Öntest	217	235,80	192,02	172	158,00	140,52	9,0	0,465
	Sontest	375	387,20	129,41	264	295,20	149,73	9,0	0,465
	Sontest	42	35,72	18,29	22	29,90	21,81	10,0	0,602

* $p<0,05$ anlamlı fark var, $p>0,05$ anlamlı fark yok; Mann Whitney **U** testi

Deney grubunda cinsiyeti farklı bebekler arasında ön test ve son test ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.6. Kontrol Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetine göre Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması

Kontrol	Zaman	Çocuk cinsiyeti						Cinsiyet karşılaştırma	
		Kız			Erkek			U	P
		M	Ort.	ss.	M	Ort.	ss.		
Ege_Kişiselsosyal	Öntest	45	48,00	11,51	40	43,00	9,08	8,5	0,395
	Sontest	50	49,00	11,40	45	46,00	8,94	10,0	0,597
Ege_İletişim	Öntest	45	48,00	11,51	45	45,00	3,54	12,0	0,914
	Sontest	45	50,00	9,35	45	47,00	5,70	10,5	0,664
Ege_Kaba Motor	Öntest	55	52,00	4,47	50	47,00	4,47	5,0	0,100
	Sontest	55	53,00	2,74	50	50,00	3,54	6,5	0,166
Ege_İnce Motor	Öntest	55	56,00	4,18	50	48,00	2,74	1,5	0,017
	Sontest	55	54,00	4,18	50	50,00	3,54	6,0	0,142
Problem Çözme	Öntest	45	44,00	9,62	40	40,00	3,54	8,0	0,331
	Sontest	45	44,00	9,62	45	45,00	3,54	12,5	0,999
	Sontest	45	53,00	27,29	40	38,00	8,37	7,5	0,289
Bebeklik Dönemi Paylaş. Kitap Okuma	Öntest	23	40,60	27,78	20	20,00	0,00	5,0	0,054
	Sontest	23	40,60	27,78	20	20,00	0,00	5,0	0,054
Tige_ Sözcük Dağarcığı	Öntest	258	229,60	201,87	121	111,80	52,41	10,0	0,602
	Sontest	259	236,80	206,85	121	118,00	54,27	10,0	0,602
	Sontest	18	28,92	23,16	9	18,98	19,02	7,5	0,295

***p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Mann Whitney U testi**

Kontrol grubunda cinsiyeti farklı bebekler arasında öntest ve sontest ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0,05).

Tablo 4.7. EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplara göre Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması

Ölçüm	Kontrol			Deney			U	P	Etki büyük lüğü
	Medya n	Ort.	ss.	Medyan	Ort.	ss.			
Ege_Kişiselsosyal	43	45,50	10,12	43	42,00	14,76	41,5	0,515	0,022
Ege_İletişim	45	46,50	8,18	53	53,00	10,06	31,0	0,145	0,112
Ege_Kaba Motor	50	49,50	4,97	50	44,00	16,63	49,0	0,939	0,000
Ege_İnce Motor	50	52,00	5,37	53	52,00	7,53	47,0	0,814	0,003
Problem Çözme	40	42,00	7,15	43	40,00	10,80	48,5	0,908	0,001
Bebeklik Dönemi Paylş. Kitap Okuma	20	30,30	21,47	25	39,20	23,81	40,0	0,393	0,038
Tige_Sözcük Dağarcığı	125	170,70	152,28	195	196,90	163,84	46,0	0,762	0,005

***p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Mann Whitney (U)**

Deney grubu ile kontrol grubu arasında ön test ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0,05).

Tablo 4.8. EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarına göre Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması

Ölçüm	Kontrol			Deney			U	p	Etki büyük lüğü
	Med yan	Ort.	ss.	Med yan	Ort.	ss.			
Ege_Kişiselsosyal	48	47,50	9,79	60	57,00	6,75	19,5	0,013*	0,321
Ege_İletişim	45	48,50	7,47	60	61,50	6,26	10,0	0,002*	0,500
Ege_Kaba Motor	50	51,50	3,37	60	59,00	2,11	4,0	0,000*	0,711
Ege_İnce Motor	50	52,00	4,22	60	58,50	3,37	13,0	0,003*	0,470
Problem Çözme	45	44,50	6,85	58	56,50	4,74	7,0	0,001*	0,583
Bebeklik Dönemi Paylş. Kitap Okuma	20	30,30	21,47	80	80,00	0,00	5,0	0,000*	0,769
Tige_Sözcük Dağarcığı	126	177,40	155,71	372	341,20	140,57	18,5	0,017*	0,299

***p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Mann Whitney U testi**

Deney grubu ile kontrol grubu arasında son test Ege Kişisel sosyal, İletişim, Kaba Motor, İnce Motor, Problem Çözme, Bebeklik Dönemi Paylaş. Kitap Okuma, Tige Sözcük Dağarcığı puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Deney grubunda son test Ege Kişisel sosyal (57,0), İletişim (61,5), Kaba Motor (59,0), İnce Motor (58,5), Problem Çözme (56,5), Bebeklik Dönemi Paylaş. Kitap Okuma (80,0), Tige Sözcük Dağarcığı (341,20) puanları daha yüksektir. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı (EPKODEP) bebeklerin İletişim becerisini, Kaba Motor gelişimini, İnce Motor Gelişimini, Problem Çözme becerisin olumlu yönde etkilemiştir. Deney grubundan elde edilen puanlar kontrol grubundan elde edilen puanlardan daha yüksektir. Buna ek olarak Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma ölçeği puanları da deney grubunda kontrol grubuna oranla daha yüksektir. Buna göre Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçeğinin boyutları olan Söz Öncesi ve Sözel Dil, Yazı Farkındalığı, Anlama Becerileri ve Etkileşimsel Becerilerde deney grubunun gelişme gösterdiği bulgulardan görülmüştür.

TİGE puanlarında ise anlamlı farklar görülmüştür. Deney grubunda Sözcük Dağarcığı alanında gelişme olduğu istatistik sonuçlarından ortaya çıkmıştır. Bu sonuca bakarak deney grubundaki bebeklerin dil gelişiminde gelişme olduğu söylenebilir.

Tablo 4.9. Deney ve Kontrol Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin Wilcoxon Z Testi ile İncelenmesi

			Kontrol					Deney				
			n	Sıra Ort.	Z	P	Etki büyüklüğü	N	Sıra Ort.	Z	P	Etki Büyüklüğü
Ege Kişisel sosyal	Negatif Sıralar		0	0,00				0	0,00			
	Pozitif Sıralar		4	2,50	-2,000	0,046*	0,211	8	4,50	-2,536	0,011*	0,338
	Aynı Değer		6					2				
Ege İletişim	Negatif Sıralar		0	0,00				0	0,00			
	Pozitif Sıralar		4	2,50	-2,000	0,046*	0,211	7	4,00	-2,388	0,017*	0,300
	Aynı Değer		6					3				
Ege Kabamotor	Negatif Sıralar		0	0,00				0	0,00			
	Pozitif Sıralar		4	2,50	-2,000	0,046*	0,211	6	3,50	-2,207	0,027*	0,256
	Aynı Değer		6					4				
Ege İncemotor	Negatif Sıralar		1	3,00				0	0,00			
	Pozitif Sıralar		2	1,50	0,000	0,999	0,000	6	3,50	-2,232	0,026*	0,262
	Aynı Değer		7					4				

Tablo 4.9. Deney ve Kontrol Grubunda EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin Wilcoxon Z Testi ile İncelenmesi (Devamı)

Ege Problem Çözme	Negatif Sıralar	0	0,00				0	0,00			
	Pozitif Sıralar	4	2,50				1	5,50			
	Aynı Değer	6		-1,890	0,059	0,188	0	-2,82	0,005*	0,419	
	Pozitif Sıralar	0	0,00				0	0,00			
	Aynı Değer	6					0				
Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma	Negatif Sıralar	0	0,00				0	0,00			
	Pozitif Sıralar	0	0,00	0,000	0,999	0,000	1	5,50	-2,84	0,005*	0,425
	Aynı Değer	10					0				
Tige Sözcük Dağarcığı	Negatif Sıralar	0	0,00				0	0,00			
	Pozitif Sıralar	9	5,00				1	5,50			
	Aynı Değer	1		-2,668	0,008*	0,375	1	-2,805	0,005*	0,414	
	Pozitif Sıralar	6	3,50				9	5,00			
	Aynı Değer	4					0				

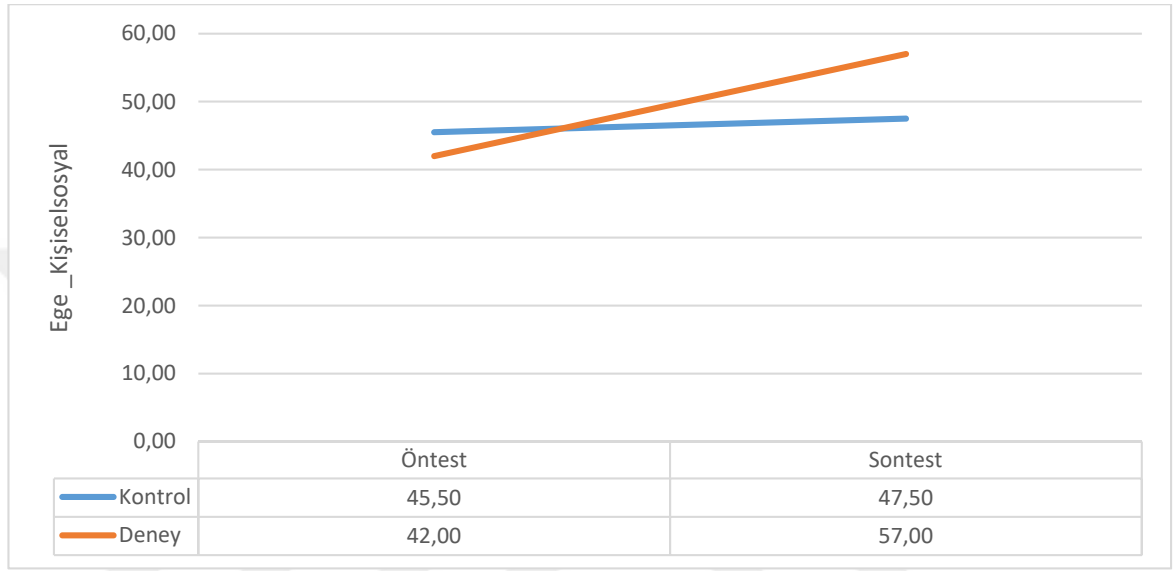
***p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok; Wilcoxon (Z) testi (Negatif: son<ön ; Pozitif: son>ön)**

Kontrol grubunda Ege Kişisel sosyal, İletişim, Kaba Motor, Tige Sözcük Dağarcığı puanlarının zamana göre değişimi istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Son test Ege Kişisel sosyal (47,5), İletişim (48,5), Kaba Motor (51,5), Tige Sözcük Dağarcığı (177,40) daha yüksektir. Puanı artanların oranları sırasıyla Ege Kişisel sosyal %40,0, İletişim %40,0, Kaba Motor %40,0, Tige Sözcük Dağarcığı %90,0 şeklindedir. Diğer puanlarda değişim anlamlı değildir ($p>0,05$).

Deney grubunda Ege Kişisel sosyal, İletişim, Kaba Motor, İnce Motor, Problem Çözme, Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma, Tige Sözcük Dağarcığı puanlarının zamana göre değişimi istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Son test Ege Kişisel sosyal (57,0), İletişim (61,5), Kaba Motor (59,0), İnce Motor (58,5), Problem Çözme (56,5), Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma (80,0), Tige Sözcük Dağarcığı (341,20) puanları daha yüksektir. Puanı artanların oranları sırasıyla Ege Kişisel sosyal %80,0, İletişim, Kaba Motor %70,0, İnce Motor %60,0, Problem Çözme %100,0, Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma %100,0, Tige Sözcük Dağarcığı %100,0 şeklindedir. İstatistik sonuçlarından görüldüğü üzere deney grubundaki artış kontrol grubuna oranla oldukça fazladır.

Aynı zamanda Ege (Erken Gelişim Evreleri) envanterinin deney ve kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasındaki farkın gösterildiği çizgi grafikleri aşağıda yer almaktadır.

Grafik 4.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin Kişisel Sosyal Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması

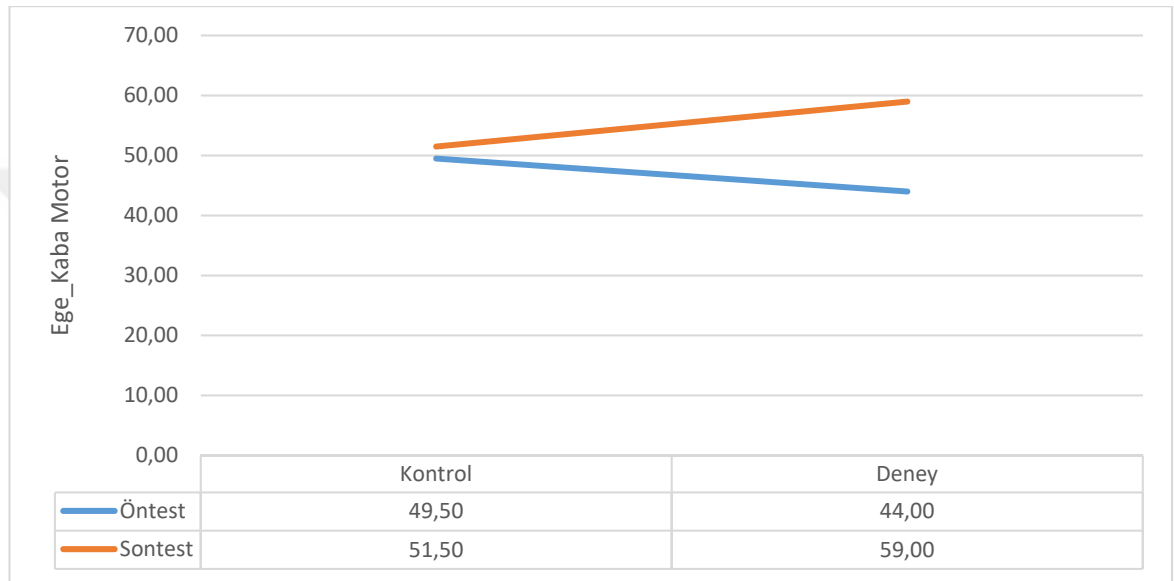
Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi EPKODEP uygulanması sonrasında deney grubunda yer alan bebeklerin Kişisel Sosyal gelişimi ivmelenirken kontrol grubundaki bebeklerin Kişisel Sosyal gelişiminde ciddi bir değişiklik görülmemektedir.

Grafik 4.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin İletişim Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Deney grubundaki bebeklerin destek programından sonra son test puanlarında artış gözlemlenmiştir, kontrol grubunun son test puanlarında ciddi bir artış olmadığı çizgi grafiğinde de görülmektedir.

Grafik 4.3. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin Kaba Motor Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması

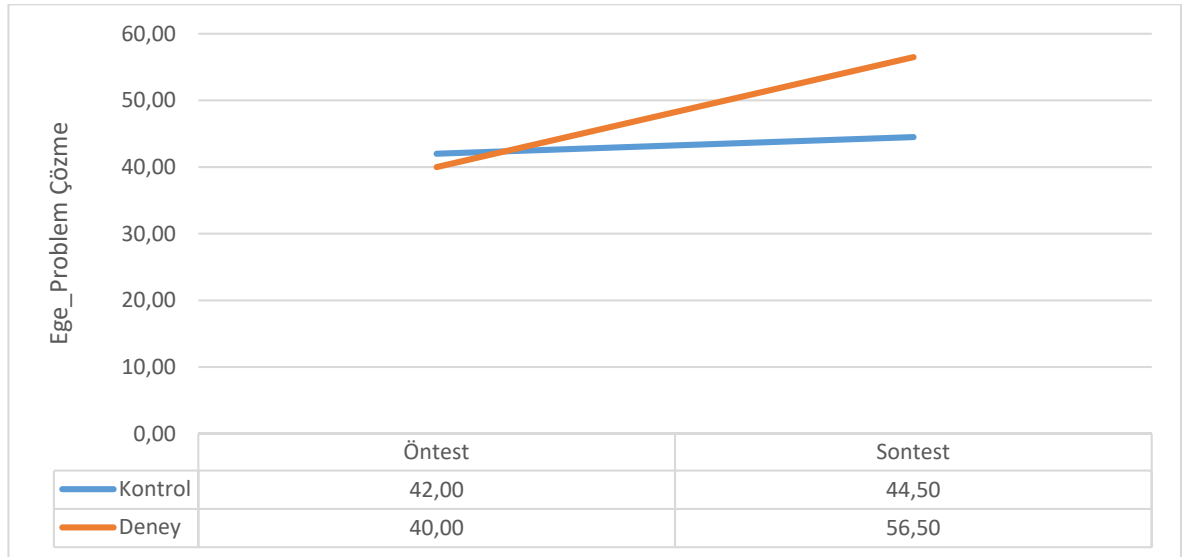
Yukarıdaki çizgi grafiğinde Ege Kaba Motor ön test son test sonuçları değerlendirildiğinde deney grubunun puanlarında ciddi bir artış olduğu, kontrol grubunun ise son test puanlarında düşüş olduğu görülmüştür. Bu sonucun sebebi COVID-19 pandemisi süresince bebeklerin evde daha pasif olması olabileceği düşünülmektedir. Destek programına dahil olan bebeklere ise EPKODEP kapsamında erken paylaşımlı kitap okumada hareketli oyunları nasıl kullanabileceklerine dair bilgilendirme yapıldığı için son test puanlarında artışı etkilediği görülmektedir.

Grafik 4.4. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin İnce Motor Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Çizelgede görüldüğü üzere Ege İnce Motor Gelişim puanlarında ciddi bir artış yaşanırken kontrol grubunun puanı aynı kalmıştır.

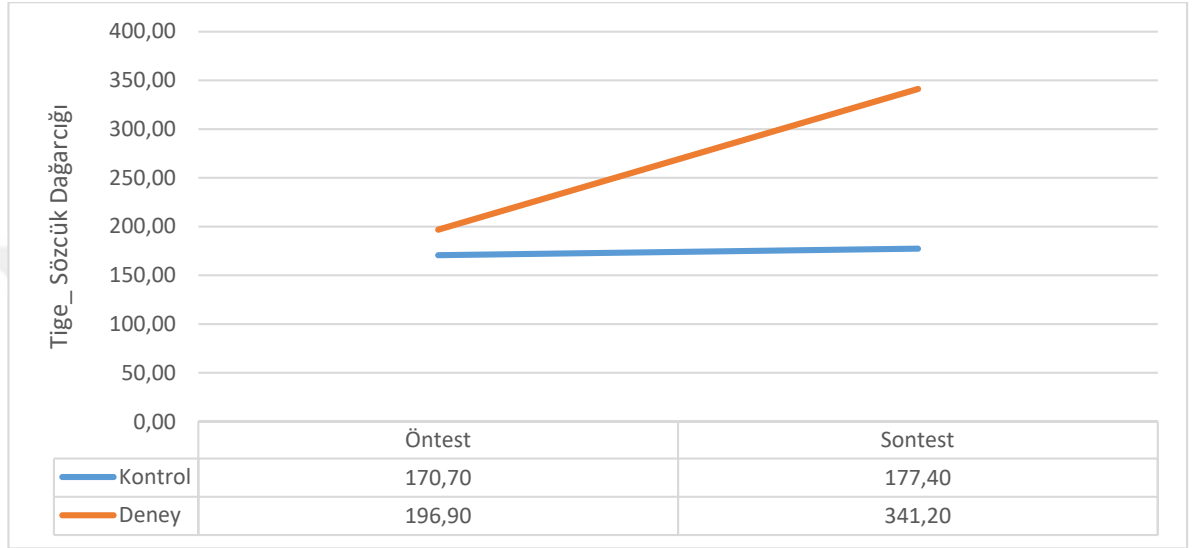
Grafik 4.5. Deney ve Kontrol Gruplarının Ege Envanterinin Problem Çözme Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Çizelgede görüldüğü üzere Ege Problem Çözme son test puanında artış yaşanırken kontrol grubunun puanı neredeyse aynı kalmıştır. Buna dayanarak kontrol grubunda yer alan bebeklerin bilişsel gelişiminin desteklendiği söylenebilir.

TİGE I ve TİGE II Sözcük Dağarcığı ve Cümleler ve Dil Bilgisi alt gruplarının puanlarının ön test ve son test puanlarının değişimlerinin yer aldığı çizgi grafiği aşağıda gösterilmiştir.

Grafik 4.6. Deney ve Kontrol Gruplarının TİGE Envanterinin Sözcük Dağarcığı Ön Test ve Son Test Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere destek programına dahil olan bebeklerin sözcük dağarcığı hızlı bir ivmeyle artmıştır. Kontrol grubundaki bebeklerin ise son test puanındaki artış oldukça azdır. Destek programı erken dönemde dil gelişimi üzerinde yoğunlaşmış bir programdır, ifade edici ve alıcı dil alanlarında görülen gelişmeler destek programının amacına ulaştığını göstermektedir.

Buna ek olarak 6-18 ay arasındaki bebeklerin TİGE I alt grup puanları da detaylı olarak istatistiksel olarak incelenmiştir.

Tablo 4.10. Deney Grubu TİGE I Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler Alan Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin Wilcoxon Testi ile İncelenmesi

Deney Grubu Ön Test- Son Test

					İstatistik	P	Etki Büyüklüğü
Ön TİGE (Erken Sözcükler)	Son TİGE Sözcükler	Erken Sözcükler	Wilcoxon W	0.00 ^a	0.100	-1.00	
Ön TİGE (Alıcı Dil)	Son TİGE DİL	Alıcı DİL	Wilcoxon W	0.00	0.063	-1.00	
Ön Tige (İfade Edici Dil)	Son TİGE (İfade Edici Dil)	İfade Edici Dil	Wilcoxon W	0.00	0.063	-1.00	
Ön TİGE (Hareketler ve Jestler)	Son TİGE (Hareketler ve Jestler)	Hareketler ve Jestler	Wilcoxon W	0.00	0.063	-1.00	

		N	Ortalama	Medyan	Standard Sapma	Standard Hata
Ön TİGE (Erken Sözcükler)		5	20.60	19	11.55	5.16
Son TİGE (Erken Sözcükler)		5	28.60	33	6.19	2.77
Ön TİGE (Alıcı Dil)		5	106.60	85	98.26	43.94
Son TİGE (Alıcı DİL)		5	262.80	307	74.38	33.26
Ön Tige (İfade Edici Dil)		5	8.00	6	7.25	3.24
Son TİGE (İfade Edici Dil)		5	22.60	11	17.18	7.69
Ön TİGE (Hareketler ve Jestler)		5	24.20	21	11.95	5.34
Son TİGE (Hareketler ve Jestler)		5	49.00	46	12.61	5.64

Kontrol grubundaki 6-18 aylık bebeklerin TİGE I alt boyutları incelendiğinde Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Deney grubundaki 6-18 aylık bebeklerin TİGE I alt boyutları incelendiğinde Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bunun sebebi deney grubundaki bebek sayısının az olması şeklinde yorumlanmıştır. Bununla birlikte, deney grubu ön test ve son test puanlarına bakıldığında aralarındaki puan farkı oldukça fazladır. Ön test TİGE I Erken Sözcükler puanı 20.60 olup, son test Erken Sözcükler 28.60 olarak ölçülmüştür. Ön test TİGE I Alıcı dil ortalama puanı 106.60 olup son test TİGE I Alıcı Dil ortalama puanı 262.80 olarak ölçülmüştür. Ön test TİGE İfade Edici Dil ortalama puanı 8.00 olup, son test TİGE İfade Edici Dil puanı 22.60 olarak ölçülmüştür. Ön test TİGE Hareketler ve Jestler puanı 24.20 olarak ölçülürken son test Hareketler ve Jestler ortalama puanı 49.00 olarak ölçülmüştür. Ortalama puanlar arasındaki fark oldukça yüksektir.

Tablo 4.11. Kontrol Grubu TİGE I Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler Alan Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin Wilcoxon Testi ile İncelenmesi

Kontrol Grubu Ön-Son Test

			İstatistik	P	Etki Büyüklüğü
Ön TİGE Sözcük Dağarcığı (Erken Sözcükler)	Son TİGE Erken Sözcükler	Wilcoxon W	0.00 ^a	1.000	Rank biserial correlation -1.00
Ön TİGE (Alıcı Dil)	Son TİGE (Alıcı DİL)	Wilcoxon W	0.00 ^b	0.100	Rank biserial correlation -1.00
Ön Tige (İfade Edici Dil)	Son TİGE (İfade Edici Dil)	Wilcoxon W	0.00 ^b	0.098	Rank biserial correlation -1.00

Tablo 4.11. Kontrol Grubu TİGE I Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler Alan Puanlarının Ön Test-Son Test Değişiminin **Wilcoxon Testi** ile İncelenmesi (Devamı)
Kontrol Grubu Ön-Son Test

			İstatistik			P	Etki Büyüklüğü
Ön TİGE (Hareketler ve Jestler)	Son TİGE (Hareketler ve Jestler)	Wilcoxon W	0.00	d	0.058	Rank biserial correlation	-1.00

			N	Ortalama	Medyan	Standard Sapma	Standard Hata
Ön TİGE Dağarcığı(Erken Sözcükler)	Sözcük	6	23.7	27.0	11.02	4.50	
Son TİGE Erken Sözcükler		6	24.3	27.0	9.95	4.06	
Ön TİGE (Alıcı Dil)		6	137.3	96.5	142.46	58.16	
Son TİGE Alıcı DİL		6	140.7	101.0	144.95	59.18	
Ön Tige (İfade Edici Dil)		6	26.7	21.0	27.38	11.18	
Son TİGE (İfade Edici Dil)		6	29.3	21.5	30.24	12.34	
Ön (TİGE Hareketler ve Jestler)		6	32.7	31.0	19.14	7.81	
Son TİGE Cümleler ve Dil Bilgisi/Hareketler ve Jestler)		6	35.0	32.0	19.79	8.08	

Kontrol grubundaki 6-18 aylık bebeklerin TİGE I alt boyutları incelendiğinde Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 4.12. Deney ve Kontrol Gruplarının TİGE I Erken Sözcükler, Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Ön Test Son Test Puanlarının Mann Whitney U Testi ile Karşılaştırılması

Mann Whitney U (Deney-Kontrol)

			İstatistik	P		Etki Büyüklüğü
Son TİGE Erken Sözcükler	Mann-Whitney U	11.50	0.550	Rank correlation	biserial	0.2333
Son TİGE Alıcı DİL	Mann-Whitney U	7.00	0.170	Rank correlation	biserial	0.5333
Son TİGE (İfade Edici Dil)	Mann-Whitney U	14.00	0.927	Rank correlation	biserial	0.0667
Son TİGE Cümleler ve Dil Bilgisi/Hareketler ve Jestler)	Mann-Whitney U	7.50	0.199	Rank correlation	biserial	0.5000

	Grup	N	Ortalama	Medyan	Standard Sapma	Standard Hata
Son TİGE Erken Sözcükler	Deney	5	28.6	33.0	6.19	2.77
	Kontrol	6	24.3	27.0	9.95	4.06
Son TİGE Alıcı DİL	Deney	5	262.8	307.0	74.38	33.26
	Kontrol	6	140.7	101.0	144.95	59.18
Son TİGE (İfade Edici Dil)	Deney	5	22.6	11.0	17.18	7.69
	Kontrol	6	29.3	21.5	30.24	12.34
Son TİGE (Hareketler ve Jestler)	Deney	5	49.0	46.0	12.61	5.64
	Kontrol	6	35.0	32.0	19.79	8.08

Kontrol grubundaki 6-18 aylık bebeklerin TİGE I alt boyutları incelendiğinde Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Deney grubundaki 6-18 aylık bebeklerin TİGE I alt boyutları incelendiğinde Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil, Hareketler ve Jestler ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 4.13. Deney Grubunda Ön Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşım Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi Sperman Korelasyon Testi Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ege Kişisel Sosyal1	rho	1	0,432	0,283	-0,110	0,196	0,578	0,528	0,324	-0,220
	p		0,212	0,429	0,761	0,588	0,080	0,116	0,361	0,541
Ege İletişim2	rho	1		0,606	0,047	0,540	,786**	,737*	0,232	-0,520
	p			0,064	0,897	0,107	0,007	0,015	0,518	0,123
Ege Kabamotor3	rho			1	,635*	0,534	0,325	0,223	0,357	-0,258
	p				0,049	0,112	0,360	0,535	0,311	0,471
Ege İncemotor4	rho				1	0,556	-0,127	-0,067	0,156	-0,031
	p					0,095	0,727	0,855	0,666	0,932
Ege Problem Çözme5	rho					1	0,238	0,611	0,542	0,068
	p						0,509	0,061	0,106	0,853
	p							0,148	0,879	0,038
Bebeklik Dönemi Paylaşım Kitap Okuma7	rho							1	0,446	-0,045
	p								0,196	0,901
Tige Sözcük Dağılımı8	rho								1	0,564
	p									0,090
	p									

* $p < 0,05$ anlamlı ilişki var , $p > 0,05$ anlamlı ilişki yok , Korelasyon katsayısı güç düzeyleri; $0 < r < 0,299$ zayıf, $0,300 < r < 0,599$ orta, $0,600 < r < 0,799$ güçlü, $0,800 < r < 0,999$ çok güçlü. ; Sperman

Deney grubun ön test EGE İletişim puanı ile Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma puanları arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Ön test EGE Kaba motor puanı ile İnce motor puanı arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Diğer ilişkiler anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 4.14. Kontrol Grubunda Ön Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımı Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi Sperman Korelasyon Testi Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ege Kişisel Sosyal1	rho	1	0,615	,716*	,669*	,799**	-,0578	0,608	,685*	0,265
	p		0,058	0,020	0,034	0,006	0,080	0,062	0,029	0,458
Ege İletişim2	rho		1	0,310	0,308	,645*	-,0298	,681*	0,428	-,0189
	p			0,383	0,386	0,044	0,404	0,030	0,217	0,601
Ege Kabamotor3	rho			1	,901**	,697*	-,0285	0,602	,763*	,636*
	p				0,000	0,025	0,425	0,065	0,010	0,048
Ege İncemotor4	rho				1	,739*	-,0210	,808**	0,581	0,606
	p					0,015	0,561	0,005	0,078	0,063
Ege Problem Çözme5	rho					1	-,0521	,795**	0,583	0,238
	p						0,123	0,006	0,077	0,507
	p							0,477	0,372	0,249
Bebeklik Dönemi Payış.Kitap Okuma7	rho							1	0,455	0,321
	p								0,187	0,366
Tige Sözcük Dağarcığı8	rho								1	0,539
	p									0,108
	p									

* $p<0,05$ anlamlı ilişki var , $p>0,05$ anlamlı ilişki yok , Korelasyon katsayısı güç düzeyleri; $0<r<0,299$ zayıf, $0,300<r<0,599$ orta, $0,600<r<0,799$ güçlü, $0,800<r<0,999$ çok güçlü. ; Sperman

Kontrol grubunda ön test EGE Kişisel Sosyal puanı ile EGE Kabamotor, İncemotor, TİGE Sözcük Dağarcığı puanları arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Ön test EGE İletişim puanı ile Problem Çözme, Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma puanları arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Ön test EGE Kabamotor puanı ile İncemotor, TİGE Cümleler ve Dil Bilgisi puanları arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Ön test İncemotor puanı ile EGE Problem Çözme, Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma puanları arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Ön test EGE Problem Çözme, Bebeklik Dönemi Payış. Kitap Okuma puanı arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Diğer ilişkiler anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 4.15. Deney Grubunda Son Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşımli Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi Sperman Korelasyon Testi Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	8	9
Ege Kişisel Sosyal1	rho	1	0,427	-0,248	-0,247	,645*	0,243	0,216	-0,320
	p		0,219	0,489	0,492	0,044	0,500	0,548	0,367
Ege İletişim2	rho		1	0,181	0,180	0,216	0,176	0,510	-0,176
	p			0,617	0,619	0,550	0,626	0,132	0,626
Ege Kabamotor3	rho			1	0,311	-0,048	0,136	0,435	0,261
	p				0,382	0,895	0,709	0,209	0,466
Ege İncemotor4	rho				1	-0,091	-0,243	-0,078	,683*
	p					0,803	0,500	0,831	0,029
Ege Problem Çözme5	rho					1	-0,282	0,449	-0,107
	p						0,430	0,193	0,768
	p							0,257	0,088
Tige Sözcük Dağarcığı8	rho							1	0,164
	p								0,651
	p								

* $p<0,05$ anlamlı ilişki var , $p>0,05$ anlamlı ilişki yok , Korelasyon katsayısı güç düzeyleri; $0<r<0,299$ zayıf, $0,300<r<0,599$ orta, $0,600<r<0,799$ güçlü, $0,800<r<0,999$ çok güçlü. ; Sperman

NOT: Bebeklik Dönemi Paylaşım7.Kitap Okuma7 için analiz sonucu elde edilememiştir.

Deney grubunda son test EGE Kişisel Sosyal puanı ile EGE Problem Çözme arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Diğer ilişkiler anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 4.16. Kontrol Grubunda Son Test EGE, TİGE ve Bebeklik Dönemi Paylaşım7 Kitap Okuma Ölçek Puanlarının İlişkisi Sperman Korelasyon Testi Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ege Kişisel Sosyal1	rho	1	0,545	0,417	0,153	,726*	-0,511	0,544	,755*	0,200
	p		0,103	0,230	0,674	0,017	0,131	0,104	0,012	0,580
Ege İletişim2	rho		1	0,125	-0,061	0,627	-0,147	0,619	0,453	-0,177
	p			0,730	0,866	0,052	0,685	0,056	0,188	0,625
Ege Kabamotor3	rho			1	,718*	0,157	-0,031	0,445	,744*	,696*
	p				0,019	0,666	0,933	0,197	0,014	0,026
Ege İncemotor4	rho				1	0,082	0,140	0,379	0,269	0,375
	p					0,822	0,700	0,280	0,453	0,286
Ege Problem Çözme5	rho					1	-0,441	0,627	0,548	-0,038
	p						0,202	0,052	0,101	0,917
	p							0,459	0,550	0,328
Bebeklik Dönemi Paylaşım7.Kitap Okuma7	rho							1	0,395	0,322
	p								0,258	0,365
Tige Dağarcığı8	rho								1	0,480
	p									0,160
	p									

* $p<0,05$ anlamlı ilişki var , $p>0,05$ anlamlı ilişki yok , Korelasyon katsayısı güç düzeyleri; $0<r<0,299$ zayıf, $0,300<r<0,599$ orta, $0,600<r<0,799$ güçlü, $0,800<r<0,999$ çok güçlü. ; Sperman

Kontrol grubunda son test EGE Kişisel Sosyal puanı ile EGE Problem Çözme, TİGE Sözcük Dağarcığı puanları arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Son test EGE Kaba motor puanı ile İnce motor, TİGE Sözcük Dağarcığı puanları arasında pozitif yönlü ($r>0$), istatistiksel anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Diğer ilişkiler anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tüm bunlara ek olarak nitel görüşmeden elde edilen veriler de bulgular arasına eklenmiştir. Destek programında yer alan annelerin çoğu, çocuklarının en sevdiği kitap olarak Bir Fil Nasıl Uyur? Kitabını söylemişlerdir. Katılımcı annelerin hepsi eğitimi oldukça faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bebeklerinde destek programına dahil olduktan sonra gözlemledikleri gelişmeler aşağıdaki gibidir;

- Kelime sayılarında artışın hızlanması,
- Denilenleri daha çok anlamlandırmaları,
- Etkileşimlerinin artması,
- Dikkat sürelerinde artış olmasıdır.

5. TARTIŞMA

Yapılan tez çalışmasında, paylaşımlı kitap okuma destek programının bebeklerin dil, bilişsel ve kişisel-sosyal gelişimleri üzerindeki etkisi ve paylaşımlı kitap okuma destek programının bebeklerin söz öncesi ve sözel dil, anlama becerileri, yazı farkındalığı, etkileşimsel beceriler üzerindeki etkileri incelenmiştir.

5.1. Erken Paylaşımlı Destek Programının Dil Gelişimi Üzerine Etkisi

Bu araştırmada düşük gelirli annelerin bebeklerinin Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programının uygulanması ile bebeklerin gelişimini desteklemek hedeflenmiştir. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı (EPKODEP), çocukların gelişim alanları ile ilgili aileyi bilgilendirmekle birlikte gelişim alanlarını nasıl destekleyeceklerine yönelik örnekler, ev ödevleri ve örnek videolar içermektedir. Aynı zamanda anne görüşmelerinde örnek durumlar üzerinden çocukların gelişiminin nasıl desteklenebileceği de görüşülmüştür. Erken paylaşımlı kitap okuma yönteminin çocukların gelişimi üzerindeki olumlu etkisi birçok araştırma ile ortaya konmuştur. Önceki araştırmalardan yola çıkarak bu araştırmada da çocukların dil gelişimi EGE (Erken Gelişim Evreleri) envanteri ve TİGE (Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri) ile ölçülmüştür ve ortaya çıkan sonuçlar tartışılmıştır. EGE envanteri 4 bölümden oluşmaktadır. Bunlar; İletişim, Kişisel Sosyal, İnce Motor, Kaba Motor ve Problem Çözmedir. Dil gelişimini verilerini aldığımız alt boyut ise İletişim alt boyutudur.

Deney grubu *EGE İletişim* ön test (53,0) ve son test puanlarına (61,5) göre, destek programının uygulanması sonrasındaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Buna dayanarak EPKODEP'in bebeklerin iletişim ve dil becerilerini desteklediği söylenebilir. Bunun yanı sıra kontrol grubunun EGE İletişim ön test (46,5) ve son test (48,5) puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Deney grubu son test puanındaki artış kontrol grubunun artışından daha fazladır. Bu sebeple destek programı uygulanan deney grubundaki annelerin bebeklerinin, kontrol grubundaki annelerin bebeklerine göre iletişim becerilerinin daha çok geliştiği söylenebilir. İrlanda'da yapılan bir araştırmada etkileşimli kitap okumanın 9 aylık bebeklerin bilişsel gelişimi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Müdahale esnasında etkileşimli kitap okumanın çocukla konuşma, soru sorma,

resimleri işaret etme gibi teknikleri kullanılmıştır. Bu araştırmamızın bulgularına göre de EGE İletişim ve Problem Çözme puanlarında anlamlı bir artış gözlemlenmiştir. Bu çalışmada hem bilişsel hem de dil gelişim alanlarında artış görülmüştür (Murray & Egan, 2014, s. 13).

Dil gelişim verileri aynı zamanda TİGE ile ölçülmüştür. *TİGE I'den (Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri)* alınan toplam puanlar ve alt gruplardan elde edilen puanlar sonucu ortaya çıkan sonuçlar tartışılmıştır.

Deney grubunda yer alan 6-18 ay aralığında bulunan bebeklerin TİGE I Erken Sözcükler ön test(20.60) ve son test puanlarının(28.60) destek programı sonrasındaki değişimi anlamlı değildir. Test puanlarının ortalamalarında ciddi bir artış vardır. Fakat 6-18 aylık bebeklerin sayıca az olması sebebiyle istatistiksel olarak anlamlılık bulunamamıştır. COVID-19 pandemisi sebebiyle deney grubu ve kontrol grubuna katılım sağlayabilecek kişilerin bulunması oldukça zor olmuştur, bu sebeple 6-18 yaş aralığındaki Erken Sözcükler alt grubunun puanlarının değişimi denek sayısının azlığı sebebiyle anlamlı değildir. Kontrol grubu ön test(23.7) ve son test(24.3) puanlarının değişimi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Deney ve kontrol gruplarının istatistik değerlerine bakıldığında deney grubundaki bebeklerin Erken Sözcükler alanındaki verilerinin daha çok arttığı da sonuçlardan görülmüştür.

Paylaşımlı kitap okuma yönteminin kullanıldığı erken dönemde yapılan müdahale çalışmalarında bebeklik dönemindeki çocukların dil gelişimindeki olumlu ve anlamlı etkisi görülmüştür. Örnek olarak; yapılan bir çalışmada paylaşımlı kitap okuma sırasında bebeğine daha fazla soru soran, sözcük tekrarı yapan ve zengin dil kullanan bakım verenin bebeklerinin anlama ve ifade edici dil puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Hoff ve Ginsberg tarafından yapılan bir araştırmada ise kitap okuma ve oyun oynama arasındaki fark etkileşimsel açıdan karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre kitap okuma esnasında daha ileri bir sözel boyutta etkileşime geçildiği, bu sözel iletişimin daha karmaşık ve zengin bir boyutta olduğu, daha çok soru içerdiği ve daha farklı sözcükler kullanıldığı saptanmıştır. Oyun oynamanın da etkileşim bakımından çok zengin bir yol olduğunu düşündüğümüzde kitap okumanın dil uyararı bakımından oyun oynamaya göre daha zengin olduğu bulgusu oldukça önemlidir (Yumuş, 2018, s. 113, 114). Başka bir araştırmada, gelişimsel dil gecikmesi

görülen 29-36 ay aralığındaki çocuklara etkileşimli kitap okuma uygulaması yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarında; yapılan etkileşimli kitap okuma uygulaması sonunda uygulanan TİGE II (Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri)'ye göre gelişimsel dil gecikmesi görülen çocukların ifade edici sözcük kazanımlarında artış görülmüştür (ŞENGÜL, 2019, s. 67).

Deney grubunda yer alan 6-18 ay aralığında bulunan bebeklerin TİGE I Alıcı Dil ön test(106.60) ve son test puanlarının(262.80) destek programı sonrasındaki değişimi anlamlı değildir ancak, istatistik olarak puan ortalmalarındaki artış oldukça çarpıcıdır. Alıcı dil alanında bebeklerde ciddi gelişmeler olduğu puanlara yansımına rağmen deney grubundaki bebek sayısının az olmasından kaynaklı olarak istatistiksel bir artış görülememiştir. Çocukların erken destek programı esnasında yoğun dil çıktısına maruz kalması alıcı dil puanında artış olmasının sebebidir.

Kontrol grubunda yer alan 6-18 ay aralığında bulunan bebeklerin TİGE I Alıcı Dil ön test(137.3) ve son test puanlarının(140.7) destek programı sonrasındaki değişimi anlamlı değildir.

Deney grubunda yer alan 6-18 ay aralığında bulunan bebeklerin TİGE I Jestler ve Hareketler ön test(24.20) ve son test puanlarının(49.0) destek programı sonrasındaki değişimi anlamlı bulunmamıştır. Yine aynı şekilde puanlardaki değişim yaklaşık iki katı fazladır. Özellikle destek programında jestler, mimikler ve hareketlerin öneminin üzerinde durulmuştur. Annelerden gelen geri dönüşler de bebekleriyle iletişim kurarken daha çok jest ve mimiklerini kullandıkları ve bebeklerinin de bu sayede etkileşime daha istekli olduğu şeklindedir. Deney grubundaki bebek sayısının az olması sebebiyle istatistiksel olarak anlamlılık bulunamamıştır. Kontrol grubunda yer alan 6-18 ay aralığındaki bebeklerin TİGE I Hareketler ve Jestler ön test(32.7) ve son test puanlarında(35.0) da anlamlı bir fark görülememiştir. Test puanlarının ortalamalarındaki artış çok sınırlı bulunmuştur.

Tüm alt gruplarda deney grubu puanlarındaki artış kontrol grubundan oldukça fazladır. Bu artışta özellikle Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programının içeriği oldukça önem taşımaktadır. Teorik bilginin basitleştirilerek kısaca verildiği ve bolca pratik örneğinin yer aldığı destek programı annelere yol gösterici olmuştur.

Örneğin; paylaşımlı kitap okuma tekniklerinin detaylıca ve örneklerle destek programında bahsedilmesi, dil beslenmesine yönelik verilen pratik/etkinlik örneklerinin, çevreyi düzenlemeye yönelik önerilerin yer alması dil gelişimini desteklemede çok etkili olmuştur. Bunun yanında verilen teorik ve pratik bilginin uygulanmasının anneler ve bebekleri tarafından desteklenmesi de aynı şekilde önem taşımaktadır.

Çalışmada TİGE II (Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri) envanterinden alınan toplam puanlar ve alt gruplardan elde edilen puanlar sonucu ortaya çıkan sonuçlar tartışılmıştır. İncelenen alt grup *Sözcük Dağarcığıdır*.

Deney grubunda yer alan bebeklerin TİGE II Sözcük Dağarcığı ön test(196.90) ve son test puanlarının(341.20) destek programı sonrasındaki değişimi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişiminde artış görüldüğü söylenebilir. Destek programında paylaşımlı kitap okumaya yönelik çok detaylı bilgiler verilmesinin yanında çocukların dile maruz kalmasının önemi birden fazla kez hem sunumlar hem de telefon görüşmeleri aracılığıyla annelere aktarılmıştır. İstatistiksel olarak görülen puan artışı ve anlamlı farklılık oldukça önemlidir. Paylaşımlı kitap okumanın doğrudan dil gelişimine olumlu etkisi birçok araştırmada ortaya konulduğu gibi bu araştırmada da ortaya konulmuştur. Kontrol grubunda ön test(170.70) ve son test puanlarında(177.40) anlamlı bir fark görülmemiştir.

Deney grubunda yer alan bebeklerin TİGE II Cümleler ve Dil Bilgisi ön test(21.15) ve son test puanlarının(32.81) destek programı sonrasındaki değişimi istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre çocukların zaman bildiren ifadelerinde, kullandığı eklerde ve birden fazla sözcüklü cümlelerinde artış olduğu gözlemlenmiştir. Ön testte alınan verilerle son testte alınan veriler kıyaslandığında annelerin verdiği örneklere bakılarak çocukların daha uzun cümleler kurmaya başladığı görülmüştür. Kontrol grubunun ön test (22.05) ve son test puanlarına (23.95) bakıldığında puan ortalamalarında artışın sınırlı olduğu ve anlamlı bir fark bulunamadığı görülmüştür.

5.2. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Programının Çocukların Bilişsel Gelişimi Üzerine Etkisi

Deney grubu *EGE Problem Çözme* ön test (40) ve son test puanlarına (56,50) göre uygulanan destek programı sonrasındaki değişim istatistiksel olarak anlamlıdır. Destek programı yoğunlukla dil ve bilişsel gelişim üzerine yoğunlaşmıştır. Bu sebeple problem çözme alanındaki artış oldukça önemlidir. Bebeklere kaliteli dil çıktısına yönelik zengin bir çevre sunulması hedeflenmiştir. Gelişim alanları birbiriyle iç içedir, özellikle dil gelişimi ve bilişsel gelişim birbirini etkilemektedir. Problem çözme alanında artış olması programın bebeklerin bilişsel gelişimine katkı sağladığı anlamına gelmektedir. Kontrol grubu ön test (42) ve son test puanlarındaki (44,50) değişime bakıldığında ise anlamlı bir fark görülememiştir.

Önceki çalışmalar göstermektedir ki paylaşımlı kitap okumanın çocukların bilişsel gelişimi üzerinde olumlu etkisi vardır. Tüm gelişim alanları birbiriyle ilişkidir fakat dil gelişimi ile bilişsel gelişim birbirini doğrudan etkilemektedir. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programında da özellikle bahsedilen “dil beslenmesi” tekniğinde beyni zengin dil çıktısıyla besleyerek bilişsel gelişim alanında ivme yaratmak hedeflenir. “Talk with me baby” isimli projede dil beslenmesi tekniğini detaylı biçimde ailelere anlatarak çocuklarının beynini nasıl zengin dil çıktısıyla besleyerek bilişsel gelişimlerine katkı sağlayabilecekleri anlatılmıştır. Bu projede özellikle sosyoekonomik yetersizliklerin çocuğun dil ve bilişsel gelişimi üzerindeki olumsuz etkisi üzerinde durulmuştur. Düşük gelirli ailelerin çocukları saatte 600 kelime duyarken yüksek gelirli ailelerin çocukları saatte 2000 kelime duymaktadır. Bu dil çıktısı ise onların bilişsel gelişimini etkilemektedir (Zauche, ve diğerleri, 2017, s. 2).

Bilişsel gelişimde Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programının etkisi içeriğinde yer alan bilgilerden kaynaklanmaktadır. Özellikle destek programında yer alan “Bebeğimin Beynini Nasıl Desteklerim?” bölümünde bilişsel süreçler basitleştirilerek anlatılmıştır ve annelerin çocukları ile uygulayabilecekleri yaratıcı uygulama örnekleri verilmiştir. Aynı zamanda paylaşımlı kitap okumanın da bilişsel süreçlerde ne kadar kritik rol oynadığı da uygulama örnekleri arasında belirtilmiştir.

5.3. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Programının Çocukların Kişisel-Sosyal Gelişimi Üzerine Etkisi

Deney grubu *Ege Kişisel Sosyal* ön test (42p) ve son test puanlarına (57p) göre uygulanan destek programı sonrasındaki değişim istatistiksel olarak anlamlıdır. Programa katılan annelerinin bebeklerinin gelişimi kişisel sosyal anlamda artış göstermiştir. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programının bebeklerin kişisel sosyal gelişimine olumlu etki ettiğini söylemek doğrudur. Kontrol grubu ön test (45,50p) ve son test puanlarına (47,50) göre değişim istatistiksel olarak anlamlıdır. Deney grubu ve kontrol grubunun puan farklarına bakıldığında deney grubunun puan artışının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna dayanarak EPKODEP'in bebeklerin Kişisel Sosyal gelişimini olumlu olarak etkilediği söylenebilmektedir. Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı anne-bebek etkileşimini ve bebeğin kişisel sosyal gelişimini geliştirmeye yönelik hazırlanmıştır.

Yapılan çalışmalarda çocuğun kişisel-sosyal gelişiminin başladığı noktanın ebeveyn-bebek etkileşimi olduğu söylenir. Ayrıca çalışmalar göstermektedir ki; çocukları ile etik değerler, sosyal durumlar ve duygular hakkında konuşan ebeveynlerin çocukları ileriki yaşantılarında daha uyumlu sosyal davranışlar sergilemekte, daha iyi sosyal hassasiyet göstermekte ve duygularını daha rahat ifade edebilmektedirler (Aram, Deitcher, Shoshan, & Ziv, 2016).

Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programında annelere özellikle paylaşımlı kitap okumanın, onların bebekleri ile kuracağı sağlıklı bağı destekleyeceklerinden bahsedilmiştir.

5.4 Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Programının Annelerin Kitap Okuma Becerileri Farkındalığı Üzerine Etkisi

Çalışmada *Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Değerlendirme ölçeğinden* alınan toplam puanlar ve ortaya çıkan sonuçlar tartışılmıştır. Bu ölçekte annelerin paylaşımlı kitap okumaya yönelik görüşlerini incelemek hedeflenmiştir.

Deney grubunda yer alan bebeklerin Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma Değerlendirme ölçeği ön test (39.20) ve son test puanlarının (80) destek

programı sonrasındaki değişimi anlamlıdır. Destek programına başlanmadan önce annelerin paylaşımlı kitap okumaya yönelik detaylı bilgileri ve uygulama deneyimleri olmadığı fakat destek programından sonra paylaşımlı kitap okumaya yönelik bilgi düzeylerinde ve uygulamalarında artış olduğu görülmüştür. Ölçeğin alt boyutları göz önünde bulundurulduğunda annelerin söz öncesi ve sözel dil, anlama becerisi, yazı farkındalığı, etkileşimsel beceriler ile ilgili bebekleri ile yaptıkları uygulamalarda artış olduğu görülmüştür. Kontrol grubunun ön test(30.30) ve son test puanlarına(30.30) bakıldığında anlamlı bir fark bulunamadığı görülmüştür.

Erken dönemlerden itibaren risk altında olan çocuklar, genellikle sözcük bilgisi ve dil bilgisi becerilerinde beklenen düzeyde performans sergileyememektedir. Bu sebeple büyüdüklerinde akademik becerilerinde başarısızlık yaşamaktadırlar. Bu araştırmada odaklanılan grup 6-24 ay arasındaki sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebekler olduğu göz önünde bulundurulduğunda uygulanan destek programının sözcük bilgisi ve dil bilgisi alanında artış sağladığını göstermektedir (Yumuş, 2018, s. 93).

Uygulanan erken destek programı sonucunda annelerin söz öncesi ve sözel dil, anlama becerisi, yazı farkındalığı, etkileşimsel beceriler alt boyutlarının toplamında artış gözlemlenmiştir. Bu sonuca göre, uygulama sonrasında annelerin paylaşımlı kitap okumaya yönelik uygulamalarında gelişme ve paylaşımlı kitap okumaya yönelik bilgi düzeylerinde de artış gözlemlenmiştir.

5.5. Erken Paylaşımlı Kitap Programının İnce Motor ve Kaba Motor Gelişimlerine Etkisi

Deney grubu *Ege Kaba Motor* ön test (44) ve son test puanlarına (59) göre uygulanan destek programı sonrasındaki değişim istatistiksel olarak anlamlıdır. EPKODEP sadece dil ve bilişsel gelişime yönelik hazırlanan bir program değildir, aynı zamanda bebeklerin kaba motoruna yönelik de gelişimsel destek önerileri bulundurmaktadır. Erken yıllarda bebeklerin fiziksel olarak çok aktif oldukları göz önünde bulundurularak bebeklerin hareket yoluyla gelişimleri ve öğrenmeleri ivmelenmektedir. Annelere de buna yönelik paylaşımlı kitap okuma deneyimlerine

mutlaka hareketli oyunları dahil etmeleri önerilmiştir. Kontrol grubu ön test (49,5) ve son test puanlarına (51,5) göre değişim istatistiksel olarak anlamlıdır.

Deney grubu *EGE İnce Motor* ön test (52) ve son test puanlarına (58,5) göre uygulanan destek programı sonrasındaki değişim istatistiksel olarak anlamlıdır. Destek programında ince motoru destekleyen öneriler de yer almaktadır. Bebeklerin gelişimlerine uygun, hareketli, kapakçıklı kitaplarla ince motor gelişimlerine katkı sağlanmaktadır. İnce motor gelişimini de desteklemek için özellikle kitaplar kapakçıklı ve hareketli seçilmiştir. Kontrol grubu ön test (52) ve son test puanlarına göre (52) göre değişim istatistiksel olarak anlamlı değildir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, 6-24 ay arasında bebeği olan sosyoekonomik yetersizleri olan annelerin paylaşımlı kitap okuma ile ilgili hazırlanan destek programı aracılığı ile paylaşımlı kitap okumaya ve çocuklarının gelişim özelliklerine dair bilgi düzeylerini arttırarak bebeklerin dil, bilişsel ve kişisel sosyal gelişimini desteklemede hazırlanan destek programının etkililiğini incelemektir. Sosyoekonomik yetersizlikleri olan bir ailede büyümenin çocukların gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerinin incelendiği çalışmalar görülmektedir. Bu çalışmada da örneklemi sosyoekonomik düzeylerinin düşük olması sebebiyle risk altında olan çocuklar oluşturmaktadır. Ailelerin sosyoekonomik düzeyinin, çocuklarına sağladıkları ortamın zenginliğini etkilediği görülmektedir, düşük gelirli aileler ev ortamını uyaran bakımından zenginleştirememektedir. Bu uyaranların niceliğinin yanında niteliği de kritik önem taşımaktadır. Zengin ev ortamının niteliği de ailenin sosyoekonomik düzeyine göre değişkenlik göstermektedir. Düşük gelirli ailelerin çocuklarının yaşadığı bu dezavantajın erken müdahale kapsamında yapılan çalışmalarla önüne geçilebilmektedir. Bu erken müdahale çalışmasının annelere sunulabilmesi için sosyoekonomik dezavantajlı ailelerin yoğunlukla ikamet ettiği bölgelerin erişilebilir noktalarında yapılması uygun görülmüştür. Bu kapsamda Sağlık Bakanlığının pilot uygulama olarak oluşturduğu sağlıklı yaşam merkezlerinden Kaletepe Sağlıklı Yaşam Merkezi uygulama merkezi olarak belirlenmiştir. Düşük sosyoekonomik düzeyde olan annelere yönelik hazırlanan Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Programı (EPKODEP)'nin bebekler ve anneler üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla bu araştırma yapılmıştır. Buna ek olarak, düşük gelir sebebiyle ortaya çıkan dezavantajın bebeklik döneminde uygulanan erken müdahale/destek programları ile önlenip önlenemeyeceğini incelemek de hedeflenmiştir.

8 haftalık araştırma boyunca Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı (EPKODEP) anneler ve bebekleri ile uygulanmıştır. Ev görevleri ile desteklenmiştir. Sonuç olarak deney grubunun Ege Kişisel Sosyal Gelişim puanında, Ege İletişim puanında, Ege Kaba Motor puanında, Ege İnce Motor puanında ve Problem Çözme alanlarının son test puanlarında anlamlı bir artış görülmektedir. Bebeklik Dönemi Paylaşımlı Kitap Okuma son test puanlarında da aynı şekilde anlamlı bir artış

görülmektedir. TİGE Sözcük Dağarcığı son test puanında anlamlı artış görülmektedir. Buna ek olarak TİGE I alt boyutları olan Erken Sözcükler, Alıcı Dil, İfade Edici Dil ve Hareketler Jestler son test puanlarına bakılmıştır, buna göre analizlerde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Deney grubu ön test ve son test puanlarındaki fark çok fazla olmasına rağmen anlamlı farkın çıkmamasının sebebinin 6-18 aylar arasındaki bebeklerin sayıca az olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programının (EPKODEP) bebeklerin bilişsel, dil, kişisel sosyal, ince ve kaba motor gelişimleri üzerine olumlu ve anlamlı düzeyde etkili olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalara göre erken dönemde yapılan müdahalelerin çocuklar üzerinde olumlu etkileri görülmektedir, bu araştırma da bu yöndeki varsayımımızı doğrulamaktadır. Buna ek olarak düşük gelirli ailelerin bebeklerinin gelişiminde erken dönem destek programları koruyucu hizmet olarak değerlendirilebilmektedir. Sosyoekonomik düzeyin düşük olması sebebiyle risk altında olan çocukların ileride karşılaşılabilecekleri gelişimsel gerilikleri engellemek amacıyla erken destek programları hazırlanıp uygulanabilir. Bu sayede ortaya çıkacak dezavantaj ortadan belli oranda kalkabilmektedir. Sosyoekonomik dengesizliklerin çocukların gelişimine olan etkisini dengelemek açısından düşük gelirli ailelerin çocuklarını desteklemek çok kritiktir. Buna ek olarak kitap hediyesi yöntemi de düşük gelirli ailelerin ev ortamlarına kitabın dahil edilmesi açısından güzel bir yöntemdir. Özellikle bebekleriyle henüz kitap okuma pratiği yapmamış anneler kitap hediyesi yöntemini öğrenince destek programına katılımda daha istekli olmuşlardır. Çoğu anne kitap almaya istekli olsa da hem fiyatlarından dolayı hem de doğru kitabın hangisi olduğunu bilememesi sebebiyle bebeklerine henüz kitap alamadığı için bebeklerinin ilk kitaplarına erişimlerinin kolaylaşması açısından kitap hediyesi tekniğinin faydalı olduğu görülmüştür. Uygulamanın Sağlıklı Yaşam Merkezinde yapılması da oldukça önemlidir. Yeni bir uygulama olan Sağlıklı Yaşam Merkezleri multidisipliner çalışma ortamının benimsendiği bir merkezdir, fiziksel koşulları ve bünyesinde barındırdığı meslek elemanları bakımından erken müdahale/destek programlarının uygulanması açısından uygunluğu olan merkezlerdir. Düşük gelirli aileler veya çeşitli dezavantajları olan aileler ve çocuklarına gelişimsel ve ruhsal koruyucu erken destek programı hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak araştırma sonuçlarında elde ettiğimiz bulgular daha önceki araştırmalarla birlikte değerlendirildiğinde öneriler aşağıdaki gibidir;

Alanda araştırma yapacak uzmanlara;

- Araştırma Covid-19 pandemisi sırasında yapıldığı için çevrimiçi yapılmıştır, bir sonraki araştırmalarda destek programı çevrimiçi planlanabilir fakat yüz yüze buluşmalar, ev ziyaretleri ile mutlaka desteklenmelidir. Düşük gelirli ailelerle yapılan çalışmalarda sadece çevrimiçi uygulanan destek programının etkililiği yüz yüze yapılan programlardan daha azdır.
- Yapılan araştırmada Erken Paylaşımlı Kitap Okuma Destek Programı (EPKODEP) 8 hafta olarak planlanmıştır. Programın etkililiğinin artırılması açısından destek programının en az 10 hafta olması daha uygun olacaktır.
- Araştırmada kitap hediyesi yöntemi kullanılmıştır ve hediye edilen kitapların nasıl okunması gerektiği eğitim videolarında ve telefon görüşmelerinde ailelere anlatılmıştır ayrıca Aç Tırtıl'ın bir çocukla okunduğu bir video ailelerle paylaşılmıştır. Bu örnek kitap okuma videoların diğer kitaplarla da çekilmesi ve ailelerden de çocuklarıyla kitap okurken çekilmiş videolarının istenmesi etkililiği arttırabilir. Uygulamanın yüz yüze olması dahilinde anneler ile teorik bilgilerin yanı sıra çocuk kitapları örnek teşkil edecek şekilde model olarak okunabilir.

Destek programına katılacak ailelere;

- Çevrimiçi destek programında sürekliliğe ve zaman yönetimine dikkat edilmesi oldukça önemlidir. Ulaşılabilirliği daha kolay olmasına rağmen katılım konusunda iç disipline sahip olmak destek programının yararlarını arttırmak için oldukça önemlidir.
- Destek programını uygulayan uzman tarafından verilen ev ödevleri çok önemlidir. Çocuğun gelişiminde ev ortamı çok kritiktir, uygulamaların uzman tarafından gözlemlenebilmesi ve geri dönüş verilmesi açısından ev ödevlerinin uygulanması ve kaydedilmesine dikkat edilmelidir.

Sorumlu yetkililere;

- Sosyoekonomik yetersizliği olan ailelerin ve çocuklarının destek programları ile desteklenmesi kritiktir.
- Erken dönem müdahalelere önem verilmelidir. Erken dönemdeki koruyucu müdahaleler çocuğu ileriki hayatında olumlu etkiler göstermektedir.
- Erken destek programları dezavantajlı kesimler için erişilebilir ve sürdürülebilir hale getirilmelidir.

7. Kaynakça

1. Akemoglu, Y., Meadan, H., & Towson, J. (2020). Embedding Naturalistic Communication Teaching Strategies During Shared Interactive Book Reading for Preschoolers with Developmental Delays: A Guide for Caregivers. *Early Childhood Education Journal*, 2.
2. Aksu-Koç, A., Acarlar, F., Küntay, A., Maviş, İ., Sofu, H., Topbaş, S., . . . Aktürk Arı, B. (2019). *Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri(TİGE)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
3. Aram, D., Deitcher, D., Shoshan, T., & Ziv, M. (2016). Shared Book Reading Interactions Within Families From Low Socioeconomic Backgrounds and Children's Social Understanding and Prosocial Behavior. *Journal of Cognitive Education and Psychology*, 6, 7.
4. Bayhan, P., & Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
5. Berk, L. E. (2018). *Infants and Children Prenatal Through Middle Childhood*. London: Pearson Education.
6. Brown, M. I., Westerveld, M., & Gillon, G. (2017). Early Storybook Reading with Babies and Young Children: Parents' opinions and home reading practices. *Australasian Journal of Early Childhood*, 70.
7. Cross, T. L. (2001). Social/Emotional Needs: Gifted Children and Erikson's Theory of Psychosocial. *Sage Journals*, 55.
8. Çelik, İ. (2017). Noam Chomsky ve Psiko-Linguistik Dil Gelişim Kuramı. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*.
9. Çevik, D. (2019). İletişim, Konuşma ve Dil: Temel Kavramlar. *Yetersizliği Olan Bireylerin Dil ve İletişim Becerilerinin Desteklenmesi* (s. 12). içinde Ankara: Pegem Akademi.
10. Daneshfar, S., & Moharami, M. (2018). Dynamic Assessment in Vygotsky's Sociocultural Theory: Origins and Main Concepts. *Journal of Language Teaching and Research*.
11. Deniz, E. (2018). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Pegem Akademi.
12. Dowdall, N., & Cooper, P. (2017). The Benefits of Early Book Sharing (BEBS) for child cognitive and socio-emotional development in South Africa.

13. Doyle, B. G., & Bramwell, W. (2006). Promoting emergent literacy and social-emotional learning through. International Reading Association.
14. Filliozat, I., Limousin, V., & Veille, E. (2018). Ebeveyn Rolü. *Duygularım* (s. 2,4). içinde İstanbul: Bkz Yayıncılık.
15. Ganotice, F. A., & Downing, K. (2016). Enhancing parent-child relationship through dialogic reading. *Educational Studies*, 9.
16. John Protzko, Aronson, J., & Blair, C. (2013). How to Make a Young Child Smarter: Evidence From the Database of. *Perspectives on Psychological Science*.
17. Kapçı, E. G. (2007). 0-6 Yaş Türk Çocuklarında “Erken Gelişim Evreleri Ölçeği” Ve “Erken Gelişim Evreleri: Sosyal- Duygusal Gelişim Ölçeği”nin Uyarlanması .
18. Kapçı, E. G., Küçüker, S., & Uslu, R. (2015). *Erken Gelişim Evreleri Envanteri El Kitabı*. Ankara: Eğiten Kitap.
19. Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*.
20. Karrass, J., & Braungart-Rieker, J. (2005). Effects of shared parent-infant book reading on early language acquisition. *Applied Developmental Psychology* , 139.
21. Kassow, D. Z. (2006). Parent-child shared book reading: Quality versus quantity of reading interactions between parents and young children. *Talaris Research Institute*.
22. Koç, M., Yavuzer, Demir, & Çalışkan. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
23. Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
24. Landry, S. H., Smith, K., Swank, P., Zucker, T., Crawford, A., & Solari, E. (2012). The Effects of a Responsive Parenting Intervention on Parent-Child Interactions During Shared Book Reading. *Developmental Psychology*, 969.
25. Lee, W. Y., Chan , B., Mak, T., Downing, K., & Fraide , A. (2017). Enhancing parent-child relationship through dialogic reading. *Educational Studies*.
26. Makin, L. (2006). Literacy 8-12 months: what are babies learning? *Early Years* (s. 267). içinde Early Years.

27. Mooney, J., Winter, K., & Connolly, P. (2016). Effects of a book gifting programme on literacy outcomes for fosterchildren: A randomised controlled trial evaluation of the Letterbox Club in Northern Ireland. *Children and Youth Services Review*, 2.
28. Murray, A., & Egan, S. (2014). Does reading to infants benefit their cognitive development at 9-months-old? An investigation using a large birth cohort survey. *Child Language Teaching and Therapy*, 13.
29. Neuman, D. S., & Wright, T. (2007). *A Parent's Guide to Reading With Your Young Child*. New York: Scholastic Inc.
30. Neuman, S. B., & Dickinson, D. (2018). Erken Çocukluk Eğitim Ortamlarının Düşük Gelirli Ailelerdeki Çocukların Dil ve Erken Okuryazarlık Gelişimi Üzerindeki Etkisi. D. K. Dickinson, & K. Sprague içinde, *Erken Okuryazarlık Araştırmaları El Kitabı* (s. 263). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
31. Neuman, S. B., & Dickinson, D. (2018). Erken Okuryazarlık Araştırmaları El Kitabı. D. S. Strickland içinde, *Risk Altında Olduğu Düşünülen Afrika Kökenli Amerikalı Çocuklara Erken Müdahale* (s. 324). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
32. O'Farrelly, C., Doyle, O., Gerard, V., & Palamaro Munsell. (2018). Shared reading in infancy and later development: Evidence from an early intervention. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 4.
33. Özgüngör, S., & Acun Kapıkıran, N. (2011). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*.
34. Perlmutter, M. (1992). *Adult Development and Aging*. John Wiley and Sons.
35. Raikes, H., Pan, B., Luze, G., Tamis-LeMonda, C., & Brooks-Gunn, J. (2006). Mother–Child Bookreading in Mother–Child Bookreading in Outcomes During the First Three Years of Life. *SRCD Journals*.
36. *Responsive Care*. (2015). Zero to Three: <https://www.zerotothree.org/resources/212-responsive-care> adresinden alındı
37. Sağlık, G. N. (2021). Psikanalitik Kuram ve Sosyal Hizmet. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*.
38. Sajedi, F., Habibi, E., Hatamizadeh, N., Shahshahanipour, S., & Afzali, H. (2018). Early storybook reading and childhood development: A cross-sectional study in Iran. *F1000 Research*.

39. Santrock, J. w. (2017). *Yaşam Boyu Gelişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık .
40. Sargın, N., Avşaroğlu, S., & Ünal , A. (2016). *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar*. Konya: Çizgi Kitabevi.
41. Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
42. Shabani, K. (2016). Applications of Vygotsky’s sociocultural approach for teachers’ professional development. *Cogent Education Journal*.
43. Shute, R. H., & Slee, P. (2015). *Child Development: Theories and Critical Perspectives*. New York: Routledge .
44. Suskind, D. D. (2018). *30 Milyon Kelime*. Ankara: Buzdağı Yayınları.
45. Suskind, D. D. (2018). Nöroplastisite. D. D. Suskind içinde, *Otuz Milyon Kelime* (s. 63-66). Ankara: Buzdağı Yayınevi.
46. Suskind, D. D. (2018). Uygulamada Üç K. *30 Milyon Kelime* (s. 166, 169). içinde Ankara: Buzdağı Yayınevi.
47. ŞENGÜL, E. A. (2019). Erken Dil Müdahalesinde Etkileşimli Kitap Okuma Uygulamasının Gelişimsel Dil Gecikmesi Görülen Çocuklar Üzerindeki Etkililiğinin İncelenmesi. Ankara: Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Doktora Programı.
48. Topçu, F. T., & Gündüz, S. (tarih yok). Dilin Bileşenleri. *İletişim ve Dil Gelişimi*. içinde
49. Topping, K., Dekhinet, R., & Zeedyk, S. (2012). Parent–infant interaction and children’s language. *Journal of Educational Psychology*.
50. Tura, F., Wood, C., Thompson , R., & Lushey, C. (2021). Evaluating the impact of book gifting on the reading behaviours of parents and young children. *Early Years-An International Research Journal*, 2.
51. Turan, F. (2020). Erken Okuryazarlık Becerileri ve Paylaşımlı Kitap Okuma. *Çocuk Edebiyatı* (s. 159, 160). içinde Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
52. Turan, F. (2020). Erken Okuryazarlık Becerileri ve Paylaşımlı Kitap Okuma. *Çocuk Edebiyatı* (s. 159). içinde Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
53. Turan, F., & Gündüz, S. (2019). Bebek ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Yetersizliği Olan Bireylerin Dil ve İletişim Becerilerinin Desteklenmesi* (s. 68, 69). içinde Ankara: Pegem Akademi.

54. Turan, F., & Topçu, G. (2016). İletişim ve Dil Gelişimi. *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi* (s. 126). içinde Ankara: Pegem Akademi.
55. Turan, F., & Topçu, G. (2018). İletişim ve Dil Gelişimi. *İletişim ve Dil Gelişimi* (s. 16). içinde
56. Turan, F., & Topçu, Z. (2018). Erken Okuryazarlık Üzerinde Paylaşımlı Kitap Okumanın Rolü: Okul ve Ev Ortamı Açısından Etkileri. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13.
57. Turan, F., & Yüksel, R. (2021). Sosyoekonomik Risk Faktörlerinin Ebeveyn-Çocuk Etkileşimindeki Rolü: Paylaşımlı Kitap Okuma, Çocuğa Yöneltilen Dil, Sözcük Dağarcığı Farkı . *Journal of Mother Tongue Education*, 21.
58. Yavuzer, H. (2017). Bilişsel(Cognitive) Gelişim. H. Yavuzer içinde, *Çocuk Psikolojisi* (s. 56). İstanbul: Remzi Kitabevi.
59. Yavuzer, H. (2017). Duygusal Gelişim-Sosyal Gelişim. *Çocuk Psikolojisi* (s. 69, 78). içinde İstanbul: Remzi Kitabevi.
60. Yue, A., Wang, X., Yang, S., Shi, Y., Luo, R., Zhang, Q., . . . Rozelle, S. (2017). The relationship between infant peer interactions and cognitive development: Evidence from rural China. *Chinese Journal of Sociology*.
61. Yumuş, M. (2018). Paylaşımlı Kitap Okuma Müdahale Programının Ebeveynlerin Deneyimlerine Bebeklerin Dil Gelişimlerine ve Erken Okuryazarlık Becerilerine Etkisi. Ankara: Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Doktora Tezi.
62. Yumus, M., & Turan, F. (2021). The impact of parent training intervention in early years: language and literacy development. *International Journal of Early Years Education*, 1-17.
63. Zauche, L. H., Darcy Mahoney, A., Thul, T., Zauche, M., Weldon, A., & Stapel-Wax, J. (2017). The Power of Language Nutrition of Children's Brain Development, Health, and Future Academic Achievement. *Pediatric Health Care*, 2.

8. Ekler

EK-1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Sorumlu Araştırmacı:

Prof. Dr. Figen TURAN

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Saygıdeğer anneler,

Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil, Bilişsel ve Kişisel-Sosyal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi: Sosyoekonomik Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler başlıklı bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı tarafından yapılmaktadır. Araştırmanın yapılabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan gerekli izin alınmıştır. Bu araştırmada sosyoekonomik yetersizlikleri sebebiyle risk altında olan bebekler ve anneleri için hazırlanan erken destek programı aracılığıyla desteklenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmayı katılmayı kabul etmeniz, bu çocukların gelişimleri ile ilgili bilgi düzeyinizin artması ve bebeğinizle daha sağlıklı bir etkileşiminiz olması açısından son derece önemlidir. Destek programının içeriği; çocuğun tüm gelişim alanlarında desteklenmesini, sizin ise çocuğunuzla daha doğru etkileşim kurabilmenizi desteklemeye yönelik hazırlanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllüler, rastgele iki gruba atanacaktır. Rastgele atama, gönüllülerin herhangi bir grupta olma olasılığının aynı olması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, hiçbir katılımcıya herhangi bir grupta yer alması için öncelik/ayrıcalık tanınmayacaktır.

Birinci grupla yürütülecek çalışma kapsamı şu şekildedir:

Annelere 8 hafta sürecek şekilde hazırlanmış erken destek programı uygulanacaktır. Destek programı sırasında annelere ev ödevleri verilecektir.

İkinci grupla herhangi bir çalışma yürütülmeyecektir.

Her iki çalışma grubunda da alınan tüm kayıtlar gizli tutulacak, kamuoyuna açıklanmayacak, araştırma sonuçlarının yayımlanması halinde dahi kimliğiniz gizli kalacak ve araştırmayı yürüten araştırmacılardan başka şahıslarla paylaşılmayacaktır. Sadece araştırma amacıyla (veya “bilimsel amaçlar için”) kullanılacaktır. Araştırmaya tahmini toplam 10 ebeveynin katılması öngörülmektedir.

Araştırmaya katılım, isteğe bağlıdır ve istediğiniz zaman, herhangi bir cezaya veya yaptırıma maruz kalmaksızın, hiçbir hakkınızı kaybetmeksizin araştırmaya katılmayı reddedebilir veya araştırmadan çekilebilirsiniz. Araştırma sonunda elde edilen veriler, çalışma tamamlandıktan belirli bir süre sonra imha edilecektir.

Çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda sorumlu araştırmacı ile iletişim kurabilirsiniz:

Sorumlu Araştırmacı

Prof. Dr. Figen TURAN

Hacettepe Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Çocuk Gelişimi Bölümü

“Bilgilendirilmiş gönüllü olur formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.”

Ad-Soyad:

Araştırmacı Ad-Soyad:

İmza:

İmza:

Tarih:

Tarih:

EK 2: Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri I-II

Türkçe İletişim Gelişimi Envanteri (TİGE - I: Sözcükler ve Jestler 8-16 Ay)

BÖLÜM I: ERKEN SÖZCÜKLER

A. ANLAMININ İLK İŞARETLERİ

Çocuklar konuşmaya başlamadan önce bildikleri sözcüklere veya ifadelere cevap vererek dili anladıklarını gösterirler. Aşağıda bunlara ilişkin bazı örnekler verilmiştir. Sizin çocuğunuz bunlardan hangilerini yapıyor?

	Evet	Hayır
1. Adıyla çağınıldığında sese doğru dönerek ve bakarak tepki verir.	☐	☐
2. "Hayır" dendiğinde kısa bir süre için yaptığını bırakarak tepki verir.	☐	☐
3. "Anne/Baba burada" dendiğinde onları arayarak tepki gösterir.	☐	☐

B. İFADELER (tümce, sözcük öbeği)

Aşağıdaki listede çocuğunuzun anladığını düşündüğünüz ifadeleri lütfen belirtin.

	Anlar		Anlar		Anlar
Acıktın mı?	☐	Elleme/Dokunma.	☐	Aç ağzını.	☐
Uykun mu geldi?	☐	Kalk.	☐	Otur.	☐
Dikkatli ol.	☐	Bana ver.	☐	Tükür/Çıkar onu.	☐
Sessiz ol/Sus.	☐	Kucağıma gel.	☐	Dur.	☐
Ellerini çırp/Alkış.	☐	Öpücük ver.	☐	Yatma zamanı.	☐
Bezini değiştirilim.	☐	Git ... getir.	☐	Topu at.	☐
Buraya gel.	☐	Aferin.	☐	Buraya bir kuş konmuş.	☐
Evimize geldik.	☐	Kıpırdama.	☐	Gezmeye/Atta gidelim.	☐
Daha ister misin?	☐	Bay bay yap/El sall.	☐		
Yapma.	☐	Bak/Buraya bak.	☐		

C. KONUŞMAYA BAŞLAMA

	Hiç	Bazen	Çoğu Zaman
1. Bazı çocuklar "papağan" gibidir ve yeni duydukları şeyleri taklit ederler. Örneğin, siz "Anne/Baba şimdi işe gidiyor" dedikten sonra "işe gidiyor" diyerek cümlelerin bir kısmını veya yeni öğrendikleri sözcükleri tekrar ederler. Sizin çocuğunuz sözcükleri ne sıklıkta taklit ediyor?	☐	☐	☐
2. Bazı çocuklar etrafta dolaşarak bildiklerini göstermek ister gibi çevrelerindeki nesneleri isimlendirirler. Sizin çocuğunuz bunu ne sıklıkta yapar?	☐	☐	☐

D. SÖZCÜK DAĞARCIĞI

Aşağıdaki liste küçük çocukların sözcük dağarcığında sıklıkla yer alan sözcükleri içermektedir. Biz, çocuğunuzun anladığı ve de hem anlayıp hem söylediği sözcükleri merak ediyoruz. Çocuğunuzun anladığı ama henüz kullanmadığı sözcükleri anlar sütununda belirteceğiz. Çocuğunuzun bir sözcüğü ve kullandığı sözcükleri ise anlar ve söyler sütununda belirteceğiz. Çocuğunuzun bir sözcüğü burada yazıldığından farklı söylüyor olması bir şey değiştirmez (örneğin, *balık* yerine *bayık* veya *çay* yerine *tay* diyebilir), bu yine de onun sözcüğü bildiği anlamına gelir. Unutmayın ki aşağıdaki liste farklı yaş gruplarındaki birçok çocuğun kullandığı sözcüklerden oluşmaktadır. Bu nedenle eğer çocuğunuz şu an yalnızca bir kaçını biliyorsa bu bir sorun değildir.

1. ÇEŞİTLİ SESLER VE HAYVAN SESLERİ (10)								
anlar			anlar ve söyler			anlar		
Cee	O	O	Havhav	O	O	Pisi-pisi	O	O
Cıss	O	O	Hop/Hoppa	O	O	Uf	O	O
Düt	O	O	Mee	O	O			
Ham	O	O	Möö	O	O			

2. HAYVANLAR (17)								
anlar			anlar ve söyler			anlar		
Arı	O	O	İnek	O	O	Kuzu	O	O
At	O	O	Kedi	O	O	Maymun	O	O
Ayı	O	O	Kelebek	O	O	Ördek	O	O
Balık	O	O	Köpek	O	O	Tavşan	O	O
Böcek	O	O	Kurbağa	O	O	Tavuk	O	O
Eşek	O	O	Kuş	O	O			

3. TAŞITLAR (7)								
anlar			anlar ve söyler			anlar		
Araba	O	O	Kamyon	O	O	Uçak	O	O
Bisiklet	O	O	Otobüs	O	O			
Gemi/Vapur	O	O	Tren	O	O			

4. OYUNCAKLAR (8)								
anlar			anlar ve söyler			anlar		
Balon	O	O	Kalem	O	O	Oyuncak	O	O
Bebek	O	O	Kitap	O	O	Top	O	O
Boya	O	O	Kova	O	O			

EK 3: Erken Gelişim Evreleri Envanteri

**Erken Gelişim
Evreleri**

12. AY FORMU

11 ay 0 gün - 12 ay 30 gün
arası bebekler için

Bu envanter, Ages & Stages Questionnaire® (ASQ), 2. Baskının çevirisi: Bricker and Squires, © 1999 Brookes Publishing Co.
Çeviri ve Uyarlama: Emine Gül Kappı, Sevgi Küçükler, Runa İsl Üslu

Çocuk Hakkında Bilgiler

Çocuğun adı - soyadı : _____

Çocuğun doğum tarihi (Gün / Ay / Yıl) : _____

Çocuk erken doğdu mu? : ☐ Hayır

☐ Evet (kaç hafta erken doğdu belirtiniz) _____

Formu doldurma tarihiniz : _____

Çocuğa yakınlık durumunuz (anne-baba-bakıcı-öğretmen ya da hala gibi) : _____

Eğitim durumunuz : ☐ Okur-yazar

☐ İlköğretim 1. kademe (ilkokul)

☐ İlköğretim 2. kademe (ortaokul)

☐ Lise

☐ Üniversite

Formu doldurmada size yardım eden oldu mu? : ☐ Evet

☐ Hayır

İletişim Bilgileri

Ev adresiniz : _____

Ev tel : _____

Cep tel : _____

Elektronik posta adresiniz : _____

This is a translation of Ages & Stages Questionnaire® (ASQ), Second Edition, Bricker and Squires, © 1999 Brookes Publishing Co. Translated and adapted, with permission, by Egilim Kappı.

1

12. AY FORMU

İLETİŞİM

Her aktiviteyi bebeğinizle denedinizden emin olun.

EVET

BAZEN

HENÜZ
DEĞİL

1. Bebeğinizden, "bay-bay, ce-eee, alkış yap, kocaman" gibi oyunları oynamasını istediğinizde, siz nasıl yapıldığını göstermeseniz bile, bu oyunlardan en az birini bebeğiniz oynar mı?

☐☐☐☐

2. Elinizle göstermeden, "Buraya gel", "bana ver" ya da "yerine koy" dediğinizde, bu tür basit bir emre bebeğiniz uyar mı?

☐☐☐☐

3. Bebeğinizin "baba" ve "mama" sözcüklerine ek olarak söylediği başka bir sözcük var mı? (Bu sözcük, bebek için anlamı olan ve birşeyi ya da bir kimseyi kastetmek için çıkardığı bir ses ya da seslerdir. Örneğin, su için her zaman "fu demesi")

☐☐☐☐

4. Bebeğinize "Top nerede?", "Şapka nerede?" veya "Ayakkabı nerede?" diye sorduğunuzda, sorduğunuz nesneye bakar mı? (Bunu yaptırırken sorduğunuz nesnenin orada bulunduğundan emin olun. Bebeğiniz nesnelerden birini biliyorsa, bu maddeyi "evet" olarak işaretleyin.)

☐☐☐☐

5. Bebeğiniz bir şey istediğinde, parmağıyla işaret ederek size gösterir mi?

☐☐☐☐

6. Bebeğiniz, "evet" ya da "hayır" anlamına gelecek şekilde başını sallar mı?

☐☐☐☐

İLETİŞİM TOPLAM

☐**KABA MOTOR**

Her etkinliği bebeğinizle denedinizden emin olun.

EVET

BAZEN

HENÜZ
DEĞİL

1. Bebeğiniz bir mobilyaya elleriyle tutunurken, yere düşen bir oyuncakçı eğilip tek eliyle alır ve tekrar doğrulur mu?

☐☐☐☐

2. Bebeğiniz bir mobilyaya elleriyle tutunurken, dengesini kaybetmeden yere çömelir mi? (Düşmeden ya da devrilmeden)

☐☐☐☐

3. Bebeğiniz, tek eliyle bir mobilyaya tutunarak sıralar mı?

☐☐☐☐

EK 4: Paylaşımlı Kitap Okuma Becerileri Değerlendirme Aracı

128

BÖLÜM II: Paylaşımlı Kitap Okuma Sürecine İlişkin Annelerin Görüşleri

Aşağıda bebeğinizle kitap okuma sürecine ilişkin sorular yer almaktadır. Kitap okuma sürecinde gerçekleştirdiğiniz uygulamalara ilişkin görüşlerinizi ‘Hiçbir zaman’, ‘Ayda birkaç kez’, ‘Haftada bir kez’, ‘Haftada birkaç kez’ ve ‘Günde bir kez’ şeklinde verilen seçeneklerden uygun olan için ‘X’ şeklinde işaretleyiniz. Formda yer alan sorulara içtenlikle ve hiçbir soruyu atlamadan yanıt vermeniz araştırmanın bilimselliği açısından büyük önem taşımaktadır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

	Kitap Okuma Becerileri	Hiçbir zaman	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
1	Bebeğime kitaptaki resimler ile ilgili sorular sorarım.				
2	Bebeğime kitap ile ilgili sorular sorduğumda cevap için biraz beklerim.				
3	Bebeğim ile kitabın başlangıcı hakkında konuşurum.				
4	Kitaba bakarken bebeğime kitaptaki resimleri işaret ederim.				
5	Kitaptaki resimleri veya konuyu, bebeğimin günlük yaşamı ile ilişkilendiririm.				
6	Bebeğime kitabın başlığını okurum.				
7	Bebeğime kitabın başlığını işaret ederek okurum.				
8	Bebeğim kitap ile ilgili sorduğum sorulara cevap vermeyince, kendim cevaplarım.				
9	Okuduğum kitap ile ilgili şarkılar söylerim.				
10	Okunan kitap ile ilgili tekerlemeler söylerim.				
11	Kitap okuma sürecinde ses tonumda değişikliği yaparım.				
12	Kitap okuma sürecinde jestler/mimikler yaparım.				
13	Kitap okuma sürecinde taklitler yaparım.				
14	Kitabın bittiğini bebeğime belirtirim.				
15	Bebeğime aynı kitabı farklı zamanlarda tekrar tekrar okurum.				
16	Kitapta yeni öğrendiğimiz kelimeleri bebeğime farklı zamanlarda tekrar ederim.				
17	Kitap okurken kitaptaki yazıları işaret ederek gösteririm.				
18	Kitaptaki yazılar hakkında konuşurum (şekli, neye benzediği gibi.).				
19	Yazılar hakkında basit sorular sorarım (burada ne var? gibi).				
20	Bebeğimi kitabın sayfalarını çevirmesi için teşvik ederim.				

EK 5: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu Etik Kurul İzni

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU					
ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI		Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil, Bilişsel ve Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi: Sosyoekonomik Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler			
VARSA ARAŞTIRMANIN PROTOKÖL KODU		KA-19109			
ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU			
	AÇIK ADRESİ	Hacettepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 06100 Altındağ / ANKARA			
	TELEFON	0312 305 3498			
	FAKS	0312 310 0580			
	E-POSTA	kliniketik@hacettepe.edu.tr			
BASVURU BİLGİLERİ	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI-SOYADI	Prof. Dr. Figen TURAN			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Çocuk Gelişimi			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü			
	VARSA İDARE SORUMLU UNVANI/ADI-SOYADI				
	DESTEKLEYİCİ				
	PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ UNVANI/ADI-SOYADI (TÜBİTAK vb. gibi kaynaklardan destek alanlar için)				
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ				
	ARAŞTIRMANIN FAZİ VE TÜRÜ	FAZ 1	☐		
		FAZ 2	☐		
		FAZ 3	☐		
FAZ 4		☐			
Gözlemsel ilaç çalışması		☐			
Tıbbi cihaz klinik araştırması		☐			
In vitro tıbbi tam cihazları ile yapılan performans değerlendirme çalışmaları		☐			
İlaç dışı klinik araştırma		☐			
Diğer ise belirtiniz: Eğitim Uygulaması (deneysel araştırma yöntemi)					
ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☐	ULUSLARARASI ☐	
DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili	
	ARAŞTIRMA PROTOKÖLÜ	09.11.2020	2.0	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐	
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU	05.08.2019	1.0	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐	
	OLGU RAPOR FORMU	05.08.2019	1.0	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐	
	ARAŞTIRMA BROŞÜRÜ			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐	

Etik Kurul Başkanı
Unvanı/Adı/Soyadı: Prof. Dr. Mülüm HAYRAN
İmzası:

Not: Etik Kurul Başkanı'nın her sayfada imzası yer almalıdır.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN/AÇIK ADI	Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil, Bilişsel ve Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi; Sosyoekonomik Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler
VARSA ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU	KA-19109

DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	Belge Adı		Açıklama
	SİĞORTA	☐	
ARAŞTIRMA BÜTÇESİ	☒	09.09.2019 İmza tarihli	
BIYOLOJİK MATERYEL TRANSFER FORMU	☐		
İLAN	☐		
YILLIK BİLDİRİM	☐		
SONUÇ RAPORU	☐		
GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐		
DİĞER:	☐		

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 2020/17-11 (KA-19109)	Toplantı Tarihi: 12.11.2020
	Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Figen TURAN'ın sorumlu araştırmacısı olduğu, Öykü ÖKTEN'in yüksek lisans tezi olan (KA-19109) kayıt numaralı ve "Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil, Bilişsel ve Sosyal-Duygusal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi; Sosyoekonomik Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler" başlıklı proje öneri dosyası ile ilgili belge ve dokümanlar araştırmacının/çalışmanın gerekece, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve bilgi edinilmiş olup, tıbbi etik açısından uygun bulunmuştur.	

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU						
ETİK KURULU'N ÇALIŞMA ESASI		İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik İyileştirme Klinik Uygulamaları Komisyonu				
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI:		Prof. Dr. Murat HAYRAN				
Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	Araştırma ile ilişkisi	Katılım*	İmzası
Prof. Dr. Murat HAYRAN Başkan	Preventif Onkoloji	Hacettepe Ü. Onkoloji Enstitüsü	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Tarkan ULDEM Başkan Yardımcısı	Farmakolojik Biyoteknoloji	Hacettepe Ü. Ecz. F.	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Erdem KARABULUT (Üniversitemizden Sorumlu Üye)	Biyostatistik	Hacettepe Ü. Tıp F.	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Murat YURDAKÖK	Çocuk Sağl. ve Hast. (Nematoloji)	Hacettepe Ü. Tıp F.	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Ayşe KÜÇÜKDEVECİ	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	Ankara Ü. Tıp F.	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Mehmet UĞUR	Biyofizik	Ankara Ü. Tıp Fakültesi	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Mehmet Hakan ÖZSOY	Ortopedi ve Travmatoloji	Memorial Ankara Hastanesi	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. M. Yılmaz SARA	Tıbbi Farmakoloji	Hacettepe Ü. Tıp Fakültesi	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Abdullah Cevdet AKMAN	Periodontoloji	Hacettepe Ü. Diş Hekimliği F.	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Ömer DİZDAR	Preventif Onkoloji	Hacettepe Ü. Kanser Enstitüsü	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Ali DÜZÜOĞLU	Çocuk Sağl. ve Hast. (Nefroloji)	Hacettepe Ü. Tıp Fakültesi	E	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Nüket ÖRNEK BÜKEN	Tıp Tarihi ve Etik	Hacettepe Ü. Tıp Fakültesi	K	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	
Çen. Dr. Pınar GÜNER	Preventif Onkoloji	Hacettepe Ü. Tıp Fakültesi	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Av. Meltem ONURLU	Araştırma	Hacettepe Ü. Hukuk Meslek Yüksekokulu	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Tuğba YILMAZ	Sivil Üye	Hacettepe Üniversitesi	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	

* Toplamda Bulunma

Etik Kurul Başkanı'nın
Unvanı/Adı/Soyadı: Prof. Dr. Murat HAYRAN
İmzası:

Not: Etik Kurul Başkanı'nın her sayfada imzası yer almalıdır.

EK-6: Tez Çalışması Orijinallik Raporu

Erken Paylaşımli Kitap Okumanın Bebeğin Dil ve Bilişsel ve Kişisel Sosyal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi: Sosyoekonomik Yetersizlikleri Sebebiyle Risk Altında Olan Bebekler

ORJİNALLİK RAPORU

%9

BENZERLİK ENDEKSİ

%9

İNTERNET KAYNAKLARI

%1

YAYINLAR

%6

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

TÜM KAYNAKLARI EŞLEŞTİR (SADECE SEÇİLİ OLAN KAYNAĞI YAZDIR)

%7

★ acikbilim.yok.gov.tr

İnternet Kaynağı

Alıntıları çıkart

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< 5 words

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde

EK-7: Dijital Makbuz

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: Öykü Ökten

Ödev başlığı: Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil ve Bilişsel ve K...

Gönderi Başlığı: Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil ve Bilişsel ve K...

Dosya adı: yk_KTEN-.docx

Dosya boyutu: 291.16K

Sayfa sayısı: 93

Kelime sayısı: 21,561

Karakter sayısı: 144,381

Gönderim Tarihi: 14-Eki-2022 03:12ÖS (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1925185615

T.C.
HACETTEPE ENİVERSİTESİ
ANGLİZ DİLİ ENSTİTÜSÜ

Erken Paylaşımlı Kitap Okumanın Bebeğin Dil ve Bilişsel ve K...
Sağlıklı Gelişimine Etkileri Üzerine Bir Araştırma
Yazar: Öykü Ökten

Öykü Ökten

Çevre Bilimleri ve Eğitim Programı
YEREL LİNGVİSTİK

TEK BAŞKANLIĞI
Prof. Dr. Öğr. Üyesi YILMAZ

ANKARA
2022

Copyright 2022 Turnitin. Tüm hakları saklıdır.

9. Özgeçmiş

